

STRATEGIJA RAZVOJA OPŠTINE /OPĆINE GLAMOČ

2021-2027

Sadržaj

1. Uvod	3
1.1. Pristup izradi strategije razvoja.....	3
2. Strateška platforma	4
2.1. Situacijska analiza	4
a) Geografski položaj i prirodne karakteristike	4
b) Demografske karakteristike i kretanja uključujući stanje dijaspore	6
c) Pregled stanja i kretanja u lokalnoj ekonomiji.....	10
d) Pregled stanja i kretanja na tržištu rada	16
e) Pregled stanja i kretanja u oblasti društvenog razvoja	18
f) Stanje javne infrastrukture i javnih usluga	24
g) Zaštita okoliša uključujući smanjenje rizika od katastrofa/nesreća.....	29
g) Stanje prostorno planske dokumentacije	36
h) Analiza budžeta i projekcije sredstava za financiranje realizacije strategije razvoja.....	37
2.2. SWOT analiza i strateško fokusiranje.....	42
2.3. Vizija razvoja i strateški ciljevi, sa indikatorima	44
3. Prioriteti i mjere sa indikatorima	48
4. Ključni strateški projekti.....	51
Provjera međusobne usklađenosti strateških dokumenata	53
Indikativni finansijski okvir.....	56
5. Okvir za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja.....	60
6. Prilozi.....	63
6.1 Sažeti pregled strategije razvoja	63
6.2. Detaljan pregled mjera	73

1. Uvod

Strategija integrisanog razvoja opštine Glamoč za period 2021.–2027. godine (u daljnjem tekstu: Strategija) je sveobuhvatan programski dokument koji će usmjeravati razvoj opštine u predstojećem razdoblju. Kao takav, dokument će predstavljati osnovu za maksimalno racionalno upravljanje resursima i potencijalima, te donošenje odluka o razvoju svih sektora na kojima počiva održiv razvoj.

Kroz proces strateškog planiranja, a na osnovu analize stanja identifikovane su ključne snage i slabosti, te prijetnje i prilike na osnovu kojih je postavljena vizija i ciljevi za ostvarivanje, te mjere kroz koje će se dostići definirani ciljevi razvoja za razdoblje 2021. do 2027. godine.

Strategija je izrađena na načelima participatornog pristupa, partnerstva i suradnje između javnog, privatnog i civilnog sektora, pod čim se podrazumijeva suradnja između opštine, privrednih subjekata, socijalnih partnera i organizacija civilnog društva.

Pravni temelj za donošenje Strategije određen je odredbama Zakona o principima lokalne samouprave u Federaciji BiH (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj: 49/06 i 51/09) i odredbama Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj: 32/17), te odredbama Statuta Opštine Glamoč, a dokument je usklađen sa evropskom praksom i dinamikom strateškog planiranja.

1.1. Pristup izradi strategije razvoja

Strategija razvoja opštine Glamoč za period 2021.–2027. godine izrađena je sukladno MiPRO metodologiji koja je prilagođena EU strukturi strateških dokumenata i odredbama Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH. Proces planiranja je vođen u skladu s Uredbom Vlade Federacije o izradi strateških dokumenata.

Strategija obuhvata ekonomski i društveni aspekt, ali i aspekte zaštite i unaprijeđenja okoliša i prostora. Izrađena je kao okvir za definisanje zajedničkih ciljeva, podsticanje lokalnih snaga, ali i kao odgovor na izazove budućeg razvoja opštine i sveukupnog života u njoj. Kao takva, Strategija razvoja opštine Glamoč je u skladu sa strategijama i politikama na višim nivoima vlasti. Strategija je usklađena sa procesom evropskih integracija i globalnim ciljevima održivog razvoja (SDG). Strategija je izrađena u okviru saradnje između Opštine Glamoč i Projekta integrisanog lokalnog razvoja (ILDP), koji predstavlja zajednički projekat Vlade Švajcarske i Razvojnog programa Ujedinjenih nacija u BiH (UNDP), a provodi se u saradnji sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice u BiH, Federalnim ministarstvom pravde i savezima opština/općina i gradova u oba entiteta.

Proces je operativno vodio Opštinski razvojni tim, kojeg je načelnik imenovao svojom odlukom. Tim su činili:

1. Đurđica Čegar, Stručni savjetnik za trezor i budžet, Opština Glamoč
2. Nataša Vujanović, Stručni saradnik za finansije i računovodstvo, Opština Glamoč
3. Bojana Bikić Vuleta, Pomoćnik načelnika u Službi za stambeno komunalne poslove, obnovu i razvoj, geodetske poslove, imovinsko pravne i katastar nekretnina, Opština Glamoč
4. Slobodan Paštar, Viši samostalni referent za oblast poljoprivrede, Opština Glamoč
5. Boris Lukajić, Viši referent za pripremu projektnih prijedloga, Opština Glamoč
6. Damir Kotromanović, predsjednik UG „Naša djeca“
7. Dušan Radoja, samostalni poljoprivredni proizvođač
8. Mladenka Rončević – Paštar, doktor medicine, Dom zdravlja Glamoč,
9. Halil Dizdar, Predsjednik Udruženje poljoprivrednika „Glamočko polje“,
10. Milena Bošnjak, tehnolog u JP „Komunalac“ d.o.o.
11. Stevo Radivojša, direktor „Agroglamax“ d.o.o. Glamoč,

12. Željko Lučić, direktor „Alpina“ d.o.o. Glamoč
13. Kristina Pranić, UG „Centar za bolje društvo“
14. Neven Paštar, stručni saradnik za pripremu i implementaciju projekata, coordinator

Tehnička i stručna podrška osigurana od strane ILDP-a je bila pružena od strane konsultanta eksperta gdina Ivana Jurilja.

u samom procesu stvoreni su mehanizmi za učešće javnosti u planiranju lokalnog razvoja kroz rad Partnerske grupe – konsultativnog tijela kojeg su činili predstavnici javnog, privatnog i nevladinog sektora. Polazište za izradu samog dokumenta bila je analiza postojećih strateških dokumenata, nivoa njihove realizacije te stupnja razvijenosti ljudskih resursa neophodnih za izradu i implementaciju Strategije.

Strategiju karakteriziraju integrirani pristup koji podrazumijeva razvoj ekonomskog, društvenog i sektora zaštite okoliša kao jedne neodvojive cjeline te participaciju, odnosno uključenost svih važnijih aktera u izradi Strategije.

2. Strateška platforma

2.1. Situacijska analiza

a) Geografski položaj i prirodne karakteristike

Površina Opštine Glamoč obuhvata 1033 km² (prije Dejtonskog mirovnog sporazuma iznosila je 1096 km²) koju, prema podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine (BiH), a po preliminarnim rezultatima popisa iz 2013. godine, naseljava 4.038 stanovnika.

Slika 1 – Geografska pozicija opštine Glamoč

Opština Glamoč se naslanja teritorijalno na rubove opština: Kupres, Šipovo, Mrkonjić Grad, Ribnik, Drvar, Grahovo i Livno. Sa opštinama Livno (33 km) i Mrkonjić grad (72 km) povezana je magistralnim putem M-15. Sa opštinom Drvar (62 km) Glamoč je vezan regionalnim putem R-1001, s tim da je na području opštine ova trasa makadamskog tipa (18 km). Geoprometni položaj nije povoljan, a udaljenost od većih centara je 124 km do Banja Luke, 217 km do Sarajeva ili 152 km do Mostara.

Teritorija opštine Glamoč se nalazi iznad 900 m/nad morske visine, u prostoru Dinarske karbonatne platforme (Vanjski Dinaridi), kao paleografska strukturna jedinica u kojoj su zastupljeni tipični kraški fenomeni. Najveći dio terena izgrađuju jurske i donjokredne naslage. To je tipičan predjel karsta, morfološki vrlo razvijen sa specifičnim hidrografskim i morfološkim

karakteristikama. Opština je smještena u centralnom dijelu Glamočkog polja omeđenog planinskim vrhovima čija visina se kreće od 1765 m.n.v (Slovinj) do 2006. m.n.v (Cincar).

Prostor se generalno smatra bezvodnim, jer u odnosu na veličinu ukupne teritorije ima vrlo malo površinskih hidrografskih objekata. Ipak, iako bezvodan raspolaže sa oko 300 izvora čiji kapaciteti i izdašnost nisu ispitivani. Nekoliko izvorišta i vrela je kaptirano i koristi se za vodosnabdijevanje, a to su: Vrba, Suvalj, Balaklagija i Ajazma. Vrelo koje predstavlja potencijal i koje zahtjeva dodatna istraživanja izdašnosti je Široko vrelo. Detaljna istraživanja u cilju sagledavanja mogućnosti korištenja voda za potrebe vodosnabdijevanja, a posebno podzemnih voda do sada nisu vršena. Tako je opravdano pristupiti istražnim radovima koji bi pokazali mogućnosti zahvatanja podzemnih voda, naročito u periodu minimuma izdašnosti (ljetno) kada Glamoč ima problem sa vodosnabdijevanjem. Prostor Opštine nalazi se u zoni dejstava seizmičnosti između 6° i 7° po MCS skali.

Sva dosadašnja istraživanja sa svrhom otkrivanja vrijednih mineralnih sirovina nisu dala značajne rezultate. Jedino je u eksploataciji ležište tehničkog građevinskog kamena-krečnjaka "Korićina" kod Glamoča. Ležište je pogodno za eksploataciju površinskom metodom etažnog otkopavanja, ali nije u upotrebi. Istražnim radovima utvrđene su geološke rezerve korisne sirovine od 728 700 m³, odnosno eksploatacione rezerve od 582 960 m³.

Prema Ekološko-vegetacijskoj rejonizaciji BiH područje se nalazi u Oblasti unutrašnjih Dinarida, Zapadnobosanskom krečnjačko-dolomitnom području, Glamočko-kupreški rejon. Područje pod šumskim površinama nalazi se do visina preko 2000 metara i nije kompaktno, ima mnogo livada, pašnjaka i poljanica.

Najšire rasprostranjenje imaju šume bukve i jele sa smrčom, unutar kojih su interpolirane veće ili manje površine mrazišnih šuma smrče, šuma jele i smrče. Manje površine zauzimaju sekundarne šume bukve. Samo u krajnjem jugozapadnom dijelu iznad Glamočkog polja pojavljuju se šume bukve i jele bez smrče koja izostaje zbog prodora mediteranskih klimatskih utjecaja.

U subalpskoj zoni zastupljene su šume subalpinske bukve, sa manjim površinama šuma subalpinske smrče, na hladnijim položajima. Najviše predjele, ovog pojasa, zauzima klekovina bora. Na jugozapadnim padinama i na južnom obodu Glamočkog polja zastupljene su termofilne fitocenoze hrastova i crnog graba, bijelog graba, bukve i javora gluhača, mjestimično i šume crnog bora.

"Glamočko polje predstavlja zatvorenu kotlinu gdje, se sučeljavaju mediteranska i kontinentalna klima. Visoke planine na jugu i jugozapadu pružaju se tako da spriječavaju jači temperaturni uticaj mediterana. Za opis klime korišteni su podatci meteorološke stanice Glamoč (N = 44°03'; E= 16°52'; Hs= 1031 m/nv), za period od 1960-1991 godine. Prema Koppenovoj klimatskoj klasifikaciji Glamoč spada u tip kontinentalne klime sa karakteristikama planinske klime.

Temperatura za razliku od padavina koje su posljedica mediteranske klime, je indikator kontinentalne klime. Prosječna godišnja temperatura vazduha iznosi 7,3°C a u vegetacionom periodu 13,3°C. Najtopliji mjesec je jul 16,8°C, najhladniji januar -3°C. Zbog temperaturne inverzije u polju dolazi do pojave, kasnih proljetnih i ranih jesenjih mrazeva u vegetacionom periodu. Godišnja suma padavina iznosi 1362 mm. Maksimum se javlja u hladnijem dijelu godine, a najizraženiji je u periodu mjeseca novembra 178mm a minimum u ljetnim mjesecima, jul 66 mm. Za vegetaciju padavine su neravnomjerno raspoređene, tako da za IV-IX mjeseca padne svega 540 mm (39,7%) a za period najintenzivnijeg vegetacionog djelovanja od V-VIII, mjeseca samo 330 mm ili 24,2% od ukupne sume.

Snijeg se dugo zadržava tj. prosječne negativne temperature su prisutne od decembra (ponekad i novembra) pa do februara (ponekad i marta) pa se snijeg može očekivati od X-V mjeseca sa

maksimalnom visinom u januaru 100 cm. Srednja relativna vlažnost vazduha je 74% za I, IV, V, VI, VII i VIII mjesec pripada kategoriji suvog vazduha to jest ispod 74%, prema bioklimatskoj klasifikaciji.

Dva su glavna pravca duvanja vjetra i to iz sjevernog pravca, bura koja je hladan i suv vjetar, preko koga dolazi kontinentalni uticaj a javlja se tokom cijele godine. Maksimalnu brzinu dostiže u zimskim mjesecima, isušuje tlo i nepovoljno djeluje na vegetaciju. Vjetar južnog i jugozapadnog pravca, jugo koji je vlažan i topliji a nosilac je djelomično izmjenjene klime mediterana tako što donosi padavine a povećava zračnu vlagu. Srednja brzina vjetra iznosi 2,5 m/s a učestalost tišina čini 20,8%.”

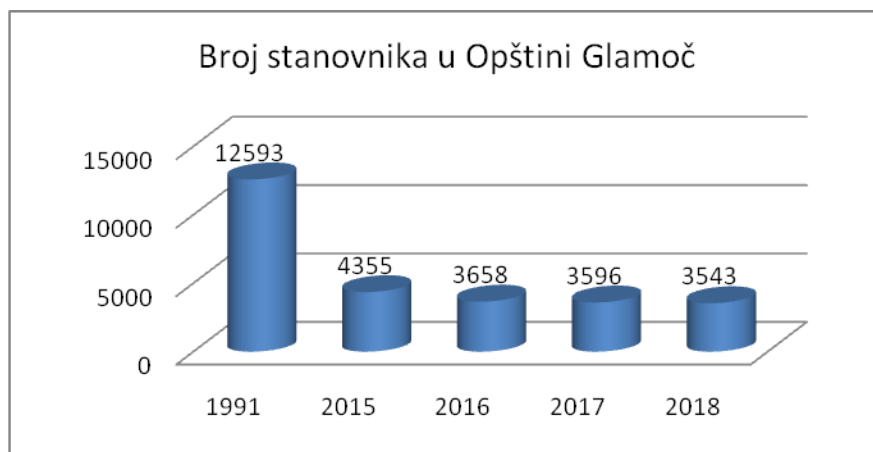
ZAKLJUČAK

Geografska pozicija Opštine Glamoč nije povoljna, odnosno Opština Glamoč prometno nije dobro povezana sa glavnim središtima niti se nalazi na glavnim saobraćajnim pravcima. Pripada planinskom području te klimatski pripada kontinentalnoj klimi sa karakteristikama planinske klime. S obzirom da je Opština vrlo ograničena po pitanju prometne pozicije kao i klimatskim uvjetima, svoju priliku Opština može tražiti upravo u ovim specifičnostima, koji mogu predstavljati prednost ukoliko se razvoj bude temeljio na prirodnim resursima koje opština ima, a to su ponajviše: prostor, planine, šume, polja i klimatske prilike. Ovakvi uvjeti stvaraju pretpostavke za razvoj specifičnih grana poljoprivrede i stočarstva, prerade i finalizacije proizvoda utemeljenih na prirodnim resursima Opštine, te razvoja specifičnih grana turizma.

b) Demografske karakteristike i kretanja uključujući stanje dijaspore

Ukupan broj stanovnika

Sve do popisa stanovništva u 2013. godini nije se znao tačan broj stanovnika u opštini Glamoč, kao, ni u cijeloj državi. Tako se, prema zvaničnim podacima Federalnog zavoda za statistiku evidentiralo 4.489. stanovnika, međutim, popisom stanovništva iz 2013. godine utvrđeno je da opština Glamoč broji 4.038 stanovnika po preliminarnim rezultatima iz 2014. godine, a po konačnim rezultatima iz 2017. godine 3.860 stanovnika. U odnosu na 1991. godinu, kada je opština Glamoč imala 12.593 stanovnika, broj stanovnika se do 2018. godine smanjio za 9.505 (72%), a za to su razlozi ponajviše migracije usljed ratnih dejstava-ratni egzodusi. Međutim, u posmatranom periodu, od 2015. do 2018. godine, također, je evidentan kontinuirani pad broja stanovnika te je u 2018. u odnosu na 2015. godinu zabilježen pad za 19% što predstavlja ozbiljan problem za budući razvoj opštine.

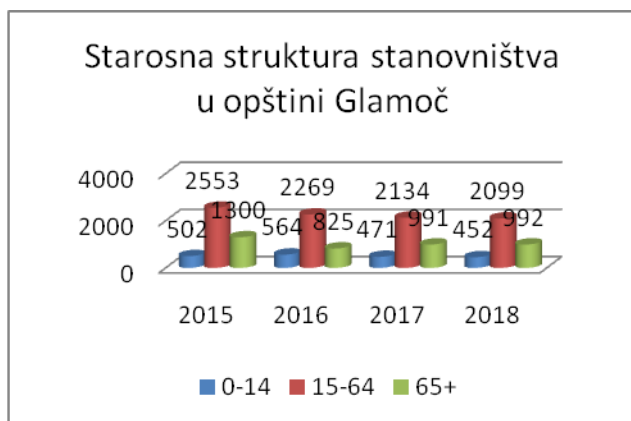
Slika 2 – Broj stanovnika (Izvor: Federalni zavod za statistiku-FZS)

Taj trend može se objasniti lošom ekonomskom i nestabilnom političkom situacijom, niskom stopom nataliteta, slabom pronatalitetnom politikom, negativnim prirodnim priraštajem, visokom stopom

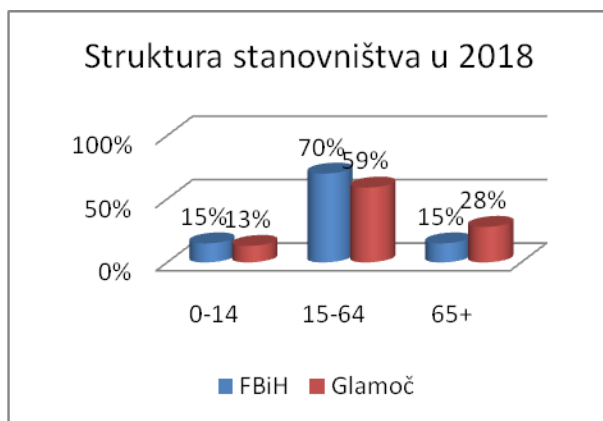
mortaliteta zbog biološke starosti stanovništva, problemom nezaposlenosti, slabim investicijama u razvoj i generalno niskim standardom života u Glamoču.

Struktura stanovništva

Starosna struktura stanovništva u opštini Glamoč, takođe, je nepovoljna. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku broj radnoaktivnog stanovništva se u 2018. godini u odnosu na 2015. godinu smanjio za 18% dok se broj stanovnika iznad 65 godina starosti u 2018. godini u odnosu na 2016. godinu povećao za 5%. Kada se uspoređi struktura stanovništva u Glamoču u odnosu na Federaciju BiH može se vidjeti kako je starosna struktura znatno nepovoljnija u Glamoču nego na nivou Federacije BiH. Naime, udio stanovnika u dobi do 14 godina je manji u Glamoču kao i udio radnoaktivnog stanovništva, dok je udio starije populacije od 65 godina veći u Glamoču nego na nivou Federacije BiH.

Slika 3 – Starosna struktura stanovništva (Izvor: FZS)

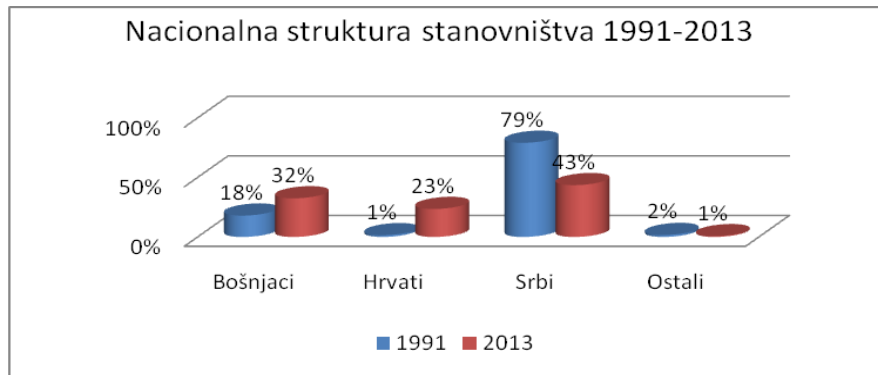

Slika 4 - Odnos strukture stanovništva u % (Izvor: FZS)

Prema UN kriterijumima, opština ima staru populaciju (naselja sa više od 7% starijih od 65 godina svrstavaju se u red naselja sa starom populacijom). Prosječna starost stanovništva prema podacima Federalnog zavoda za statistiku (FZS) za 2017. godinu u ruralnom prostoru je 47,5, a u urbanom 43,9 godina, što je više od državnog prosjeka za FBiH (39 godina).

Prema polnoj strukturi stanovništva većinu čine muškarci od oko 51%, a žene 49%. Ovo su podaci Federalnog zavoda za statistiku za 2017. i 2016. godinu dok podataka za stanovništvo za 2018. godinu po polnoj strukturi nema.

Kada analiziramo nacionalnu strukturu stanovništva opština Glamoč prema popisu stanovnika iz 1991. godine imala je 12.593 stanovnika od čega: Srba 9.951 (79,04%), Muslimana 2.257 (18,10%), Hrvata 184 (1,50%), Ostali 201 (1,60%). Prema popisu stanovništva iz 2013. godine vidljivo je da se nacionalna struktura stanovništva znatno izmijenila.

Slika 5 - Nacionalna struktura stanovništva (poređenje 1991-2013) (Izvor: FZS)

Vidljivo je da je prije rata dominiralo srpsko stanovništvo (79%), dok se prema popisu stanovništva iz 2013. godine povećao udio Hrvata (23%) i Bošnjaka (32%)

Prostorni raspored stanovništva

Opština Glamoč se sastoji od 44 naseljena mjesta koja su podijeljena u 6 mjesnih zajednica, a to su: Glamoč 1, Glamoč 2, Glamoč 3, Vrba, Odžak i Rore. Do 1991. godine opština Glamoč je brojala 54 naseljena mjesta (od čega jedno urbano naselje – opštinsko središte – Glamoč), od kojih je sada 10 nenaseljeno, a 14 naselja u ruralnom području je sa manje od 10 stanovnika („patuljasta naselja“), te se nalaze u procesu gašenja. U nekim selima ima povremenih stanovnika („sezonaca“ ili tzv. „vikendaša“) koji dolaze u obilazak zavičaja u vrijeme godišnjih odmora.

Osnovna karakteristika naselja je izuzetna usitnjenost zahvaljujući stalnom odlivu stanovništva. Urbano područje zahvata površinu od 376,5 ha, od toga uže urbano područje zahvata površinu od 227,1 ha. U užem području po sistemu stambene izgradnje izdvajaju se dvije zone:

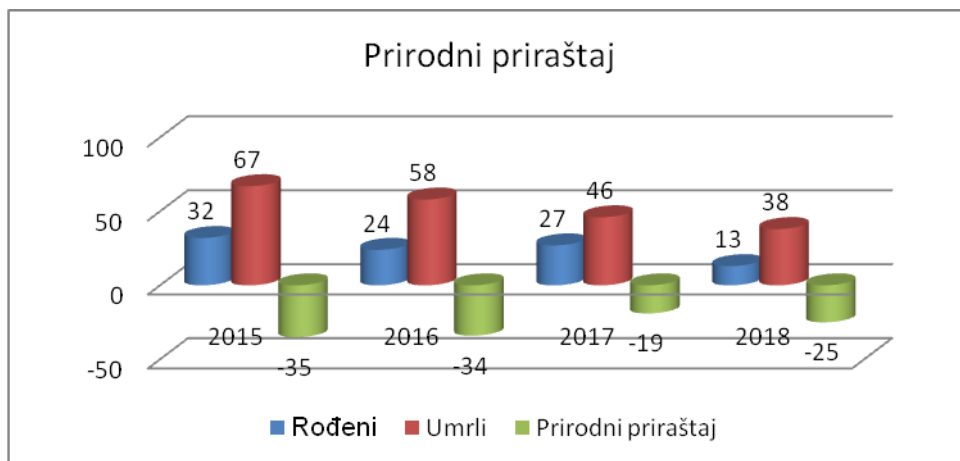
- zona kolektivnog stanovanja,
- zona individualnog stanovanja.

Po podacima popisa iz 2013. godine u Opštini Glamoču se nalazilo 2.547 stambenih jedinica. Od toga je 1.417 nastanjenih stambenih jedinica. U novije vrijeme brojnost objekata nije mijenjana u većoj mjeri, ali namjena jeste. Povećao se broj napuštenih objekata.

Evidentno je napuštanje ruralnih i odlazak stanovnika u urbana područja. Po popisu iz 1991. godine u urbanom dijelu je živjelo 33,8% stanovnika, a u ruralnom 66,2%. Prema procjeni u 2013. godini, u urbanom dijelu živi 48,8% stanovništva, a u ruralnom dijelu živi 51,2% stanovništva. Takođe, dio stanovnika napušta opštinu i odlazi u susjedne gradove ili u susjedne i preokookeanske zemlje. Gustina naseljenosti u opštini je, prema FZS za 2019. bila 3,7 stan./km².

Prirodni priraštaj stanovništva

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku prirodni priraštaj u opštini Glamoč je negativan. Iako se broj umrlih smanjuje, u isto se vrijeme smanjuje i broj rođenih a što je svakako rezultat smanjenja ukupnog broja stanovnika.

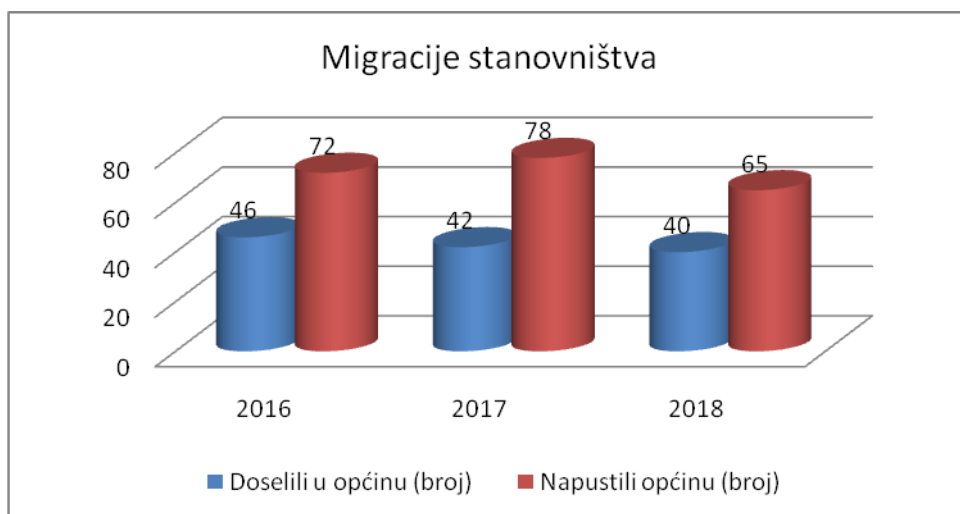

Slika 6. - Prirodni priraštaj (Izvor: FZS)

Neki od razloga koji su doveli do negativnog prirodnog priraštaja su trend kontinuiranog pada broja stanovništva u dobi od 19-65 godina i loša ekonomska situacija koja se očituje u opadajućem trendu broja zaposlenih.

Migracije stanovništva

Već nekoliko godina opština Glamoč ima negativan trend migracija, tj. veći je broj onih koji su napustili opštinu nego onih koji se doseljavaju. Uzroci negativnog trenda migracija se vežu za ekonomske razloge (nezaposlenost), ali isto tako i nedostatak obrazovnih institucija, kulturnih sadržaja i socijalnih programa za samozapošljavanje, koji bi doprinjeli ostanku stanovništva u Glamoču.

Slika 7. - Migracije stanovništva (Izvor: FZS)

Za sada nemamo podataka o broju stanovnika koji žive u dijaspori.

ZAKLJUČAK

Stanovništvo predstavlja jedan od osnovnih resursa razvoja jednog društva ili zajednice. Po tom pitanju Opština Glamoč je deficitarna jer se ne može trenutno računati na ljude kao glavni resurs obzirom da je broj stanovnika u opadanju i izražena je pojava iseljavanja. Međutim, ovom problemu treba pristupiti

realno i razviti mjere i projekte koji će uzeti u obzir ljudske resurse koji postoje u Glamoču kao i njihove kapacitete.

c) Pregled stanja i kretanja u lokalnoj ekonomiji

Veći dio privrede opštine Glamoč je uništen ratnom destrukcijom i neuspjelim privatizacijama. Nakon izvršene privatizacije gotovo da nijedan privredni subjekt nije pokrenuo proizvodnju. Slabe investicije u razvoj su posljedica nepovoljne poslovne klime, restitucije državne imovine, privatizacije, te nestabilne političko-ekonomske situacije u cijeloj zemlji.

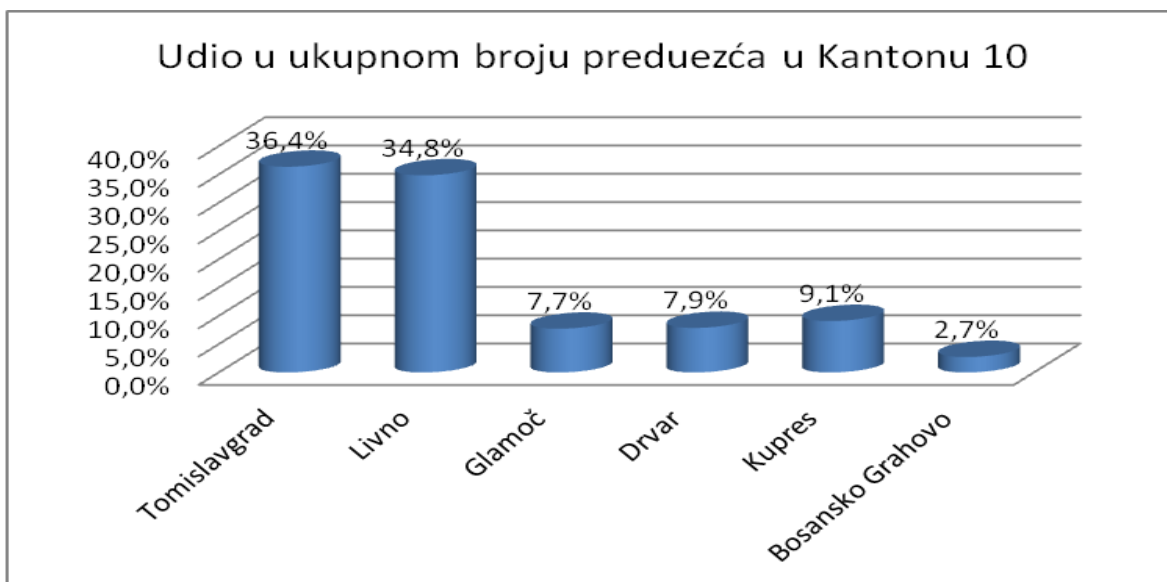
Prostor Glamoča prije rata je definisan kao šumsko-pašnjačko područje, tako da se i privreda bazirala na drvnoj industriji, stočarstvu i biljnoj proizvodnji. Stočarstvo u Glamoču ima dugu tradiciju, a uslijed ratnih dešavanja stočni fond je devastiran i nalazi se u deficitu. Prijeratna privreda Glamoča se zasnivala na drvnopređivačkoj, tekstilnoj, i prehrambenoj industriji. Od prijeratnih preduzeća nijedno nije pokrenulo proizvodnju, izuzev pilane „Finvest“ u kojoj se nalazila nekada mehanička prerada drveta.

Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja za 2018. godinu Opština Glamoč se ubraja u skupinu izrazito nerazvijenih opština, tj. nalazi se na 68. mjestu od 79 jedinica lokalne samouprave na rang listi nivoa razvijenosti jedinica lokalne samouprave u Federaciji BiH.

Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja poreski prihodi u opštini Glamoč u 2018. godini iznosili su 302.814,00 KM ili 85,00 KM po glavi stanovnika i bilježi se pad poreskih prihoda u odnosu na prethodne godine. U odnosu na 2017. godinu prihodi po glavi stanovnika su pali za 4%, dok su u odnosu na 2016. godinu pali za 29%.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku u Opštini Glamoč je u 2018. godini registrovano 164 pravna lica te 55 preduzeća u sastavu pravnih lica. Međutim, prema podacima baze podataka Bisnode samo su 51 poslovni subjekt predali završne finansijske račune za 2018. godinu iz Opštine Glamoč od čega su 3 poslovna subjekta iz javnog sektora (JP Komunalac, JP Veterinarska stanica i Dom zdravlja). Ovo nas navodi na zaključak kako je samo 48 aktivnih poduzeća u Opštini Glamoč dok se ostali vode samo statistički. Ovih 48 poduzeća zapošljavaju 235 lica, što je 50% od ukupnog broja zaposlenih u Opštini Glamoč.

Ukupan broj aktivnih poslovnih subjekata iz Opštine Glamoč sudjeluje sa 7,7% u ukupnom broju poslovnih subjekata u Kantonu 10 koji su predali završne finansijske izvještaje za 2018. godinu.

Slika 8. - Udio u ukupnom broju privrednih subjekata (Izvor: BlnodeIntelligence)

Kada promatramo razdoblje od 2016. do 2018. godine bilježi se rast broja aktivnih poslovnih subjekata, a kao rezultat i povećanje broja zaposlenih lica. U promatranom razdoblju od tri godine zabilježeno je povećanje broja zaposlenih za 45 osoba više. Najviše novih radnih mjesta u promatrane tri godine otvoreno je u sektoru smještaja i ugostiteljstva i to 14 novih radnih mjesta te je povećanje radnih mjesta zabilježeno i u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, a da se nije povećao broj novih subjekata. Međutim, u prerađivačkom sektoru je povećan broj poduzeća za 2, ali je došlo do smanjenja broja radnih mjesta i to za 4. Kako je vidljivo iz Tabele 1. u promatranom razdoblju se bilježi i rast ukupno ostvarenih prihoda koje su ostvarili ovih 51 poslovnih subjekata.

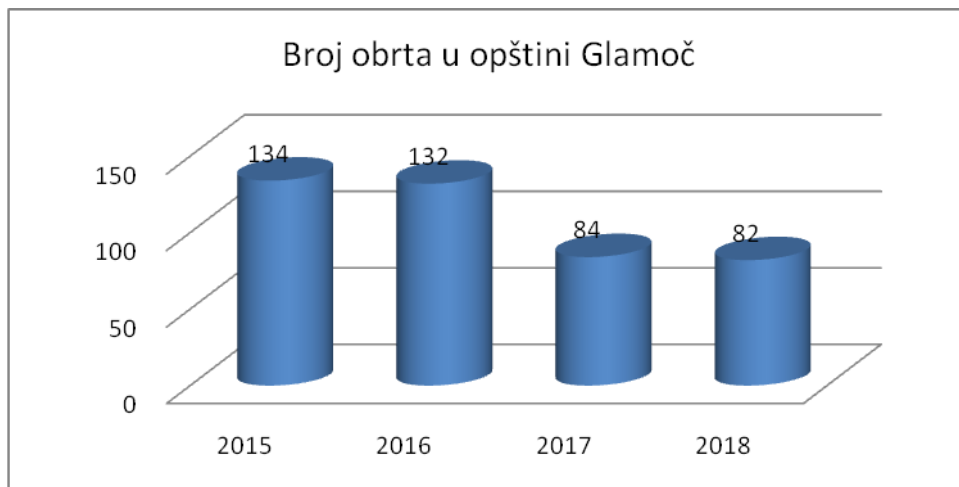
Tabela 1. – Pokazatelji za aktivne poslovne subjekte (Izvor: BlnodeIntelligence)

KATEGORIJE	2016	2017	2018
Ukupno poslovna aktiva	39.392.794,00	42.029.751,99	44.082.690,00
Kapital i rezerve	16.035.493,00	16.051.418,01	17.415.837,00
Dugoročne obveze	2.471.865,01	2.425.971,01	3.207.223,00
Ukupni prihodi	22.403.296,01	23.529.410,99	26.504.119,00
Neto poslovni rezultat za računovodstveno razdoblje	1.848.783,00	1.719.315,00	1.692.786,00
Broj zaposlenih	229	257	274
Broj uključenih subjekata	46	48	51

Od 51 poslovnog subjekta koji su predali završne račune za 2018. godinu, 7 ih je blokirano dok su 2 poslovna subjekta u likvidaciji.

U strukturi privrede (poslovni subjekti koji su predali završne račune za 2018. godinu) najzastupljenije su djelatnosti poljoprivrede (biljna i stočarska proizvodnja) i šumarstvo sa 27,45% udjela i prerađivačka industrija (proizvodnja drva i proizvoda od drveta, te tekstilna industrija i proizvodnja hrane) sa 27,45%. Na trećem mjestu je trgovina sa 15,69%. U prerađivačkoj industriji je zaposleno u 2018. godini 76 lica dok je u poljoprivrednoj djelatnosti zaposleno 74 lica. Prerađivačka industrija zasniva se na sekundarnoj preradi drvnog sortimenta – polufabrikata (greda, letva, daska), tako da nema proizvoda višeg stepena finalizacije.

Za razliku od aktivnih poslovnih subjekata čiji se broj od 2016. do 2018. godine povećao za 10%, broj obrta je od 2015. godine do 2018. godine opao za 39%.

Slika 9. - Broj obrta (Izvor: FZS)

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku u 2018. godini u strukturi obrta najzastupljenija je poljoprivreda s udjelom od 48%.

U sklopu pravnih subjekata registrovane su 4 farme, tri farme muznih krava i jedna farma za tov junadi. Trgovine na veliko i malo čini 16 pravnih subjekata, od čega 3 marketa mješovite robe i 2 poljoprivredne apoteke. Prerađivačku industriju čini 7 privatnih pilana kao pravni subjekti. Uglavnom su to mikro preduzeća do 10 radnika, a samo jedna pilana se svrstava u preduzeće srednje veličine sa 40 zaposlenih. U smislu eksploatacije ruda i korisnih mineralnih sirovina opština Glamoč nema nikakvu primarnu industriju zasnovanu na eksploataciji rudno-mineralnih sirovina. Utvrđene su geološke rezerve građevinskog kamena krečnjaka na planini Korićina, a u mjestu Esići postoji lokalno pozajmište pijeska koji se koristi kao tampon za nasipanje puteva.

Poljoprivreda

Opština Glamoč ima ukupnu površinu poljoprivrednog zemljišta 60.769 ha, od čega obradivo zemljište čini 42%, dok su pašnjaci u udjelu od 57% ili 35.226 ha. U obradivom zemljištu, najviše je livada (17.806 ha), pa 7.806 ha oranica (30,5% u obradivom zemljištu). U ostatak površina spadaju močvare i ostalo (Tabela 2).

Tabela 2. - Pregled poljoprivrednog zemljišta prema kategorijama (Izvor: Opština Glamoč)

Ukupno	Obradiva površina (ha)					Pašnjaci	Ribnjaci	Trstici i bare
	SVEGA	Oranice i bašte	Voćnjaci	Vinogradi	Livade			
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
60.769	25.533	7.685	42	0	17.806	35.226	0	10

Treba istaći da pod kategorijom ostalo poljoprivredno zemljište spada i zemljište koje se ne obrađuje duže ili kraće vrijeme (2 do 4 godine), sa obzirom da je bilo izloženo ratnim dešavanjima. Takođe jedan od problema je što je oko 30% površine poljoprivrednog zemljišta izloženo plavljenju u rano proljeće i jedini način da to zemljište bude u funkciji jeste da se izvedu meliorativne mjere sistemom odvodnih kanala. Opština posjeduje velike površine livada i pašnjaka što stvara dobar osnov za razvoj stočarstva i

pčelarstva. Sredinom 80-tih godina prošlog vijeka rađen je projekat melioracije glamočkog polja, ali na žalost Opština Glamoč nema podataka gdje se isti nalazi.

Veliki problem predstavlja usitnjenost zemljišnih posjeda što je rezultat sistema naslijeđa, a ni do danas na nivou države ne postoji zakonsko rješenje koje bi ovaj proces zaustavilo. Prema podacima iz Strategije razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Kantona 10, veličina posjeda po pojedinačnom poljoprivrednom gazdinstvu u Opštini Glamoč je relativno mala, odnosno 62% gazdinstava posjeduje do 3 ha poljoprivrednog zemljišta, dok 26% posjeduje preko 5 ha.

Na području opštine Glamoč, prema zvaničnim podacima Registra poljoprivrednih gazdinstva, Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, registrovano je 437 porodičnih poljoprivrednih gazdinstava (koja podrazumijevaju ukupan broj prijavljenih uključujući i fizička lica) od kojih je njih 13 registrirano kao pravni subjekti i 22 ih je registrovano kao obrt. U sklopu pravnih subjekata registrovano je pet farmi, četiri su farme muznih krava, a jedna je farma za tov junadi. Većina seoskog stanovništva se bavi stočarskom i dijelom ratarskom proizvodnjom koja im je osnovni izvor prihoda za egzistenciju.

Od aktivnih udruženja poljoprivrednih proizvođača aktivno je Udruženje poljoprivrednika „Glamočko polje“, koje je osnovano 2018. godine i ima dobru saradnju s Opštinom.

Stočarstvo

Poljoprivreda i stočarstvo u Glamoču ima dugu tradiciju, ali se još uvijek odlikuje nedovoljnom razvijenošću i ekstenzivnošću. Ipak, značajni pomaci su učinjeni u oblasti stočarske proizvodnje zahvaljujući donacijama i naporima samih poljoprivrednih proizvođača. Izgrađeno je 5 stočarskih farmi koje uglavnom uzgajaju goveda.

Proizvodnja goveđeg mesa u posljednje tri godine, odnosno od 2017. do 2019. godine bilježi trend rasta. U 2019. godini je proizvodnja mesa porasla za 10% u odnosu na 2017. godinu.

Tabela 3. – Proizvodnja goveđeg mesa (Izvor: Opština Glamoč)

Vrsta proizvodnje	2017		2018		2019	
	količina (u tonama)	ukupna tržišna cijena (u KM)	količina (u tonama)	ukupna tržišna cijena (u KM)	količina (u tonama)	ukupna tržišna cijena (u KM)
Proizvodnja goveđeg mesa	126	882.000,00	135	945.000,00	139,5	976.500,00

Na području Glamoča u otkupu su zastupljene dvije mljekare: „Meggle“ Bihać, i „Mljekara“ Livno. Ovdje treba istaći da u Glamoču postoji određen broj individualnih poljoprivrednih proizvođača koji se bave proizvodnjom tvrdog punomasnog sira i kajmaka, ali nisu registrovani kao takvi. Opština ne raspolaže podacima o godišnjoj proizvodnji mlijeka i mliječnih proizvoda. Terenskim obilaskom tri farme na prostoru Glamoča u 2019. godini (Dolac, Dragnić i Potkraj), utvrđeno je da ove tri farme ukupno imaju oko 2.180 ovaca i oko 30 krava, proizvode oko 9 tona sira godišnje (Travničkog i Livanjskog) te se vidi očigledan potencijal za daljnji razvoj. Međutim, nijedna od tri navedene farme nema odgovarajući prostor ni opremu za povećanje proizvodnje sira i svoj sir uglavnom plasiraju po vrlo nepovoljnim prodajnim cijenama koje se kreću do 15KM/kg sira i niže. Jedna od njih nema ni struju na farmi (Dolac), a vodom se sve snabdijevaju iz prirodnih izvora i sve se proizvodi u krugu porodice, na vrlo tradicionalan način. Ove tri farme su registrovane kao poljoprivredna gazdinstva.

Pčelarstvo

Na području Opštine Glamoč pčelarstvo, takođe, ima dugu tradiciju. Jedno od najmedonosnijih područja u BiH je područje sela Rore, koje se nalazi na sjeverozapadnom dijelu opštine. Velike površine livada i pašnjaka predstavljaju idealno stanište za razvoj pčelarstva na području naše opštine. Broj košnica u zadnje tri godine iznosio je 487 košnica i ukupna proizvodnja meda je 2.932 kg godišnje. Jedan od problema pčelarstva je nepostojanje aktivnih udruženja pčelara, te neovlašteno dovoženje pčelinjih društava pčelara iz drugih opština.

Biljna proizvodnja (Ratarstvo i povrtlarstvo)

Na području opštine Glamoč postoje idealni uslovi za proizvodnju strnjih žita (pšenica, ječam, zob, raž), heljde i povrtarskih vrsta (krompir, grašak, mrkva, cvekla, luk, kupus). Tako je od sredine 70-ih godina i počela intenzivna proizvodnja, naročito, krompira, ječma i pšenice.

U današnje vrijeme površine pod usjevima na području opštine Glamoč su značajno povećane od 2012. godine kada je poljoprivredno zemljište u državnom vlasništvu stavljeno u funkciju, te se danas radi o oko 5.000 ha pod usjevima. Detaljnim podacima o površinama pod usjevima po godinama opština ne raspolaže.

Problem je predstavljao nekorektan odnos kantonalne vlade, konkretno Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Kantona 10, koje godinama osporava stavljanje poljoprivrednog zemljišta u funkciju na način da Kanton ne daje saglasnost na Program korištenja poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu države na području opštine Glamoč bez koje Opština nema mogućnost da raspiše javni konkurs za zakup poljoprivrednog zemljišta na period od 10 godina u skladu sa Zakonom U toku 2020. Opština Glamoč je dobila dugo očekivanu saglasnost. Godišnje se izdaje pod zakup cca 2.500 ha, od čega Opština ima prihode od oko 185.000,00 KM, koji bi zasigurno bili i veći da ne postoje gore spomenuti nekorektan odnos viših vlasti prema lokalnoj zajednici.

U Tabeli 4. prikazana je količina proizvodnje poljoprivrednih kultura. Iz prikazanih podataka može se vidjeti kako količina proizvodnje raste u svim kulturama što pokazuje trend rasta poljoprivredne proizvodnje u Opštini Glamoč što opet govori u prilog da poljoprivredna proizvodnja predstavlja još uvijek neiskorišten potencijal, na kojem je neophodno raditi i unaprjeđivati ga, i to prije svega organizovati proizvođače u neki vid zadruga ili udruženja, što bi sigurno dalo bolje rezultate u prodaji, za razliku od trenutno postojećeg individualnog pristupa prodaji.

Tabela 4. – Biljna proizvodnja (Izvor: Opština Glamoč)

Vrsta proizvodnje	2017		2018		2019	
	količina (u tonama)	ukupna tržišna cijena (u KM)	količina (u tonama)	ukupna tržišna cijena (u KM)	količina (u tonama)	ukupna tržišna cijena (u KM)
Pšenica	2832	849600	2975	833000	3480	939600
Ječam	2250	900000	2280	912000	2677	1070800
Raž	200	80000	315	126000	332	132800
Kukuruz	675	168750	725	217500	750	225000
Ostalo...(Tritikale, zob)	192	67200	205	71750	190	66500
Povrće na otvorenom (pojedinačno navest vrste) luk (crni)	22	11000	24	12000	28	19600
Mrkva	15	12000	25	20000	27	18900
Krompir	4600	2300000	5180	2849000	5500	3025000

Turizam

Glamoč ima izvanredne pretpostavke za razvoj turizma. Prostor Glamoča pripada planinsko-kraškom klimatu, te ga odlikuju hladne zime sa velikim snježnim padavinama i kratka i prohladna ljeta. Visoke planine do 2006 m visine, šumsko-pašnjački kompleksi, planinska jezera, bogatstvo biljnog i životinjskog svijeta, proizvodnja organske hrane, domaća gastroponuda tradicionalnih jela, ambijentalne ljepote i prirodne vizure planinskog predjela te karstni oblici reljefa (pećine i jame) nude brojne mogućnosti. Perspektive turizma u Glamoču se mogu zasnivati na: planinskom turizmu, izletničkom i biciklističkom turizmu, moto- kros turizmu, planinarenju, lovnom turizmu, seoskom turizmu, arheološkom turizmu i manifestacionom turizmu.

Pod zaštitom države nalaze se dva geomorfološka objekta kao spomenici prirode. Ponor Bezdani u Borovom polju na Šator planini. Predstavlja naročito interesantnost ovog kraja. Dubok je cca 30 m a na jugozapadu se produžava u veću vrtaču, u koju se, za vrijeme kiša sakupi velika količina vode. Vrtača je obrasla mnoštvom zeljastog bilja. Međugorska pećina na Šator planini. Prvi dio pećine predstavlja široki nadsvod, zatim se ulazi u manje prostorije, gdje se vrši lomljenje i otkidanje kamena. Ukrasa u pećini nema, ali je ista značajna za buduća speleološka istraživanja.

Glamoč je bogat kulturno-istorijskim naslijeđem (nekropole stećaka, antički spomenici, rimski putevi, crkve, džamije, srednjovjekovna utvrđenja, ranohrišćanske crkve), ali ništa se ne radi na očuvanju tih spomenika kulture, te su prepušteni devastaciji. Dva arheološka nalazišta su stavljena na listu nacionalnih spomenika od strane Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, a to su: graditeljska cjelina „Tabija“ i ostaci kasnoantičke bazilike u selu Vrba. Iz novije istorije NOB-a Jugoslavije ovdje se nalazi i spomen-kompleks „Ivo Lola Ribar“ koji je u devastiranom stanju.

Planinski, biciklistički i moto-kros turizam su u fazi napretka, jer se sezonski organizuju turističke rute. Iz godine u godinu planinski turizam prerasta u tradiciju manifestacija „Dani planinara“ u organizaciji PD „Busija“ koja se održava krajem mjeseca jula, na kojoj se okupi više desetina planinara. Planinarsko društvo je markiralo oko 30 km planinarskih staza, dok još uvijek nema izgrađene ostale turističke infrastrukture za ovaj vid turizma (domovi, biciklističke rute i sl.). Biciklistički turizam je na samom početku, staze još uvijek nisu markirane, te se još uvijek ne vrše neke organizovane posjete.

Na jezerima Hrast i Busija postoji mogućnost ribolova, kupanja i izleta. Bogatstvo lovnog fonda je pretpostavka razvoju ovog vida turizma. Od divljači zastupljena je visoka divljač (divokoza na Šator planini, srneća divljač, gorski jelen, divlja svinja, vuk, lisica, kuna...). Glamočko polje je stjecište ptica močvarica jer ovdje im je glavni migratorni put selidbe u tropske krajeve. Za zaljubljenike ptica postoji mogućnost za foto lov. Seoski ili etno turizam je u fazi razvoja i ima dobre pretpostavke.

Otežavajuće okolnosti su što se nimalo ne ulaže u turističku privredu, ništa se ne radi po pitanju promocije turističkih vrijednosti, a veliki problem su ograničene mogućnosti smještajnih kapaciteta. Također, u Opštini Glamoč nema niti jedne organizacije koja se bavi razvojem turizma, a nema niti turističke zajednice.

Od smještajnih kapaciteta u opštini Glamoč ima hotel „Split“ (42 kreveta), te 14 bungalova na jezeru „Hrast“ (po 2 kreveta), kao i Etno selo „Nenadići“ (10 kreveta) u mjestu Ćirići koje nije registrovano, ali pruža mogućnosti višednevnog odmora i prenoćišta sa kuhinjom na bazi domaće gastroponude. Nažalost, evidencija o broju gostiju, odnosno o broju noćenja ne postoji na opštinskom nivou.

Od registrovanih poslovnih subjekata u turizmu (djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane - hoteljerstvo i ugostiteljstvo), u 2018. godini ukupno je prema podacima Federalnog zavoda za

statistiku i baze podataka Bisnode Intelligence bilo registrovano 19 poslovnih subjekata od čega 2 pravne osobe i 17 obrta. Broj obrta u 2018. godini je manji za 3 u odnosu na 2016. godinu.

ZAKLJUČAK

Opština Glamoč spada u kategoriju izrazito nerazvijenih opština u Federaciji BiH. Poslovni subjekti iz opštine Glamoč sudjeluju samo 7,7% u ukupnom broju poslovnih subjekata u Kantonu 10. Poduzeća su uglavnom orjentirana na prirodne resurse koje opština Glamoč ima i uglavnom proizvode poluproizvode.

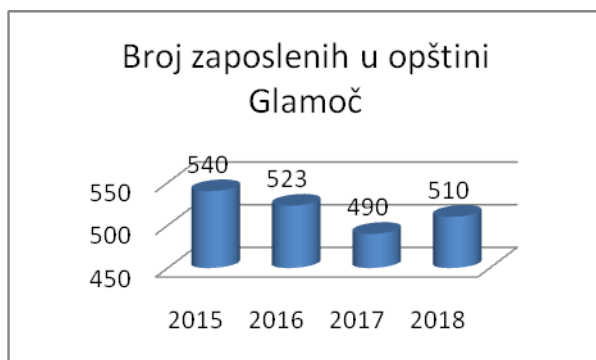
Poljoprivreda predstavlja veliki potencijal ali se moraju razviti konkretne i održive mjere. Naime, područje opštine Glamoč obiluje poljoprivrednim zemljištem koje je pogodno za razvoj stočarstva, pčelarstva, uzgajanje ljekobilja. Problem kod poljoprivredne proizvodnje je neorganizovanost otkupa, nepostojanje aktivnih udruženja, klastera ili zadruga. Situaciju previše komplikuje neriješen pravni osnov korišćenja poljoprivrednog zemljišta u državnoj svojini nakon privatizacije državnog kapitala u preduzećima, spora implementacija procesa o koncesijama, administrativne barijere u otkupu i izvozu poljoprivrednih proizvoda, pitanje restitucije i sl.

S ciljem daljnjeg razvoja stočnog fonda i proizvodnje mlijeka, jedan od zadataka predstavlja bolja organizacija poljoprivrednika, bolja politika opštine prema njima, aktivna saradnja, ali i obezbjeđenje dovoljnog broja laktofiza i druge opreme, naročito ako se uzme u obzir slabo razvijena mreža puteva na prostoru opštine koji su često makadamski i u vrlo lošem stanju.

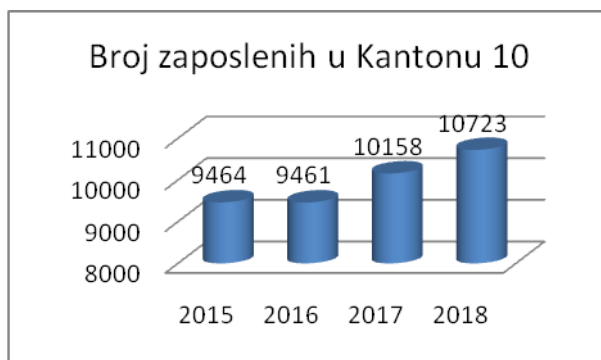
Turizam, također, predstavlja veliki razvojni potencijal, posebno ukoliko se uzmu u obzir prirodni resursi i potencijali Opštine Glamoč za razvoj specifičnih grana turizma (turizam utemeljen na prirodi - aktivni turizam). Međutim, trenutno institucionalni i ljudski kao i finansijski kapaciteti nisu dovoljni da se ovaj potencijal iskoristi. Stoga bi se u ovom segmentu trebale razvijati konkretne mjere i projekti te kroz različite vanjske inicijative razviti pretpostavke da se ljudi mogu uvezati u lanac vrijednosti u turizmu. Posebno velika šansa postoji u povezivanju poljoprivrede i turizma i diversifikaciji djelatnosti na selu.

d) Pregled stanja i kretanja na tržištu rada

Od 2015. godine do 2018. godine na području opštine Glamoč evidentiran je pad broja zaposlenih s izuzetkom 2018. godine kada je došlo do povećanja za 4% u odnosu na 2017. godinu. Obzirom da se ne vodi evidencija razvrstanosti po spolnoj strukturi kod zaposlenih ovaj podatak nije naveden u ovoj analizi. Neuspjela privatizacija i zatvaranje preduzeća u oblasti drvne industrije bitno su uticali na smanjenje stepena zaposlenosti stanovništva. Trend rasta broja zaposlenih u 2018. godini prati trend povećanja broja zaposlenih na nivou kantona.

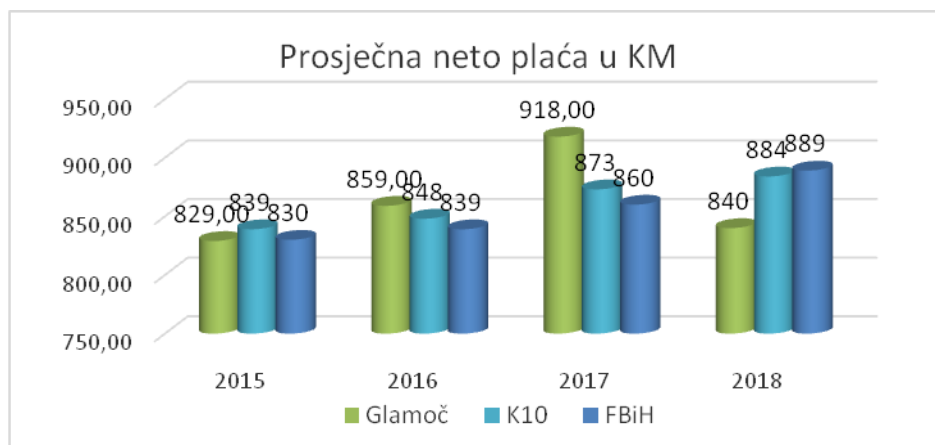
Slika 10. – Broj zaposlenih (Izvor: FZS)

Slika 11. - Broj zaposlenih u Kantonu 10 (Izvor: FZS)

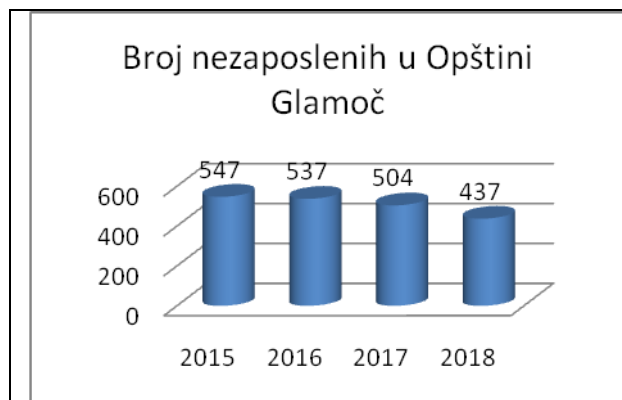
Prosječna mjesečna neto plaća u opštini Glamoč bilježi porast u razdoblju od 2015. do 2017. godine, ali je u 2018. godini pala za 8%. U 2018. godini visina prosječne neto plate je u opštini Glamoč bila niža nego

i na nivou Federacije BiH i na nivou kantona, dok je u prethodne dvije godine prosječna neto plata bila veća u opštini Glamoč nego i na nivou kantona i Federacije BiH.

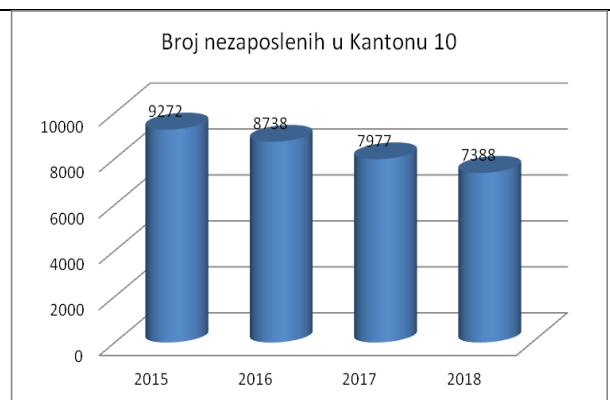

Slika 12. – Prosječna neto plaća (Izvor: FZS)

Broj nezaposlenih lica je u stalnom padu što je vidljivo na grafičkom prikazu na Slici 13. Broj nezaposlenih na području opštine Glamoč u periodu od 2015. godine do 2018. godine smanjen je u odnosu na broj nezaposlenih u periodu prije 2015. godine. Isti trend se događa i na kantonalnoj razini (Slika 14.). Trend smanjenja nezaposlenosti jednim dijelom je uzrok novog zapošljavanja, a drugim dijelom odjave sa evidencije nezaposlenih zbog iseljavanja iz opštine Glamoč.

Slika 13. – Broj nezaposlenih (Izvor: FZS)

Slika 14. – Broj nezaposlenih u (Izvor: FZS)

U pogledu obrazovne strukture najveći broj registriranih nezaposlenih lica je sa stručnom spremom NKV, KV i SSS (Tabela 5.) Prema starosnoj strukturi najveći broj nezaposlenih se nalazi u dobi od 50 do 60 godina starosti (podatak se odnosi na 2018. godinu), **dok je po pitanju spolne strukture nezaposlenih lica odnos žena naspram muškaraca približno 50-50% i u nekom kontinuitetu.**

Tabela 5. – Obrazovna struktura nezaposlenih (Izvor: FZS)

Godina	NKV	PKV	KV	VKV	NS	SSS	VŠS	VSS	Mr./Dr.
2015.	151	8	175	1	16	170	13	13	0
2016.	144	7	163	0	16	166	15	26	0
2017.	154	7	139	0	0	168	11	25	0
2018.	126	5	118	0	0	156	8	24	0

Dodatan problem tržišta rada predstavlja čekanje na zaposlenje više od 25 mjeseci (72% nezaposlenih) što dodatno umanjuje radne vještine nezaposlenih lica, koja se moraju educirati putem programa cjeloživotnog obrazovanja.

ZAKLJUČAK

Broj nezaposlenih u opštini Glamoč je u stalnom padu, a također i broj zaposlenih je bio u padu, s tim da je u 2018. godini došlo do kratkoročnog povećanja broja zaposlenih u odnosu na 2017. godinu. Povećan je broj zaposlenih u privatnom sektoru, što pokazuje da bi se intenziviranjem privrednih aktivnosti mogao očekivati veći broj zaposlenih ljudi. Međutim, uzimajući u obzir da je najveći broj nezaposlenih po strukturi NKV, KV i SSS, te da je najbrojnija starosna struktura od 50-60 godina, može se zaključiti da kadrovska struktura na tržištu rada nije na zadovoljavajućem nivou. Također, najveći broj nezaposlenih, tj. njih 72% vodi se na evidenciji nezaposlenih preko 25 mjeseci i teško je očekivati veliku zaposlenost ove radne snage. S tim u vezi će se morati razvijati sistemi obrazovanja/prekvalifikacije za mlađa lica na birou kako bi se stvorila konkurentna radna snaga, uvažavajući potrebe tržišta, a vrlo je važno uskladiti srednjoškolske obrazovne programe s potrebama tržišta rada ne samo u opštini Glamoč već i šire. S tim u vezi je potrebno usmjeriti pažnju prema identifikaciji potreba tržišta rada koja se do sada nije radila.

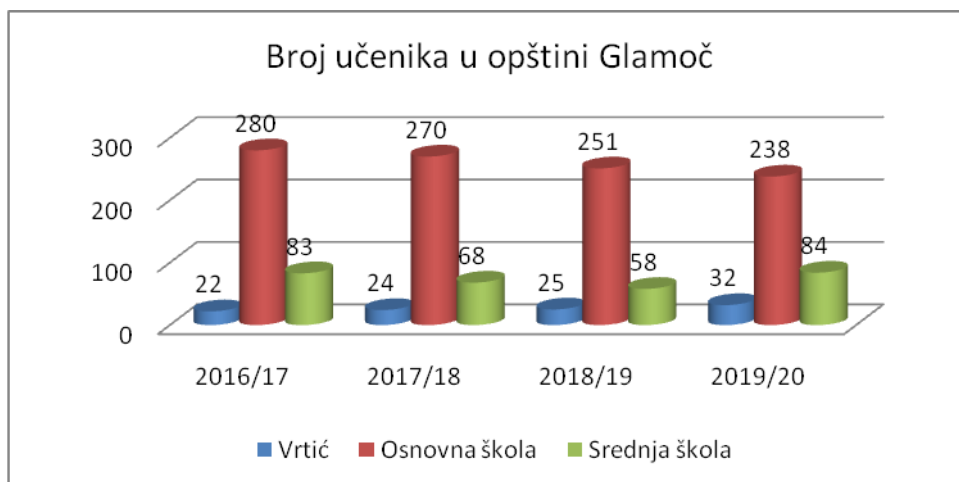
e) Pregled stanja i kretanja u oblasti društvenog razvoja

Obrazovanje

Na području opštine Glamoč djeluju tri obrazovne ustanove i to: jedna u oblasti predškolskog obrazovanja - dječiji vrtić "Leptirići", osnovna škola "Glamoč" i srednja škola "Tin Ujević" Glamoč. Osnivač dječjeg vrtića „Leptirić“ i osnovne škole „Glamoč“ je Opština Glamoč, dok je osnivač srednjoškolskog centra "Tin Ujević", Vlada Kantona 10.

Iako je obrazovanje u suštini pod ingerencijom Kantona, opština Glamoč izdvaja znatna sredstva za poboljšanje kvaliteta rada u obrazovnim institucijama i osiguravanje uslova školovanja učenika i studenata financiranjem prevoza učenika osnovnih i srednjih škola i stipendiranjem studenata na javnim univerzitetima (30 studenata 2018. godine). Godišnje subvencioniranje obrazovanja u 2018. godini iznosilo je 30.000 KM, a 12.400 KM je usmjereno za sufinansiranje prijevoza učenika. Opština Glamoč iz godine u godinu nastavlja trend povećanja broja stipendiranih studenata (35 studenata 2019. godine).

Broj učenika u osnovnoj školi u opštini Glamoč je u konstantnom opadanju dok se broj učenika srednjeg obrazovanja u školskoj 2019/20 lagano povećao. Broj polaznika vrtića lagano raste svake godine u promatranom periodu od 2016/17 do 2019/20.

Slika 15. – Broj učenika u opštini Glamoč (Izvor: FZS)

Vrtić "Leptirići" je kombinacija predškolske ustanove namjenjene za smještaj, njegu, odgoj i obrazovanje djece od 1 – 6 godina starosti. U ustanovi je trenutno zaposleno četiri radnika: dvije vaspitačice, jedna kuvarica i jedna čistačica i vrtić za sada zadovoljava uvjete.

Nastava se u osnovnoj školi "Glamoč" Glamoč, odvija po sistemu devetogodišnjeg obrazovanja. Broj zaposlenih u osnovnoj školi je 27 osoba. U toku 2013. godine izvršena je adaptacija objekta osnovne škole koja je finansirana od strane Američke ambasade. Zamjenjena je kompletna stolarija, saniran krov i fasada, prefarbane učionice, izgrađena nova kotlovnica. Uložena sredstva su se kretala oko 500.000 KM. Objekat osnovne škole je u prilično dobrom stanju i zagrijava se na lož ulje. Srednja škola "Tin Ujević" (gimnazija), zajedno sa Šumarskom tehničkom školom su u nadležnosti Ministarstva znanosti kulture i športa Vlade Kantona 10, i generalno su kompatibilne sa tržištem rada u opštini. Objekt srednjih škola nije u dobrom stanju, te su neophodne mnogobrojne investicije u isti (prvenstveno zamjena stolarije, fasadna izolacija i sl.), a grijanje se osigurava kroz pelet.

Kultura i sport

Status i stanje kulturnih aktivnosti u Glamoču je u teškom položaju. Presudan faktor za ovakvo stanje je nedostatak finansija za područje kulture, ali i uopšte nizak životni standard, nedostatak institucija kulture itd. Najznačajnije kulturno dešavanje za Glamoč je bilo 1982. godine kada je Glamočko kolo uvršteno od strane UNESCO-a u svjetsku kulturnu baštinu. Trenutno ga u izvornom obliku izvodi samo KUD „Budućnost“ Glamoč.

Od ustanova koje se bave kulturom jedino egzistira Kulturno-obrazovna ustanova "Narodni univerzitet Glamoč", koji broji 2 zaposlena. U okviru Narodnog univerziteta radi gradska biblioteka sa jako malo članova (u prosjeku godišnje 12 članova). Od folklornih društava aktivno je KUD "Budućnost" Glamoč sa oko 60-ak članova. Glamoč ima tri tradicionalne kulturne manifestacije: Dane glamočkog krompira (posjeta koja broji oko 1000 posjetilaca), Kulturno ljeto u Glamoču koje na raznim događajima (turniri, izložbe, pozorišne predstave,...) okupi oko 200 posjetilaca po događaju, te Rok festival Busija koji se organizuje od 2018. godine i okuplja oko 2500 posjetilaca u dva festivalska dana.

Situacija u sportu prati cjelokupno loše stanje, tako da nedostatak interesovanja za ovu oblast, nedostatak finansijskih sredstava, kao i aktivnih sportskih klubova predstavlja kočnicu daljnjem razvoju i eventualnom postizanju rezultata. Jedino aktivno sportsko društvo je FK/NK Šator koji se takmiči u međukantonalnoj ligi. U pomenutom klubu nema zaposlenih radnika, odnosno prisutan je isključivo volonterski rad, a broji oko 100 članova.

Trenutno ne postoji gradska dvorana, samo dvorana koju koristi školski sistem. No, u 2020. uz pomoć namjenskih sredstava Vlade Republike Srbije, a u dogovoru sa opštinskim vlastima, Glamoč bi trebao da dobije sportsku dvoranu.

Prostori i potencijali za izgradnju sportskih i rekreativnih sadržaja su ogromni, naročito u predjelu sportsko-rekreativne zone Busija i Hrast, ali finansijske, zakonske i političke nedorečenosti ne dozvoljavaju njihov razvoj. Obje ove zone raspolažu izvorima pitke vode, vještačkim jezerima, te su okružene šumom.

Zdravstvena zaštita

Na području opštine Glamoč djeluje JU "Dom zdravlja" koji se nalazi u prostorijama prijeratne bolnice, ali se trenutno koristi samo 10% objekta. U sastavu JU "Dom zdravlja" nalazi se jedna Hitna služba/pomoć i dva tima porodične medicine sa patronažnom službom i fizioterapeutskom službom, stomatološka ambulanta i laboratorija.

Dom zdravlja (DZ) Glamoč vrši elementarne zdravstvene usluge nivoa ambulante sa 19 zaposlenih. Pored toga, jednom mjesečno u DZ Glamoč dolaze specijalisti iz Kantona 10 Livno, i to ginekolog, pedijatar, pneumofiziolog i fizijatar. Radiološka dijagnostika se obavlja u kantonalnoj bolnici. Zdravstvena zaštita nije organizovana na nivou mjesnih zajednica, ali se po potrebi radi i na terenu angažovanjem patronažnog medicinskog tima. Opremljenost Doma zdravlja uključuje vozni park koji je u lošem stanju, od kojih su dvoje sanitetskih vozila hitne pomoći (jedno vozilo je u lošem stanju, dok je drugo vozilo u funkciji). Jedan od problema je i velika udaljenost pojedinih ruralnih područja koja se sa postojećim voznim parkom ne može adekvatno tretirati medicinskim i psihosocijalnim uslugama.

JU "Dom zdravlja" brine za kompletno stanovništvo Opštine Glamoča, tj. oko 2.500 osiguranika Zavoda Zdravstvenog osiguranja Kantona 10, uključujući jedan dio penzionera iz Republike Srpske o čijem broju nemamo podatke, što čini veliki problem jer je većina te populacije u poodmakloj dobi, narušenog zdravstvenog stanja, slabih ekonomskih mogućnosti, a zahtijevaju vrlo često razne oblike medicinskih usluga, te za jedan broj neosiguranih osoba.

Medicinske usluge se pružaju u prostorijama Doma zdravlja, ali i u kućnim uslovima s obzirom na veliki broj gerijatrijskih pacijenata. Među najučestalijim zarazama i registrovanim oboljenjima u Glamoču značajne su gastrointestinalne infekcije (gastroenterocolitis, crijevna zarazna bolest koja se prenosi fekalno-oralnim putem, a čiji uzročnik može biti i higijenski neispravna voda), te infekcije urinarnog trakta, a statistika pokazuje da se one povećavaju u ljetnim mjesecima. Uzroci ove pojave možda se pronalaze u niskom nivou zdravstvene prosvjećenosti stanovništva. Jedan od problema je i neriješena odvodnja kanalizacionog sadržaja koji se izliva na otvorenom, a u blizini nastanjenog područja gdje se često kreću domaće životinje krave i ovce. Gotovo svake godine jedan period, a većinom u ljetnim mjesecima, dolazi do djelimične ili potpune nestašice vode za piće, što stvara pogodnost za nastanak određenih zdravstvenih i higijenskih problema.

Primjećena je i sve učestalija pojava karcinomnih oboljenja, naročito u starijoj populaciji, a veliko polje rada se uočava na psihosocijalnom području. Prognane i raseljene osobe, kao i povratnička populacija, često su prepušteni sebi samima, lišeni bliskih osoba, adekvatne komunikacije, podrške društvene zajednice, i evidentan je nedostatak organizacije koja bi se bavila psihosocijalnim problemima ove grupacije. Ovakvu problematiku i tvrdnje iznosimo na osnovu sigurnih podataka koji su prikupljeni kroz projekat "Respect rural women" koji je implementirao CARITAS biskupije Banja Luka a financirala EU. Naime, osnovni cilj samog projekta bila je upravo psihosocijalna podrška marginalizovanim grupama. Projekat je trajao od 2017. do marta 2020. godine gdje su zaključci projekta bili upravo takvi da se s aktivnostima psihosocijalne podrške treba nastaviti na području opštine Glamoč jer su se takve

aktivnosti pokazale jako korisnima i poželjnima. Veliki je broj osoba koje često nisu u stanju samostalno obavljati osnovne higijenske zahvate ni kućne poslove, a nema se ko brinuti za njih. Postoje porodice koje imaju više djece, čak do devetero djece koja nekad pohađaju a nekad ne osmogodišnje školovanje.

Trenutno je u pripremi laboratorija za kontrolu hrane na kantonalnom nivou. Na opštinskom nivou rade se sanitarni pregledi u ugostiteljskim objektima.

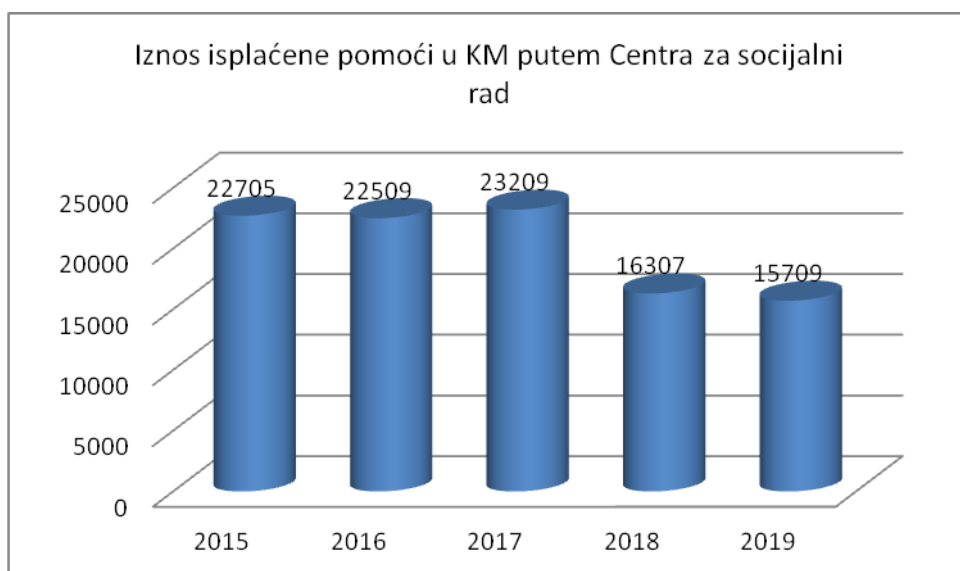
Na prostoru opštine djeluje jedna apoteka u privatnom vlasništvu, čije usluge su dovoljne za broj stanovnika u Glamoču.

U oblasti zdravstvene zaštite, pored kontinuiranog podizanja nivoa svijesti o potrebi mijenjanja određene životne prakse, potrebno je nabaviti minimalno jedno vozilo za patronažnu službu jer su postojeća već angažirana za redovni prijevoz pacijenata na dijalize. Dodatni prostor za potrebe Doma zdravlja postoji ali ga je potrebno renovirati, a redovan dolazak specijalista medicine (kardiologa, pedijatra, ginekologa itd.) barem 7 puta mjesečno trebao bi biti primarni cilj pri poboljšanju zdravstvenih usluga.

Socijalna zaštita

Socijalna zaštita se provodi putem Centra za socijalni rad Glamoč koji je na opštinskom nivou. Ovaj centar putem namjenskih sredstava budžeta pruža pomoć socijalno najugroženijim kategorijama stanovništva. Taj oblik pomoći nije ni blizu zadovoljenja potreba, naročito kada se govori o starijoj populaciji. Centar radi u zgradi Opštine Glamoč, sa jednom kancelarijom i dva zaposlena radnika.

U Opštini Glamoč 85 lica prima naknadu na ime materijalnog obezbjeđenja od Ministarstva rada zdravstva, socijalne skrbi i prognanih preko strane Centra za socijalni rad. Socijalnu pomoć uglavnom primaju kategorije stara i iznemogla (za rad nesposobna) lica između 50 i 65 godina starosti, izbjegla i raseljena lica, samohrani roditelji i osobe sa invaliditetom. Mnoge od ovih osoba nemaju rješenja o invalidnosti, jer nisu bila na komisiji za procjenu invaliditeta. Zbog velike površine opštine, udaljenosti sela od centra opštine i loše saobraćajne povezanosti navedene podatke treba prihvatiti sa rezervom jer su predstavljeni samo zvanični pokazatelji, dok su potrebe sigurno mnogo veće. Iznos pomoći isplaćene putem Centra za socijalni rad ima trend smanjenja u 2018. i 2019. godini.

Slika 16. – Iznos isplaćene pomoći putem Centra za socijalni rad (Izvor: Opština Glamoč)

U ranjive grupe se mogu ubrojiti odgojno zanemarena i zapuštena djeca kojih u 2019. godini ima 6 te se taj broj smanjio u odnosu na 2015. godinu kada ih je bilo 8. Takođe, u ranjive skupine ljudi se mogu ubrojiti i stare i iznemogle osobe koje se nalaze u ruralnim naseljima, kojima je potrebno osigurati dostupnost usluga, o kojima se ne vodi nikakva službena evidencija.

Sigurnost građana

U opštini Glamoč nalazi se Policijska Postaja koja je u sastavu MUP-a Kantona 10. Broj zaposlenih u MUPu Kantona 10 u opštini Glamoč je 34. Analizom strukture kriminaliteta može se konstatovati da je stanje sigurnosti građana zadovoljavajuće.

Ukupan broj krivičnih djela u 2019. godini je 29 i ovaj broj uglavnom stagnira. Međutim, kada se pogleda pregled krivičnih djela po počiniocu, smanjuje se broj krivičnih djela po poznatom počiniocu, dok se povećao broj krivičnih djela po nepoznatom počiniocu. Zabrinjavajući podatak je da se povećava broj maloljetnih počinitelja.

Tabela 6. – Pregled krivičnih i prekršajnih djela u opštini Glamoč (Izvor: PP Glamoč)

	Ukupan broj krivičnih djela	Ukupan broj prijavljenih počinitelja	Br. krivičnih djela po poznatom počiniocu	Br. krivičnih djela po nepoznatom počiniocu	Procenat ukupne rasvijetljenosti	Br. počinitelja maloljetnika	Ukupan broj prijavljenih prekršaja
2017	29	32	25	4	93,1	1	27
2018	22	24	20	2	91	0	40
2019	29	42	19	10	86,2	21	18

U strukturi kriminaliteta najzastupljeniji su imovinski delikti sa 17,25% u 2019. godini, te ostala krivična djela sa 82,75%. Maloljetnička delikvencija iznosi 20,68%.

Stanovanje

Prema popisu stanovništva iz 2013. godine u Opštini Glamoč je evidentirano 1.443 domaćinstva i 2.546 stanova. Stambeni fond je u velikoj mjeri stradao u posljednjem ratu, a proces obnove je još u toku. Za proces obnove Opština Glamoč nije u stanju da sama obezbijedi potrebna sredstva tako da je još uvijek neophodna participacija viših instanci državnih organa. Najteža situacija je u rubnim selima i najužem gradskom centru. Do sada je obnovljeno oko 1.100 stambenih jedinica (podaci Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH). Od 50 zgrada sa ukupno 515 stanova, uništeno je 18 zgrada. Na obnovu čeka još 5 zgrada koje nisu useljive.

Civilno društvo

Prema poslednjim podacima na području opštine Glamoč postoje 54 nevladine organizacije (NVO) i udruženja građana, od čega su 2 kulturno-umjetnička društva i 1 sportski klub. Treba naglasiti da većina NVO udruženja nije aktivna, te da tek 24 udruženja imaju neku aktivnost u toku godine. Opština Glamoč pruža finansijsku pomoć NVO sektoru koja se pruža po principu dostavljanja zahtjeva od strane organizacija i finansijskih mogućnosti same opštine, bez primjene nekih konkretnih kriterija za dodjelu sredstava. Među najaktivnijim udruženjima su:

- Nogometni klub „Šator“ Glamoč, jedini aktivni sportski klub, okuplja oko 100 članova različitih uzrasta i takmiči se u Međužupanijskoj nogometnoj ligi.

- KUD „Budućnost“ Glamoč, jedino aktivno kulturno-umjetničko društvo na području Opštine, okuplja oko 60 aktivnih članova, uzrasta od 6 do 18 godina, u okviru kojeg djeluju folklorna sekcija i škola gitare. Organizator je kulturno-umjetničkih dešavanja na području opštine, od kojih su napoznatiji „Godišnji koncert KUD „Budućnost““, Smotra folklor „Zajedno se ljepše igra i pjeva“ i kulturno-umjetničkog dijela tradicionalne manifestacije „Dani glamočkog krompira“.
- UG „Poljo-Eko“, udruženje građana koje se bavi organiziranjem društvenih događaja poput „Božićne čajanke“, „Glamočki karneval“, novogodišnje ukrašavanje grada, i sl.
- UG „Naša djeca“, jedino aktivno udruženje koje se bavi ostvarivanjem prava i potreba djece s poteškoćama u razvoju.
- UG „RockFest Busija“, udruženje koje se bavi organizacijom dvodnevnog festivala rock muzike koji se održava krajem mjeseca jula svake godine.
- BZK „Preporod“ Glamoč, udruženje koje se bavi kulturom i tradicijom bošnjačkog naroda, zaštitom kulturno-istorijskog nasljeđa, održavanjem instruktivne nastave iz pojedinih školskih predmeta, radom sa mladima.
- Planinarsko društvo „Busija“ je jedino aktivno planinarsko društvo na području opštine koje se bavi obilježavanjem planinarskih staza, organiziranjem planinarskih tura kao i dana planinara koji se održava krajem mjeseca jula.
- Ekološko-edukativno udruženje „Runolist“ koje se bavi organizovanjem kreativnih radionica za žene s ciljem očuvanja tradicionalnog načina izrade narodnih rukotvorina (pletenje, heklanje, vezenje, decoupage).

ZAKLJUČAK

Stanje u obrazovanju nije na najboljoj razini kad je riječ o tehničkoj opremljenosti. Broj učenika u osnovnoj školi u opštini Glamoč je u konstantnom opadanju. Broj učenika srednje škole je nešto veći u posljednje tri godine, kao i broj polaznika vrtića koji se lagano povećava iz godine u godinu.

Što se tiče kulture njen status, kao i stanje kulturnih aktivnosti u Glamoču je u teškom položaju. Od ustanova koje se bave kulturom jedino egzistira Kulturno-obrazovna ustanova "Narodni univerzitet Glamoč". U Opštini se organizuju tri tradicionalne kulturne manifestacije: Dani glamočkog krompira i Kulturno ljeto u Glamoču, te Rok festival.

Situacija u sportu prati cjelokupno loše stanje u opštini Glamoč. Vlada nedostatak interesovanja za ovu oblast kao i nedostatak finansijskih sredstava, te stoga nema aktivnih sportskih klubova osim sportskog društva fudbalski klub NK Šator koji se takmiči u međukantonalnoj ligi. Trenutno ne postoji gradska dvorana, samo dvorana koju koristi školski sistem.

Segment zdravstvene zaštite, također, prate teškoće. Opremljenost doma zdravlja je u lošem stanju te ne može zadovoljiti potrebe pružanja cjelovite zdravstvene zaštite čitavom stanovništvu, a problem je i velika udaljenost pojedinih ruralnih područja koje se sa postojećim voznim parkom ne može adekvatno tretirati i medicinskim i psihosocijalnim uslugama. U cilju rješavanja ovih problema potrebno je ojačati kapacitete patronažne službe i samog Doma zdravlja.

Socijalna zaštita se provodi putem Centra za socijalni rad Glamoč. Nivo usluga koje pruža ovaj centar neophodno je unaprijediti prvenstveno kadrovski, a zatim i materijalno kako bi svi građani mogli dobiti kvalitetnu i blagovremenu uslugu.

Po pitanju stanovanja stanje je, također, loše. Veliki broj stambenih objekata još uvijek čeka proces obnove.

Nevladin sektor je, također, nedovoljno razvijen. Iako ima dosta veliki broj osnovanih nevladinih organizacija treba naglasiti da velika većina NVO udruženja nije aktivna. Svega nekoliko udruženja ima redovne godišnje aktivnosti koje uglavnom realiziraju u suradnji s Opštinom Glamoč.

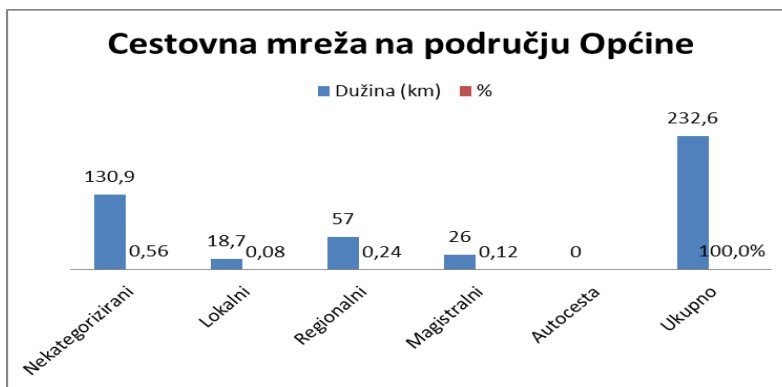
f) Stanje javne infrastrukture i javnih usluga

Putna infrastruktura

Kroz urbano područje naselja Glamoč prolazi magistralni pravac M-15-2 Livno-Glamoč-Mrkonjić Grad povezujući ga sa širim okruženjem. S obzirom na kvalitet i značaj ovog magistralnog pravca, te nemodernizovanost regionalnih pravaca koji se na prostoru opštine odvajaju od istog, naselje Glamoč nema povoljan geosaobraćajni položaj.

Naslijeđena mreža saobraćajnica iz prošlosti, kao i topografsko-terenski uslovi uticali su na približno longitudinalni razvoj grada. Okosnicu ovakvog modela čine ulice Junuza Duruta i Ive Lole Ribara na koje se vežu naseljske ulice koje prije svega služe za direktan pristup do objekata. Glavni nedostatak ovakve putne mreže ogleda se u uskosti profila saobraćajnica što je veoma bitan nedostatak sa tačke gledišta savremenog saobraćaja. Ukupna površina ulica iznosi cca 59.300 m².

Lokalni putevi na području opštine Glamoč su u jako lošem stanju, što se posebno odnosi na lokalne makadamske putne pravce, i njihovo održavanje iziskuje velika finansijska sredstva. Ukupna dužina lokalnih nekategorisanih puteva na području opštine je 130,9 km, od čega je tek 35,4 km ili 27,04 % asfaltirano. U nastavku je dat tabelarni prikaz lokalnih puteva na teritoriji opštine sa udaljenostima, samo za puteve prioritetne za mjesne zajednice.

Slika 17. – Cestovna mreža u Opštini Glamoč (Izvor: Opština)

U svojoj nadležnosti Opština održava 149,6 km lokalnih puteva i ulica, za koje se izdvaja oko 100.000,00 KM za redovno godišnje ljetnje i zimsko održavanje, što je nedovoljno za potpuno i kvalitetno održavanje. Dužina regionalnih puteva na području opštine je prema podacima Federalnog zavoda za statistiku 57 km i budući da su u cijelosti makadamski i bez kvalitetnog redovnog održavanja u jako su lošem stanju. Dužina magistralnih puteva je 26 km prema podacima Federalnog zavoda za statistiku (dionica magistralnog puta M15) (Tabela7.).

Tabela 7. – Cestovna mreža u nadležnosti opštine (Opština Glamoč

OPIS	Dužina u km				
	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Nekategorizirani	130,9	130,9	130,9	130,9	130,9
Lokalni	18,7	18,7	18,7	18,7	18,7
Ukupno km:	149,6	149,6	149,6	149,6	149,6
Asfaltirano km					
Nekategorizirani	33,4	34	34	34	34,7
Lokalni	12,9	13,1	13,8	13,8	15,2
Ukupno km:	46,3	47,1	47,8	47,8	49,9

Stanje tehničke infrastrukture

Kompletna elektroenergetska mreža na području opštine Glamoč u ratu je uništena. To je bio i još uvijek jeste jedan od najvećih problema i kočnica održivog povratka u seoskim područjima opštine. U poslijeratnom periodu je rekonstruisan veći dio VN i NN mreže sredstvima Fonda za povratak BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (MLJPI BiH), Ministarstvo za izbjeglice i raseljene lica Republike Srpske (IRL RS) i Opštine Glamoč. Međutim, od 2010. godine viši nivoi vlasti nisu izdvajali sredstva za ovu namjenu. Prema podacima iz EPHZHB u Opštini Glamoč još uvijek ima 4 stalno nastanjenih domaćinstava bez priključka na elektroenergetsku mrežu što je 0,24% stanovništva, te 14 domaćinstava koja su nastanjena privremeno.

Broj fiksnih priključaka na telefonsku mrežu na području Opštine prema podacima telekom operatera iznosi 650 za 2019. godinu. Stanje pokrivenosti GSM mrežom je 100% u gradskoj zoni, a na ukupnoj površini opštine je 80%. Pokrivenost opštine 3G mrežom je 80% u gradskoj zoni, 60% putne komunikacije i 30% u ruralnom dijelu. Fiksnom telefonijom, ADSL-om i IPTV-om je pokriveno samo gradsko područje i prigradska naselja. TOTAL TV-om je pokriveno cijelo područje opštine. Od zemaljskih kanala pokriveno je 60% opštine signalom BHT1 i FTV.

Javnom rasvjetom pokriven je samo uži dio grada a ukupan broj rasvjetnih tijela je 700. Godišnje izdvajanje za potrošnju u javnoj rasvjeti bilo je oko 55.000 KM (od 2015. do 2017. godine) te je u 2018. godini taj iznos smanjen na 43.200 KM. Naime, jedan dio rasvjetnih tijela zamjenjen je led rasvjetom (50) tako da je došlo do uštede na godišnjoj razini za oko 10.000 KM.

Stanje komunalne infrastrukture i usluga

Javno komunalno preduzeće J.P. „Komunalac“ Glamoč je pravna osoba opštine Glamoč odgovorna za komunalne usluge unutar opštinskih granica. Preduzeće je osnovano od strane opštine i pripada opštini. Komunalno preduzeće je odgovorno za rad i održavanje postojećeg vodovoda i infrastrukture za odvođenja otpadnih voda, laboratorijsku analizu, obračun i naplatu utrošene vode, registraciju potrošača i druge administrativne funkcije. Aktuelno, hidrotehničku infrastrukturu čini snabdijevanje naselja vodom - vodovod, sakupljanje i odvođenje fekalnih otpadnih voda, fekalna kanalizacija, odvođenje površinskih voda od padavina-kišna kanalizacija i vodotoci u naselju. J.P. "Komunalac" Glamoč ima 15 zaposlenih, organiziranih u različitim odjeljenjima. Tehnička opremljenost i stanje mehanizacije ovog preduzeća je na izuzetno niskom nivou i preduzeće nije u mogućnosti da samostalno održava ispravnost vodovodnih instalacija koje su u prilično lošem stanju zbog dotrajalosti. Preduzeće već 20 godina posluje negativno zbog relativno malog broja potrošača, velikih troškova pružanja usluga (elektična energija, gorivo, repromaterijal i sl.) i čestih kvarova na vodovodnoj mreži. Organizacijska struktura i broj osoblja u Javnom komunalnom preduzeće je u slijedećoj Tabeli 8.

Tabela 8. – Organizacija javnog komunalnog preduzeća (Izvor: JP „Komunalac“ Glamoč)

Javno komunalno preduzeće(ukupno 15)	
Direktor(1)	
Tehnički odjel (ukupno12)	Odjel za opšte poslove i računovodstvo (2)
Proizvodnja i distribucija vode (5)	
Kanalizacija (1)	
Kruti otpad (6)	

Vodosnabdijevanje

Klimatski i hidrogeološki uslovi svrstavaju Glamoč u područja deficitarna vodom u ljetnim mjesecima kada je ona najpotrebnija. Ponekad, posebno u sušnim, ljetnim periodima dolazi do prekida kontinuiranog vodosnabdijevanja. Nekoliko izvorišta i vrela je kaptirano i koristi se za vodosnabdijevanje. Na širem prostoru urbanog dijala Glamoča izgrađena su tri odvojena vodovodna sistema, koji imaju karakter javnog snabdijevanja vodom. To su sistem Glamoč, sa tri podsistema: Gonište, Busija i Ajazma. Druga dva sistema su Radaslije i Rudići. Sistem Glamoč se napaja iz pet izvorišta vode: Vrba, Balaklagija, Suvalj, Busija i Ajazma, a centralni objekat je rezervoar Gonište. Iako su zahvati međusobno povezani gradskom vodovodnom mrežom, isti su zasunima razdvojeni u tri iznad navedena podsistema. Manji lokalni vodovod snabdijeva vodom naselja Kamen i Podgradina, drugi sistemi nisu razvijeni ili su oštećeni u tolikoj mjeri da nisu upotrebljivi, a ostatak stanovništva, ruralnog dijela opštine se vodom snabdijeva iz bunara, lokalnih vrela i čatrnja. Izuzetak čini selo Rore gdje je aktivirano „rorsko vrelo“ (cc 50 000 l zaliha vode). Pored postojeća dva vodocrpilišta i dva vodozahvata opština planira da aktivira treće vodocrpilište. Detaljna hidrološka istraživanja nisu vršena, urađena su parcijalna istraživanja na 4 lokaliteta izradom vertikalno bušenih bunara, od kojih su dva uključeni u sistem vodosnabdijevanja grada.

U prvom sistemu, dužina vodoopskrbne mreže (isključujući distributivne cijevi) iznosi 5.000 m. Vodovodna mreža je u lošem stanju i dotrajala, jer je oko 10,5 km vodovodne mreže rađeno od azbestnog cementa i sivog liva.

Pokrivenost uslugom vodosnabdijevanja je 46% domaćinstava što znači da se oko 54% stanovništva vodom snabdijeva alternativno, iz bunara ili čatrnja (prema podacima JP „Komunalac“).

Broj legalnih priključaka na vodovodni sistem iznosi 829, a pretpostavlja se da ima i nelegalnih priključaka. Ukupno 829 priključaka na 1802 evidentirana domaćinstva pokazuje da pokrivenost (promatrajući domaćinstva) iznosi 46%. Od ukupno 829 registrovanih priključaka u 2019. godini na sistem vodosnabdijevanja, samo 77 domaćinstava ima kvalitetno regulirano vodosnabdijevanje pitkom vodom, odnosno priključeni su na novi vodovod, što iznosi 9,28% od ukupnog broja potrošača na javnom vodovodu. Redukcije u snadbjevanju pitkom vodom su prilično rijetke i uglavnom se dešavaju kao posljedica velikih suša u ljetnjem periodu ili prilikom većih kvarova na vodovodnim mrežama. Zadnjih godina primjetna je tendencija smanjenja broja dana redukcije, po par dana tokom dosta toplog i sušnog ljetnog perioda.

Zbog starosti sistema, ratnih djelovanja i prekida rada na održavanju vodovodnih sistema i objekata prisutni su i veliki gubici vode koji, prema podacima JKP „Komunalac“ Glamoč variraju kroz godine (Tabela 9.). Zadnjih godina intezivno se radi na otklanjanju kvarova, pa i na djelimičnim izmjenama pojedinih dijelova cjevovoda, što je rezultiralo smanjenjem gubitaka vode.

Tabela 9. – Projekcija gubitka vode (Izvor: JKP „Komunalac“ Glamoč)

Opis	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
% gubitka vode	53%	77%	35%	42%	43%

Kontrola ispravnosti vode za piće je dosta neredovna. Na izvorištima se voda hlariše, tako da je prema povremenim mjerenjima količina slobodnog hlora u vodovodnoj mreži od 0,1 do 0,3 mg/L i u granicama je dozvoljenog. Postotak naplate usluge vodoopskrbe u periodu od 2015. do 2019. godine iznosio je 60-65%.

Stanje kanalizacione infrastrukture

Postojeći sistem odvođenja otpadnih voda u Glamoču je ograničen na središnji dio grada. Sistem je kombinovani i služi za otpadne i oborinske vode. Ukupna dužina kanalizacionog sistema je 2.272 m, prema podacima tehničkog osoblja iz Opštine i javnog komunalnog preduzeća. Radi se o mješovitim kolektorima sa prirodnim padom profila od 40-50cm, dok je glavni kolektor profila 50/70 do 80/120cm na zadnjoj dionici prema ispustu. Kao recipijent služi prirodna depresija Rivine gdje se ispuštaju otpadne vode zajedno sa oborinskim. Ukupna dužina postojećih primarnih kolektora je 4.610 m. Postoji 399 priključaka na kanalizacionu mrežu, što odgovara 1.119 stanovnika, a ostalih 381 korisnika (registrovanih na vodovod) koristi septičke jame. Podaci o količinama otpadne vode ne postoje, a kontrola kvaliteta otpadne vode se ne vrši.

Nema postrojenja za preradu otpadnih voda u Glamoču. Iz odvodne mreže otpadne vode ispuštaju se bez prethodnog tretmana direktno u polje (lokva sjeveroistočno od Hasića), a na krajnjoj tački odvodnog kolektora je izgrađena taložnica. Terenskim obilaskom primjećuje se da se mjesto ispuštanja otpadnih voda pretvorilo u malu močvaru, a razgradnja otpadnih materija odvija se prirodnim putem.

U ostalim mjestima pitanje odvođenja otpadnih voda se rješava alternativnim, okolišno neprimjerenim načinima poput direktnog ispuštanja u vodotoke, septičke jame itd. Bitno je napomenuti da je produkcija industrijskih otpadnih voda smanjena, jer ni jedan od prijeratnih industrijskih kapaciteta nije u funkciji. Ovakvo stanje direktno ugrožava podzemne vode u polju, ali i kvalitet voda izvorišta rijeke Sane i Plive te vrela u Livanjskom polju.

U narednom periodu planirana je rekonstrukcija kanalizacione mreže. Trenutni radovi na kanalizacionoj mreži su uglavnom usmjereni na sanaciju postojećih rešetki na saobraćajnicama preko kojih se površinska voda upušta u kolektore (najčešći uzrok oštećenja su bujice, koje donesu veću količinu šljunka i otpada, što zbog oštećenja rešetki ulazi direktno u sistem). U sklopu ovog projekta planira se rekonstrukcija dijela glavnog kolektora koji je oštećen na dužini 50m te ga je potrebno zamjeniti. Takođe je predviđeno snimanje i čišćenje glavnog kolektora. U prvoj fazi je potrebno izvršiti detaljnu analizu postojećeg stanja na osnovu čega će se izraditi studija izvodljivosti. Za realizaciju ove faze projekta je potrebno obezbjediti oko 100.000 KM iz eksternih izvora finansiranja.

Broj kilometara kanalizacijske mreže na području opštine iznosi cca 7 do 8 km. Investicija u izgradnju ili rekonstrukciju kanalizacijske mreže u periodu od 2015. godine do 2019. godine nije bilo. Što se tiče uloženi sredstava za održavanje kanalizacijske infrastrukture za period od 2015. godine do 2019. godine kretala su se od 640 KM do 1.873 KM godišnje.

Broj domaćinstava koji su priključeni na kanalizacionu mrežu je godinama konstantan i za 2019. godinu iznosi 315, dok broj domaćinstava koji nisu priključeni na kanalizacionu mrežu iznosi 789 za 2019. godinu. Prosječna cijena m³ otpadne vode iznosi 0,4 KM jednako za period od 2015. do 2019.godine, a postotak naplate usluga za period 2015. do 2019. godine iznosi između 60-65%.

Stanje administrativnih usluga lokalne samoprave

U opštinskom jedinstvenom organu uprave rukovodi Opštinski načelnik čija su ovlaštenja u rukovođenju definisana zakonom, statutom opštine Glamoč i drugim propisima. Poslove i zadatke lokalne samouprave iz izvorne nadležnosti opštine, kao i upravne poslove koji su federalnim i kantonalnim zakonom stavljene u nadležnost opštine vrši Jedinstveni organ uprave, putem slijedećih službi za upravu i to:

1. Kabinet opštinskog načelnika (3 zaposleno 1-VSS, 2-SSS)
2. Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove (10 zaposlenih, od čega 7-VSS, 2-VŠS, 1-SSS),
3. Služba za stambeno-komunalne poslove, obnovu i razvoj, geodetske, imovinsko-pravne poslove i katastar nekretnina (8 zaposlenih, od čega 6 sa VSS i 2 sa SSS),
4. Služba za opštu upravu, društvene djelatnosti, stručne i zajedničke poslove (5 zaposlenih, od čega 2 sa VSS i 3 sa SSS),
5. Služba civilne zaštite i vatrogastva (3 zaposlenih, od čega 2 sa VSS i 1 sa SSS)

Prema kvalifikacijama stručne spreme u opštinskim službama je zaposleno 18 osoba sa VSS što je 67%, 2 osobe sa VŠS što je 7% i 7 osoba s SSS što je 26% , od čega je 45% žena i 55% muškaraca.

Opštinske službe za upravu su osnovne organizacione jedinice Jedinstvenog opštinskog organa uprave i njihov djelokrug rada je definisan Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji službi za upravu u Jedinstvenom opštinskom organu uprave opštine Glamoč. Opštinskim službama rukovode pomoćnici načelnika. Ukupan broj zaposlenih je 32, od čega 16 državnih službenika i 16 namještenika. Broj zaposlenih se tokom godina nije bitnije mijenjao. U važećem Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji nije predviđena jedinica za upravljanje razvojem (JURA), što bi u narednom periodu trebalo postaviti kao jedan od prioritetnih zadataka. Ista bi se mogla formirati iz reda postojećih službenika ili kao posebna organizaciona jedinica.

Stanje pružanja usluga se iz godine u godinu poboljšava što se ogleda u visokom stepenu riješenih predmeta, prvenstveno zahvaljujući osavremenjavanju opreme i sistema za pružanje usluga, a što uključuje baze podataka kao što su RPG i RK (Registar poljoprivrednih gazdinstava i registar klijenata), CMR FBiH (Centralni matični registar FBiH), KAT.BA (Elektronski katastar), uvođenjem i funkcionisanjem interneta u svim kancelarijama, svaki zaposleni ima računar sa potrebnom opremom, itd. Ipak, i dalje treba raditi na unaprjeđenju kapaciteta kako ljudskih tako i materijalnih unutar organa uprave, te početi pratiti i mjeriti njenu efikasnost u radu, jer do sada to nije bila praksa.

Ipak, i pored svega ovoga velike su poteškoće u radu. Veliki problem predstavlja nedostatak šalter sale, čime bi se građanima omogućilo da na jednom mjestu, uz minimalni vremenski i novčani trošak riješe svoje zahtjeve, a zaposlenima bolji uslovi za rad. Međutim, objekat opštinske zgrade je građevinski takav da je teško podijeliti sektore koji ne rade sa strankama od onih koji rade, te se poslovanja isprepliću. Izrađeni projekat „Šalter sale“ Opština Glamoč još uvijek nije u mogućnosti sama da realizuje, zbog nedostatka sredstava.

Lokalna samouprava je organizovana u 6 mjesnih zajednica. Problem predstavlja što nikada nije izvršeno formiranje savjeta mjesnih zajednica tako da ove najniže jedinice lokalne samouprave već godinama nisu funkcionalne i postoje samo administrativno.

ZAKLJUČAK

Opština Glamoč nema povoljan geosaobraćajni položaj. Pored toga, glavni nedostatak putne mreže ogleda se u uskosti profila saobraćajnica što je veoma bitan nedostatak sa tačke gledišta savremenog

saobraćaja. Lokalni putevi na području opštine Glamoč su u jako lošem stanju, što se posebno odnosi na lokalne makadamske putne pravce, a njihovo održavanje iziskuje velika finansijska sredstva.

Kompletna elektroenergetska mreža na području opštine Glamoč u ratu je uništena, te je to još uvijek jedan od najvećih problema i kočnica održivog povratka u seoskim područjima opštine koja nisu pokrivena ovom mrežom. Također, nedovoljna je pokrivenost telekomunikacijskom infrastrukturom, posebno ruralnih prostora.

U pogledu vodosnabdjevanja infrastruktura još uvijek nije dobra. Vodovodna mreža je u lošem stanju zbog dotrajalosti, gubici vode su veliki i dosežu oko 50%. Potrebno je uvesti redovnije kontrole ispravnosti vode. Od ukupnog stanovništva, 52% se vodom snabdijeva alternativno, tj. iz bunara ili čatrnja.

Postojeći sistem odvođenja otpadnih voda u Glamoču je ograničen samo na središnji dio grada, a i nema postrojenja za preradu otpadnih voda tako da se otpadne vode ispuštaju bez prethodnog tretmana direktno u polje.

Da bi se dodatno poboljšala kvaliteta opštinskih usluga neophodno je uspostaviti rad šalter sale. Također, najniža razina lokalne uprave, tj mjesne zajednice još uvijek nisu u funkciji. Opština Glamoč ima 6 mjesnih zajednica ali problem predstavlja što nisu funkcionalne i nisu formirani savjeti mjesnih zajednica.

g) Zaštita okoliša uključujući smanjenje rizika od katastrofa/nesreća

Stanje vazduha

Trenutno, na području opštine Glamoč, a niti na području Kantona 10, ne postoje monitoring stanice na kojima se vrši mjerenje kvalitete vazduha.

Isto tako, u okviru izdavanja okolišnih dozvola za određene pogone i postrojenja trebalo bi se vršiti mjerenje kvalitete vazduha, međutim, za sada, na području opštine Glamoč, ne postoji evidencija o mjerenjima.

Uticaj na lokalno zagađenje vazduha imaju naseljena mjesta, s obzirom na individualna ložišta koja za grijanje uglavnom koriste drvo, saobraćaj i emisije iz trenutno aktivnih pilana. Jedna od najvećih prijetnji je lokalitet Paripovac (30 km sjeveroistočno od naselja Glamoč) gdje se od 2010. godine vrši uništavanje aktivne municije-miniranjem od strane Vojske BiH. Lokalna zajednica nema podataka o ovoj aktivnosti niti mogućnost uticaja na njenu dinamiku.

Kada su u pitanju tehnološki procesi privrednih subjekata koji su potencijalni zagađivači vazduha, u Glamoču se prijetnja svodi na primarnu proizvodnju drveta, odnosno na nekoliko pilana čiji je krajnji proizvod polufabrikat-rezana građa. Tipične emisije iz djelatnosti prerade drveta su prašina (prilikom rezanja ili finalne obrade), dim iz kotlovnica, prašina sa manipulativnih površina i buka od pogonskih uređaja.

Sa aspekta izvora zagađujućih materija, putnička vozila predstavljaju linijske izvore emisija relativno malog kapaciteta. Karakteristika ove vrste emisije je da s prestankom intenzivnog saobraćaja, koncentracija zagađujućih materija naglo padne. Osnovni proizvodi sagorijevanja fosilnih goriva u motorima sa unutrašnjim sagorijevanjem su ugljen-dioksid (CO₂) i vodena para, a kao nus-produkti emitiraju se azotni oksidi, ugljen-monoksid, čestice, olovo, sumpor-dioksid kao i sekundarni polutanti koji nastaju u atmosferi nakon njihovog emitovanja (smog).

Ne postoje podaci o tačnim količinama emisija iz putničkog saobraćaja. Procjene emisija iz putničkih motornih vozila mogu se raditi uz pomoć modela koji, osim broja vozila, zahtijevaju veliki broj ulaznih podataka, kao što su struktura vozila, starost vozila, gorivo, prosječna brzina vožnje i sl. Po podacima koji su uzeti iz Lokalnog ekološkog akcionog plana Opštine Glamoč 2012-2017. godine, rezultati izlaznih vrijednosti emisija zagađujućih materija od putničkih motornih vozila u 2009. godini, kada je vršena procjena, predstavljeni su slijedećom tabelom:

Tabela 10. – Emisije polutanata (LEAP Opština Glamoč 2012-2017)

Polutant	Godišnja emisija (t)
CO ₂	274.401
CO	1.513
NO _x	1.385
NO	1.231
VOC	291
NM VOC	271
NO ₂	153
PM (iz izduvnih cijevi)	98
NH ₃	42
SO ₂	28
CH ₄	20
N ₂ O	6
Pb	1,3
FC (fluorisani spojevi)	87.495
EC (elementarni ugljenik)	57
OM (organska materija)	34

Iz ovih podataka je vidljivo da gas CO₂ u ukupnim emisijama materija iz motornih vozila zauzima najveći udio. CO₂ sam po sebi nije otrovan i nije štetan za ljude, ali utiče na balans gasova staklene bašte. Osim toga, putnički saobraćajni promet je jedan od najvećih izvora i emisija NO_x.

Stanje vodnih resursa

Područje opštine Glamoč predstavlja tipično kraško područje sa svim njegovim specifičnostima. Na Glamočkom polju nalazi se hidrološka vododijelnica koja poprečno presijeca polje i odvaja tokove koji su usmjereni u različita slivna područja, jadranski i crnomorski. Takav primjer u Glamočkom polju je sliv vodotoka Jaruga. Tok Jaruge u sušnom razdoblju redovito dopire do ponora kod sela Skucana i izbija na vrelima Plive. Povećani doticaj vode u jeseni i proljeću, a ponekad i zimi, ponor kod Skucana ne može primiti, pa se voda Jaruge prelijeva prema jugoistoku u niži dio Glamočkog polja i izbija na vrelima u Livanjskom polju.

U hidrografskom smislu, Glamočko polje se može podijeliti u četiri zone:

- Zona sjeverozapadno od puta Medena Selišta – Mlinište, i zona zapadno od puta Glamoč – Medena Selišta, čije se vode dreniraju podzemnim putem;
- Zona koju čini sliv potoka Ribnjak (Ribnik) i Medvjed potoka čije vode u kišnom periodu odlaze u ponor Podgreda i reteziju Isakovci;
- Zona sliva vodotoka Jaruga koga formiraju stalni potoci Hrast i Busija, vodotok Vrba i nekoliko povremenih potoka, čije vode odlaze u ponore Skucani i Vidimlije, a u periodu većih voda u reteziju Pučine;

- Zona retenzije Pučine u koju dotiču vode iz periodičnog vrela Badanj i estavele (otvori kroz koje se ostvaruje hidrološka i biološka komunikacija podzemnog reljefa i površine polja) Ribnjak.

Glavni vodotoci koji kontroliraju režim doticanja voda u polje su potok Ribnjak, Medvjed potok, potok Jaruga i potok Vrba. Na širem prostoru izvan područja samog polja praktično nema površinskih stalnih ili povremenih tokova izuzev Medvjed potoka.

Površinski tokovi su rječice Jaruga i Ribnjak te jezera Hrast i Busija.

Neposredno područje polja karakteriše prisustvo brojnih ponora od kojih treba istaći: Podgreda, Mladeškovci, Isakovci, Skucani, Dragnić, Čardak, i estevela Ribnjak.

Sa aspekta površinskog i podzemnog oticanja, Glamoč predstavlja izrazito kraško područje. Na urbanom području vodotoci su bujičnog karaktera sa karakterističnom pojavom neujednačenosti proticaja. Posebno nepovoljnu okolnost u vodoprivrednom smislu predstavlja ljetna bezvodnost. Do sada nije vršena nikakva regulacija potoka na ovom području.

Na osnovu podataka o potrošnji vode stanovništva obuhvaćenog uslugom vodosnabdijevanja dobija se količina od 46.253 m³/god komunalne otpadne vode. Izračunati teret zagađenja za 2018. g iznosio je :

- EBS (ukupni) 1.844
- EBS (stanovništvo) 1.442¹

Otpadne vode se ispuštaju direktno u polje ispod naselja Hasića.

Kada su u pitanju otpadne vode iz industrije ili ostalih djelatnosti, kao mogući zagađivači prisutno je nekoliko pilana i iako se u njihovom tehnološkom procesu ne koristi voda, a u okviru ovih objekata nastaju oborinske i sanitarne otpadne vode koje se u glavnom prikupljaju u septičkim jamama i odvode izravno u recipijent.

Stanje zemljišta (korištenje, zaštita i upravljanje)

Na prostoru opštine nalaze se planinska-bregovita i dolinska zemljišta. Kompletna regija kojoj Glamoč pripada ima određene komparativne prednosti za poljoprivrednu proizvodnju u pogledu dobre kombinacije zemljišnih resursa, klimatskih uslova i vode posebno za biljnu i stočarsku proizvodnju.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, poljoprivredna površina po kategorijama iznosi ukupno 60.769ha, od čega je 42% obradivog zemljišta. Specifično zagađenje zemljišta je nastalo uslijed ratnih sukoba na ovom prostoru, a prvenstveno se ogleda u kontaminaciji zemljišta sa minsko - eksplozivnim sredstvima (zaostala minska polja). Na području opštine Glamoč, situacija u pogledu kontaminacije terena i opasnosti nije zadovoljavajuća. Još uvijek ima oko 4000ha površina pod minama koje su svrstane u kategoriju perifernih lokaliteta.

Stanje šumskih eko sistema (korištenje, zaštita i upravljanje)

Površina ŠGP Glamoč iznosi 59.021,63ha i podijeljena je na pet gospodarskih jedinica. Najveći dio površine pokrivaju raznodobne šume smrče, jele i bukve. Ukupna površina po vrstama šume data je u sledećoj tablici:

Tabela 11. – Površine šuma (Izvor: ŠGP Glamoč)

Vrsta šume	Površina u ha
Šuma sa prirodnom obnovom	30.743,70

¹EBS – ekvivalentni broj stanovnika

Šumski zasadi	943,53
Izdanačka šuma	3.502,31
Šibljak	996,34
Goleti	21.804,14
Neproduktivne površine	2.160,02

U tablici je prikazana drvena zaliha i godišnji zapreminski prirast za šumsko gospodarsko područje "Glamočko"

Tabela 12. – Zalihe šuma (Izvor: ŠGP Glamoč)

	Drvena zaliha		Godišnji zapreminski prirast	
	po 1 ha	na cijeloj površini	po 1 ha	na cijeloj površini
Visoke šume sa prirodnom obnovom (1000)	326,84	8231282,30	7,43	187129,04
Šumski zasadi (3000)	274,49	133351,95	7,62	3702,72
Izdanačke šume (4000)	58,09	159239,99	3,87	10604,81

Topografsko obilježje područja Glamoč je velika razvedenost planinskog masiva sa velikim visinskim rasponima. Od 900 metara nadmorske visine koja je na rubu Glamočkog polja, do visina preko 2000 metara (Cincar 2006 m). Područje pod šumskim površinama nije kompaktno i ima mnogo livada i polja. Ovaj teren koji je pod šumama je siromašan vodom te nema značajnih potoka i vodotoka. Uglavnom su to periodični protoci kišnih voda niz usjeke i jaruge. Sve karakteristike i odlike krša (vrtače, spilje, ponori i škrape) zastupljene su na cijeloj površini.

Na ŠGP glamočkom prosječni godišnji mogući obim sječa (etat) iznosi:

- u visokim šumama sa prirodnom obnovom ukupno 181.515 m³ četinaru 138.925 m³, lišćara 42.590 m³
- u šumskim kulturama 1168 m³ četinaru,
- u niskim šumama 2350 m³ lišćara, bruto drvene zapremine

Zaštita šuma podrazumjeva :

zaštitu šuma od biotskih faktora (uglavnom od jelovih, smrčevih i borovih potkornjaka)

zaštitu šuma od požara i

zaštitu šuma od krađe ili " čuvanje šuma"

Obrasle i neobrasle površine

Gospodarska jedinica	Površina (ha)		
	Obrasla	Neobrasla	Ukupno
Staretina - Golija	10.873,34	2.691,34	13.564,68
Šator	6.265,48	5.277,41	11.542,89
Bunarić	6.813,09	3.230,96	10.044,05
Mliništa - Paripovac	2.981,38	3.031,95	6.013,33
Hrbaljine - Kujača	7.277,36	10.733,17	18.010,53
UKUPNO	34.210,65	24.964,83	59.175,48

U Šumariji Glamoč za ove vrste poslova donose se godišnji planovi koji su u skladu višim planskim dokumentima, pravilnicima i zakonima, osim za čuvanje šuma koja je u nadležnosti Kantonalne uprave za šumarstvo

Šumarija Glamoč posluje unutar JP ŠGD Hercegbosanske šume Kupres zajedno sa još 5 Šumarija (Drvar, Bos.Grahovo, Livno, Kupres I Tomislavgrad). Osnivač ovog preduzeća je Skupština Kantona 10. Osnovna djelatnost ŠGD-a je gospodarenje šumama i šumskim zemljištem, pri tome mislimo na: pošumljavanje, uzgoj i zaštitu šuma, iskorištavanju šuma i ostalih drvnih sortimenata, te uzgoj i zaštita divljači. Pored gospodarske, na opštekorisne funkcije otpada oko 90% ukupne vrijednosti šumskog resursa, što se ogleda u stabilizaciji biosfere, sprečavanju erozije zemljišta, regulisanje vodenog režima i kiseonika te održavanje čovjekove okoline. Kod aktivnosti iskorištavanje šuma i šumskog zemljišta, Šumarija koristi usluge drugih specijalizovanih organizacija za takve djelatnosti, a u vlastitoj režiji organizuje pripremu i nadzor obavljanja svih aktivnosti gospodarenja šumom i šumskim zemljištem. Od 2012. JP posjeduje FSC certifikat kojim potvrđuje da se šumom gospodari prema strogim ekološkim, socijalnim i ekonomskim standardima, čime gospodarenje šumama čini ekonomski održivim, ekološki odgovornim i društveno korisnim.

Upravljanje otpadom

Sistem upravljanja čvrstim otpadom na području opštine Glamoč zasniva se na aktivnostima prikupljanja, odvoza i deponovanja čvrstog otpada od strane JP "Komunalac" Glamoč d.o.o. koje ne posjeduje dovoljno mehanizacije za kvalitetno upravljanje otpadom, osim jednog kamiona za odvoz smeća, te je u tom smislu neophodno jačanje materijalnih kapaciteta ovog preduzeća.

Komunalno poduzeće ne vrši prikupljanje podataka, mjerenje količina, niti analizu proizvedenog otpada od strane stanovništva ili privrednih subjekata, odnosno ustanova zbog čega preciznih podataka nema. Prema procijeni iz JKP "Komunalac", sedmično se odveze cca 35 kontejnera otpada volumena 5m³, što iznosi cca 1.400 tona godišnje.

Komunalnim uslugama sakupljanja i odvoza otpada pokriveno je samo gradsko područje, odnosno 30% opštine, dok je u ruralnim dijelovima opštine ova usluga uglavnom izostavljena. Prikupi se 435 tona

godišnje dok preostali procijenjeni dio od cca 1.010 t završava na divljim deponijama, što znači da se prikupi samo 30% od ukupne procijenjene količine otpada. Nema podataka o broju divljih deponija.

Oprema za privremeni prihvata komunalnog otpada sastoji se od 32 kontejnera postavljena u gradskom području. Kontejneri su metalni, otvorenog tipa i u dosta lošem stanju, kapaciteta 5 m³. Neki kontejneri se odvoze jednom sedmično, dok se u užem gradskom dijelu odvoz nekih kontejnera vrši i dva do tri puta sedmično.

Odlaganje otpada vrši se istresanjem na površinu predviđenu za privremeno odlaganje i povremeno se prekriva tanjim slojem zemlje. Na teritoriji opštine Glamoč ne postoji zvanična opštinska deponija. Odlučeno je da se koristi deponija Suhopolje gdje u prostornom obuhvatu od 18 ha se vršiti dovoz i odlaganje otpada. Ovaj lokalitet nalazi se pored puta M-15 Banja Luka-Glamoč (Suhopolje) ispod sela Halapić i ne zadovoljava uslove sanitarnog odlaganja.

Selektivno odvajanje otpada od strane korisnika se ne primjenjuje, ne postoji reciklažno dvorište niti sanitarno odlagalište.

U cilju rješavanja problema upravljanja otpadom na području opštine Glamoč, a u konceptu sistema uspostavljanja regionalnih deponija, osnovana je zajednička firma između Opština Glamoč, Livno i Bosansko Grahovo putem preduzeća LI Čistoća d.o.o. Livno, na lokaciji „Korićina“ u opštini Glamoč. Regionalna deponija je dobila upotrebnu dozvolu, te se u narednom periodu očekuje njeno puštanje u rad.

Stanje gradskog zelenila

JKP Komunalac upravlja sa 66,4 ha gradskog zelenila (Park i zelene površine) koje su uglavnom zasijane travom i niskim raslinjem, a ponegdje se nalazi i drveće. U ove svrhe se izdvaja vrlo malo novca i zelene površine se ne održavaju adekvatno, odnosno vrši se samo košenje trave, bez dodatnih aktivnosti (sjetva cvijeća i sl.).

Nekadašnje zone sporta i rekreacije na području opštine Glamoč, Busija i Hrast, pretežno su devastirane u ratu, naročito infrastruktura i objekti koji su bili ugostiteljskog i smještajnog karaktera. Šetalište Busija počinje već 200m od samog centra grada te se proteže do podnožja brda Rajan (obuhvata površinu cca 20.000 m²). Obuhvata i jezero Zmajevac (4.000 m²). Na samom kraju kolskog puta nalazio se objekat ugostiteljskog sadržaja koji je privatizovan, godinama propada i narušava sam izgled prirode. U vlasništvu Opštine je ostao „Titov mlin“, koji je, takođe, devastiran. Staze kroz čitavo područje su apsolutno uništene, zarasle, ali se posljednjih godina radi na raščišćavanju terena, zelene površine se kose, uklanja se nepotrebno šiblje i granje. Vrši se markiranje staza i postavljaju se putokazi. Prostor na brani i jezeru Busija tokom ljeta ima segmente aktivnog kupališta, bez nekih bitnijih sadržaja i uređene plaže, sa improvizovanim skakaonicama, koje posjećuje uglavnom domicilno stanovništvo.

Izletišta Hrast je 5 km od grada u pravcu Livna sa druge strane brda Rajan i već 15-godina je pod koncesijom. U sklopu izletišta je i jezero Hrast (25.000m²), ali još uvijek nisu osigurani nikakvi konkretni sadržaji za dolazak mještana ili turista, tako da ni prihodi od koncesije u ovom trenutku uopće ne postoje.

Zaštita prirodne baštine Kao kraški kraj, opština Glamoč obiluje svim kraškim oblicima od škrapa i jama do estavela i izuzetnih primjera boginjavog karsta. Specifični tokovi orogeneze, geogeneze i hidrogeneze u klimatski raznolikim uslovima uslovlili su formiranje brojnih kraških polja, koja su prepoznatljiva na evropskom i globalnom nivou. Jedno od najvećih kraških polja u ovom dijelu BiH, uz Livanjsko i Kupreško polje, je Glamočko polje. Zajedno sa okolnim planinama (Kamešnica, Dinara, Cincar, Staretina, Šator, Vitorog i Raduša), koje karakteriše izrazito visok stepen biodiverziteta, ova kraška polja čine neponovljive

geomorfološke i ekološke cjeline. Mreža površinskih, a posebno podzemnih voda je bogata (rijeke, površinski i podzemni izvori, jezera i riječni rukavci). Poseban fenomen ovih polja su estavele.

Posebno mjesto u pejzažima ovih polja imaju i ekosistemi obradivih površina, te ljudska naselja, koja se nalaze izvan uticaja podzemne vode. Naselja su smještena uz obod polja, na uzdignutijim kraškim terenima, a u njihovoj arhitekturi dominira kamen kao građevni materijal. Vrlo živopisne i ponegdje još uvijek očuvane vodenice na kraškim vodotocima, te različiti spomenici kulturne baštine otkrivaju i čuvaju specifične oblike razvoja kulture.

Biljni i životinjski svijet na terenu koji se nalazi iznad 900 m.n.v je veoma raznovrstan i obiluje mnogim autohtonim vrstama i desetinama vrsta ljekovitih biljaka (brusnica, lincura, iva, kunica...). Zvanična lista endemičnih i ugroženih vrsta nije rađena za ovaj prostor. Od biljnih vrsta najpoznatija je endemska biljka *planinski runolist* koji ima stanište na Šator planini.

U flori mahovina na području opštine Glamoč posebnu pažnju zaslužuju te rijetke i ugrožene vrste, kao što je *Hygrohypnum eugyrium* (B. S. G.) Broth. var. *mackayi* (Hedw.) B. S. G. koja se može naći na lokalitetu Glamočkog polja.

U povrtlarskim genetičkim resursima raznolikošću oblika i posebnih ekotipova posebno se ističe sorta dezire krompir.

Izuzetno važnu ulogu u ukupnom biodiverzitetu opštine Glamoč igraju i životinjski resursi sadržani u bogatom genofondu kojeg predstavljaju podivljali rasni konji, na padinama Cincar planine, Glamoča i Livna, rakušca *Rivulogamarus Balcanicus*, kao i riječnog raka koji opstaju samo u apsolutno čistoj, pitkoj vodi. Ostale prisutne životinje su medvjed, ris, srna, zec, vuk, i lisica. Trenutno nema zvanična lista zaštićenih biljnih i životinjskih vrsta.

Naročit odraz etnogeneze, kulture ishrane, te tradicionalnih biotehnoških umijeća i rješenja, iskazan je kroz izuzetno bogatstvo autohtonih sireva, napravljenih u "tajnovitim" biotehnoškim procesima. Na ovom području, najpoznatiji je Livanjski sir koji se proizvodi na kompleksu Cincara i okolnih planina, te na području Glamočkog, Livanjskog i Duvanjskog polja.

Rizici od nesreća

Kao tipično kraško područje, dio polja u opštini Glamoč, posebno u njegovom u jugoistočnom dijelu je izložen proljetnim i jesenjim plavljenjima tako da je dio poljoprivrednog zemljišta neupotrebljiv za poljoprivrednu proizvodnju. Posljednji radovi na otvaranjima i uređivanjima ponora koji su regulisali nivo površinskih voda obavljani su 60-ih godina 20. vijeka. Također, opština nema nikakv dokument koji se bavi procjenama ugroženosti, niti bilo kakve relevantne planove koji se tiču smanjenja rizika od prirodnih nesreća.

Pored plavljenja, kao jedan od potencijalnih rizika za opštinu možemo istaknuti i specifična zagađenja zemljišta koja su nastala uslijed ratnih sukoba na ovom prostoru, a prvenstveno se ogledaju u kontaminaciji zemljišta sa minsko - eksplozivnim sredstvima (zaostala minska polja). Na području opštine Glamoč, situacija u pogledu kontaminacije terena i opasnosti nije zadovoljavajuća. Kao posljedica ratnih djelovanja na ovom području se još uvijek nalazi oko 8.957,08 ha površina pod minama koje su svrstane u kategoriju perifernih lokaliteta, a od toga 15% ukupne površine čine šumski predjeli. BHMACH pravi godišnje planove čišćenja mina, koje samostalno implementira u neovisnosti od opštine.

Jedan od većih problema u upravljanju šumskim ekosistemima mogu biti šumski požari. Prema podacima Službe civilne zaštite Opštine Glamoč od 2017. godine nije bilo požara. Podaci o uništenoj površini za sada nisu dostupni, jer se nisu vršila nikakva konkretna praćenja. Do sada nisu zabilježene velike štete niti su uništavane visoke šume. Spomenuti požari se uglavnom odnose na nisko rastinje i travu, koji se

brzo regenerišu. Prema evidenciji Civilne zaštite površina ugrožena požarima u 2018. godini iznosila je 12.000 ha, dok u opštini ima 300 km protivpožarnih puteva, dok podatkom o broju evidentiranih požara opština ne raspolaže. Bitno je istaknuti da opština ne raspolaže organizovanom vatrogasnom službom, te da šumske požare uglavnom gasu zaposlenici šumarije.

Takođe, kapaciteti opštinske civilne zaštite su dosta dotrajali, slabi i neophodno je njihovo jačanje u narednom periodu. Pored dvije zaposlene osobe unutar ove službe koje su direktno zadužene za poslove civilne zaštite, drugim kapacitetima materijalne prirode ne raspolažu.

g) Stanje prostorno planske dokumentacije

U toku izrade analize stanja u opštini Glamoč od prostorno-planskih dokumenata postoje sljedeći dokumenti:

- Novelacija urbanističkog plana iz 1986. godine,
- Regulatorni plan Glamoč-Centar (2011. god.).

U narednom periodu potrebno je izraditi prostorni plan za cijelu Opštinu, a trenutno su u primjeni gore navedeni dokumenti.

ZAKLJUČAK

Opština Glamoč je bogata prirodnom baštinom i biodiverzitetom. Jedno od najvećih kraških polja u ovom dijelu BiH, uz Livanjsko i Kupreško polje, je Glamočko polje. Poseban fenomen ovih polja su estavele. Biljni i životinjski svijet na terenu koji se nalazi iznad 900 m.n.v. je veoma raznovrstan i obiluje mnogim autohtonim vrstama i desetinama vrsta ljekovitih biljaka. Izuzetno važnu ulogu u ukupnom biodiverzitetu opštine Glamoč igraju i životinjski resursi sadržani u bogatom genofondu kojeg predstavljaju podivljali rasni konji, na padinama Cincar planine, Glamoča i Livna, rakušac Rivulogamarus Balcanicus, kao i riječni rakovi koji opstaju samo u apsolutno čistoj, pitkoj vodi. Ostale prisutne životinje su medvjed, ris, srna, zec, vuk, i lisica. U šumariji Glamoč postoji lista rijetkih i ugroženih vrsta biljnih i životinjskih vrsta.

Dio polja u opštini Glamoč, posebno u njegovom jugozapadnom dijelu je izložen proljetnim i jesenjim plavljenjima tako da je dio poljoprivrednog zemljišta neupotrebljiv za poljoprivrednu proizvodnju. Kompletna regija kojoj Glamoč pripada ima određene komparativne prednosti za poljoprivrednu proizvodnju u pogledu dobre kombinacije zemljišnih resursa, klimatskih uslova i vode posebno za biljnu i stočarsku proizvodnju

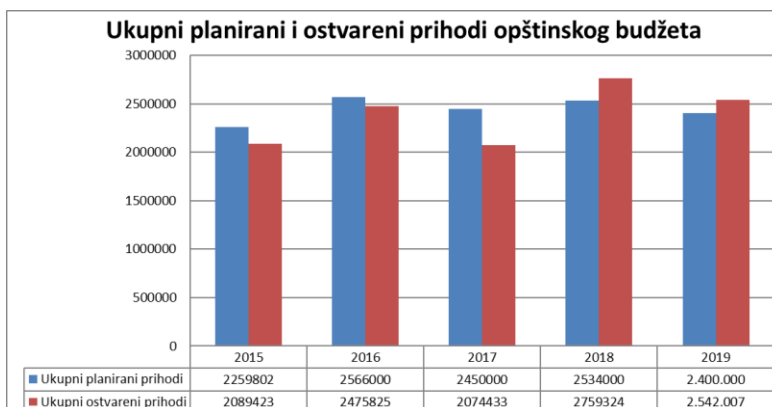
Opština Glamoč je također bogata šumskim resursima, dok najveći dio površine pokrivaju raznodobne šume smrče, jele i bukve. Međutim, kao posljedica ratnih djelovanja na ovom području su ostaci miniranih šumskih površina koje ukupno iznosi 8.957,08 ha, što je oko 15% ukupne šumske površine.

Što se tiče sakupljanja i odvoza otpada pokriveno je samo gradsko područje, odnosno 30% opštine, dok je u ruralnim dijelovima opštine ova usluga uglavnom izostavljena. Selektivno odvajanje otpada od strane korisnika se ne primjenjuje, ne postoji reciklažno dvorište niti sanitarno odlagalište, što predstavlja prijetnju oklišu. Osnovana je zajednička firma Opština Glamoč, Livno i Bosansko Grahovo putem preduzeća LI Čistoća d.o.o. Livno, na lokaciji „Korićina“ u opštini Glamoč. Regionalna deponija je dobila upotrebnu dozvolu, te se u narednom periodu očekuje njeno puštanje u rad.

Zelenih površina u Opštini Glamoč je malo tj. 66,4 ha gradskog zelenila (Park i zelene površine) koje su uglavnom zasijane travom i niskim raslinjem, a ponegdje se nalazi i drveće ali se ove zelene površinene održavaju adekvatno.

h) Analiza budžeta i projekcije sredstava za financiranje realizacije strategije razvoja

U posmatranom periodu od 2015-2019. godine došlo je do značajnog povećanja prihoda i grantova u 2018. i 2019. godini. Povećanje je rezultat prvenstveno povećanog priliva nakande za korištenje šuma, povećanja prihoda od komunalnih taksa i nakanda u 2018. i 2019. godini i povećanja prihoda od PDV-a u 2019. godini.

Slika 18. - Planirani i ostvareni prihodi (Izvor: Opština Glamoč)

Prihodi budžeta i grantovi u 2018. godini ostvareni su u najvećem iznosu i porasli su za 33 % u odnosu na 2017. godinu, dok su u 2019. godini u odnosu na 2018. godinu smanjeni za 9 %.

Strukturu ukupnih prihoda budžeta Opštine Glamoč čine porezni i neporezni prihodi, grantovi od viših nivoa vlasti (Federacija BiH, Republika Srpska i Kanton 10). U periodu od 2015-2019. godine učešće poreznih, neporeznih prihoda i grantova u ukupnom budžetu različito je po godinama. Međutim, u prosjeku porezni prihodi čine oko 41 %, neporezni oko 53 % i grantovi oko 6 %.

Tabela 13. - Učešće ukupnih poreznih, neporeznih prihoda i grantova u ukupom budžetu za period od 2016. do 2019. godine (Izvor: Opština Glamoč)

GODINA	POREZNI PRIHODI		NEPOREZNI PRIHODI		GRANTOVI		UKUPNO
	KM	%	KM	%	KM	%	
2015	973.804	43	1.183.445	52	101.353	4	2.259.802
2016	1.000.190	40	1.302.857	53	172.778	7	2.475.825
2017	963.331	46	1.031.772	50	79.330	4	2.074.433
2018	1.012.703	37	1.478.952	54	267.669	9	2.759.324
2019	1.087.755	43	1.404.038	55	50.194	2	2.542.007

Kretanje poreznih i neporeznih prihoda

Strukturu prihoda od poreza čine porez na plate i druga lična primanja, porez na imovinu, porez na prodaju dobara i usluga, porez na dohodak, prihodi od indirektnog oporezivanja i ostali porezi.

Najznačajniju stavku ovih prihoda čine prihodi od indirektnog oporezivanja, koji zavise od ukupne bruto naplate i koeficijenta raspodjele na niže nivoe vlasti. U proteklih pet godina ostvareni su najveći prihodi od indirektnog oporezivanja u iznosu od 945.951 KM u 2019. godini, tj. 37% od ukupno ostvarenih

poreznih i neporeznih prihoda. Prihod od poreza su prihodi koji dolaze sa viših nivoa vlasti na koje službe organa uprave ne mogu da utiču.

Strukturu neporeznih prihoda čine prihodi od nefinansijskih javnih preduzeća, ostali prihodi od imovine, opštinske administrativne takse, opštinske komunalne naknade, budžetske naknade i takse, posebne naknade i takse, neplanirane uplate/prihodi.

Najznačajniju stavku ovih prihoda čine budžetske naknade i takse tj. nakande za korištenje državnih šuma.

Neporezni prihodi zavise od odluka koje donosi Opštinsko vijeće (ostali prihod od imovine) i angažovanosti službi organa uprave na naplati taksa i naknada. U 2018. godini ostvareni su najveći neporezni prihodi zbog naplaćenih većih prihoda od iznajmljivanja poljoprivrednog zemljišta, ostalih prihoda od imovine i većih naknada za korištenje državnih šuma

Grantovi

Grantovi predstavljaju doznačena sredstva sa viših nivoa vlasti (Federalnih, Kantonalnih i Republike Srpske) i važan su izvor finansiranja razvojnih projekata. Primljeni grantovi najvećim dijelom zavise od odobrenih projekata na koje je Opština aplicirala, kao i raspoloživih sredstava u budžetima viših nivoa vlasti. Po osnovu grantova Opštini je najviše doznačeno sredstava u 2016. (249.384,00 KM) i 2018. godini (234.410,00KM).

Struktura rashoda prema ekonomskoj i funkcionalnoj klasifikaciji

U periodu od 2015-2019. godine došlo je do znatnog povećanja rashoda i to sa 1.928.271 KM u 2016. god. na 2.264.727 KM u 2018. godini. U 2017. godini ostvareni su najmanji rashodi. U periodu od 2015. do 2019. godine rashodi i izdaci bili su najveći u 2018. godini.

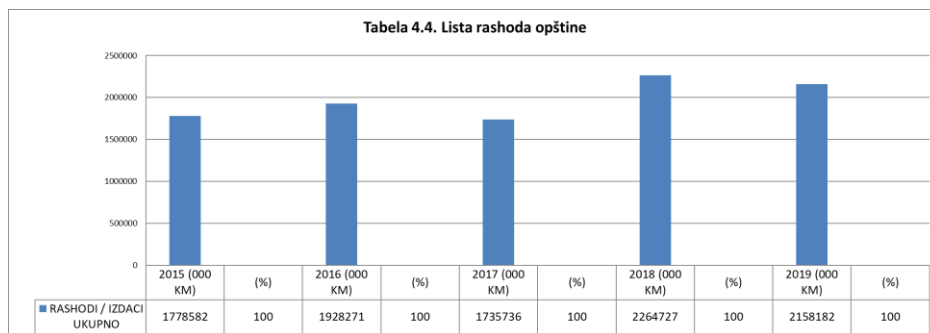
U opštini Glamoč dominiraju tekući rashodi u odnosu na kapitalne rashode. Plate i nakande zaposlenih u 2019. godini u odnosu na 2015. godinu povećane su za 23 % zbog povećanja broja radnika. U prosjeku plate i naknade zaposlenih čine oko 46 % ukupnog budžeta.

Materijalni izdaci i usluge u 2018. godini u odnosu na 2017. godinu povećane su za 28%. Ovi rashodi u prosjeku čine oko 26% ukupnih rashoda budžeta. U 2019. godini došlo je do značajnog smanjenja materijalnih izdataka u odnosu na 2018. godinu i to za 35% što je prvenstveno posljedica implementacije manjeg broja infrastrukturnih projekata.

Tekući grantovi, takođe, najviše su ostvareni u 2019. godini zbog većih isplata budžetskim korisnicima, zbog njihovih nagomilanih dugovanja iz prethodnih godina. U prosjeku tekući grantovi čine oko 20% ukupnog budžeta.

U periodu od 2015. do 2018. godine najviše su ostvareni kapitalni izdaci u 2016. godini i odnose se na rekonstrukcije puteva i rekonstrukciju vodovodne mreže. U 2017. godini, takođe, je bilo izdvajanja za kapitalne izdatke (izgradnja elektro mreže, rekonstrukcija puteva, izgradnja vodovodne mreže) ali ne tako značajno u ukupnom iznosu. U 2018. godini kapitalni izdaci odnose se na nabavku motornog vozila za prevoz đaka, rekonstrukciju vodovodne i kanalizacione mreže, rekonstrukciju zgrada. U 2019. kapitalni izdaci odnose se na rekonstrukciju puteva i nabavku baze podataka za katastar i manji su u odnosu na 2018. godinu za 33 %. Kapitalni izdaci čine u prosjeku oko 10% ukupnih rashoda budžeta za period 2015-2019. godine. Izdvajanja za kapitalne izdatke u velikoj mjeri zavise od dobijenih grantova. Najmanji iznos grantovskih sredstava Opština Glamoč dobija od Vlade K 10. a najviše uprihoduje od

naknada za korištenje šuma. Najmanji iznos grantovskih sredstava Opština Glamoč dobija od Vlade K 10. S druge strane, najviše uprihoduje od naknada za korištenje šuma.

Slika 19.- Ukupni rashodi u opštini (Izvor: Opština Glamoč)

Kako je vidljivo iz Tabele 14., rashodi za aktivnosti socijalne zaštite su povećani u 2018. i 2019. godini kao i rashodi za aktivnosti obrazovanja, te rekreaciju, kulturu i religiju. Razlog povećanja rashoda socijalne zaštite je zbog toga što su računi Centara za socijalni rad, vrtića i KOU Narodni univerzitet blokirani od strane Poreske uprave, te su povećanja nastala zbog sporazuma o reprogramu dugova.

Tabela 14. – Rashodi po funkcionalnoj klasifikaciji (Izvor: Opština)

R.br.	Rashodi po funk.klasifik.	2017	2018	2019
1.	Aktiv.opštih javnih službi	1.462.780	1.779.328	1.666.367
2.	Akt.socijalne zaštite	22.271	48.270	67.207
3.	Aktivnosti obrazovanja	64.896	103.289	158.271
4.	Akt.rekreacija,kultura,religija	71.339	99.430	110.105
5.	Akt.stambeno-komun.infrast.	114.450	234.410	156.230
	Ukupno:	2.013.087	2.264.727	2.158.180

Kreditna zaduženost i kreditni potencijal

Zaduženje Opštine Glamoč vrši se u skladu sa zakonom o dugu, zaduživanju i garancijama Federacije Bosne i Hercegovine. Budžetski korisnik se može zadužiti pod uslovom da u vrijeme zaduženja iznos servisiranja duga koji dospjeva u svakoj narednoj godini, uključujući i servisiranje za produženo novo zaduženje, ne prelazi 10% prihoda ostvarenih u prethodnoj fiskalnoj godini. Opština Glamoč se na osnovu prethodno spomenutih parametara može zadužiti dugoročno na godišnjem nivou kako slijedi:

1. Ostvareni prihod u 2018. godini je 2.750.000,00 KM
2. Mogući godišnji limit je 10% od 275.000,00 KM
3. Postojeće zaduženje na godišnjem nivou je 61.052,00 KM

Na osnovu navedenih parametara Opština Glamoč se može dugoročno zadužiti na godišnjem nivou do 213.948,00 KM.

Opština Glamoč je 2005. godine sklopila supsidijarni finansijski sporazum sa Vladom Federacije Bosne i Hercegovine u cilju implementacije „Projekta urbane infrastrukture i pružanje usluga“, odnosno kreditor je Međunarodna asocijacija za razvoj (IDA), broj 9354 BOSS, u iznosu od 72.464 SDR, specijalna prava vučenja, odnosno 79.224,69 evra ili 154.950,25 KM. Na osnovu usvojenog otplatnog plana, servisiranje

kredita je započeto u 2013. godini po jednakim polugodišnjim anuitetima od 3.019,33 DR što na godišnjem nivou iznosi, sa pripadajućom kamatom (EUBOR) 16.175,00KM. Otplata će trajati do kraja 2024. godine i Opština Glamoč je uspješno ispoštovala postojeći otplatni plan tako da je preostao dug po navedenom kreditu u iznosu od 72.466,00 KM.

Drugi kreditni aranžman Opština je potpisala sa Federalnim ministarstvom finansija kao posrednik za povlačenje kredita u iznosu od 768.000 evra od Evropske investicione banke (EIB) za projekat rekonstrukcije i proširenja sistema vodosnabdijevanja opštine Glamoč. Navedeni projekat je realizovan u 2016. godini, a u tu svrhu povučeno je 420.325 evra, dok je iznos od 347.675 evra ostao za realizaciju navedenog projekta. Po otplatnom planu godišnja obaveza u dvije tranše je 44.877 KM sa pripadajućom kamatom. Početak otplate je 2018. godina, a zadnja tranša je 2037. godine.

Tabela 15. - Pregled kreditnog zaduženja Opštine (Izvor: Opština Glamoč)

Kredit - broj	Iznos-evro	Mjes.anuitet u evro	kurs	Mjes.anutet u KM	God.iznos u KM	Br.mjes.do isplate	Ukupno KM
3954-bos IDA	79.224,69	689,19	1,9558	1.347,91	16.175,00	53	72.466,00
24569-ba EIB	822.084,61	1912,16	-	3739,80	44.877,00	211	792.532,00

Kada je riječ o finansijskom stanju Opštine Glamoč, akumulirane obaveze na dan 01.01.2020. godine **iznose 1.520.000 KM**. Za servisiranje kreditnih obaveza u narednih 7 godina će biti potrebno godišnje izdvajati oko 50.000 KM. U pogledu ostalih mogućih finansijskih obaveza koje mogu uticati na mogućnosti finansiranja strategije razvoja ove opštine najviši rizik se odnosi na priliv novca od strane šumskog doprinosa.

U periodu prethodnih 5 godina (2015.-2019. godine), prosječni godišnji prihodi su iznosili oko 2,5 miliona KM od čega se za implementaciju razvojnih prioriteta i kapitalnih/infrastrukturnih investicija ukupno izdvojilo 2.600.000 KM iz budžetskih i eksternih izvora, i to prosječno 520.000,00 KM godišnje. Iz budžeta je izdvojeno ukupno 520.000,00 KM, godišnje u prosjeku 104.000,00 KM, iz eksternih izvora 2.080.000,00 KM, godišnje u prosjeku 416.000/hiljada.

U sljedećem sedmogodišnjem razdoblju procjenjuje se da će opština za financiranje strategije moći osigurati **4.230.000,00 KM** od čega se očekuje 23,27% sredstava iz vlastitog budžeta, 76,73% iz eksternih izvora, odnosno kredita, entiteta, države, javnih preduzeća i privatnih izvora, te iz IPA programa i drugih donatorskih izvora.

Tabela 16. - Pregled finansijske procjene po glavnim izvorima finansiranja za period 2021.-2027. godine

Izvori finansiranja strategije razvoja JLS	Okvirna procjena po godinama							UKUPNO (u KM)
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	
Iz budžeta JLS (u KM)	100.000,00	110.000,00	120.000,00	140.000,00	160.000,00	170.000,00	183.000,00	983.000,00

Iz eksternih izvora (kreditni, entiteti, kantoni, država, javna preduzeća i privatni izvori) (u KM)	160.000,00	180.000,00	190.000,00	230.000,00	240.000,00	270.000,00	300.000,00	1.570.000,00
Iz eksternih izvora (IPA, donatori i ostalo) (u KM)	170.000,00	190.000,00	210.000,00	240.000,00	260.000,00	290.000,00	317.000,00	1.677.000,00
UKUPNO (u KM)	430.000,00	480.000,00	520.000,00	610.000,00	660.000,00	730.000,00	800.000,00	4.230.000,00

U pogledu raspodjele očekivanih izvora financiranja po sektorima iz Tabele 17. je vidljivo kako je indikativno najviše sredstava planirano u razvoj okoliša i njegovu zaštitu 47,75%, dok je 30,61% sredstava planirano za razvoj ekonomskog sektora i 20,92% sredstava za društveni razvoj.

Tabela 17. - Pregled okvirne raspodjele financiranja po sektorima

Ekonomski razvoj	Društveni razvoj	Razvoj okoliša / zaštite životne sredine	Ukupno
1.325.000 KM	885.000 KM	2.020.000 KM	4.230.000KM

ZAKLJUČAK

Iz analize budžeta i projekcije sredstava za financiranje realizacije strategije razvoja vidljivo je kako se najviše rashoda odnosi na plaće, naknade i materijalne izdatke. Kapitalni izdaci čine u prosjeku 10% rashoda. U prihodovnoj strani u dijelu poreznih prihoda najviše sudjeluju prihodi od indirektnih poreza i to sa 37% u 2019. godini. Najznačajniju stavku neporeznih prihoda čine budžetske naknade i takse tj. naknade za korištenje državnih šuma i to oko 38%. Ovo predstavlja i jedno od najznačajnijih prihoda opštine s obzirom da je jedan od glavnih resursa opštine šumsko bogatstvo.

Što se tiče kreditne zaduženosti opštine, iz analize je vidljivo da se Opština Glamoč može dugoročno zadužiti na godišnjem nivou do 213.948,00 KM. Također, realno je očekivati jedan dio financiranja iz donatorskih ili IPA (2018., 2019., 2020.) sredstava, jer su BiH na raspolaganju određeni programi u kojima se opština Glamoč može prepoznati sa svojim razvojnim projektima. Međutim, nužno je imati spremne projekte za financiranje kako bi se ovi programi mogli učinkovito apsorbirati.

2.2. SWOT analiza i strateško fokusiranje

a) Pregled unutrašnjih i spoljnih faktora – SWOT analiza

Tabela 18. – SWOT analiza

SNAGE	SLABOSTI
<p>Položaj, prirodni resursi, okoliš i infrastruktura</p> <ul style="list-style-type: none"> - Povoljni uslovi za razvoj stočarstva i pčelarstva - Velike površine poljoprivrednog zemljišta - Dobra osnova i tradicija u drvo – prerađivačkoj industriji - Dobre osnove za razvoj mljekarstva - Povoljni uslovi za specifične oblike turizma (<i>lovni, sportski, kulturni</i>) - Ležište tehničkog građevinskog kamena-krečnjaka “Korićina” - Nezagađen okoliš - Područje bogato ljekobiljem i šumskim plodovima <p>Gospodarstvo</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prepoznat mogući brend glamočkog krompira <p>Stanovništvo i društvene djelatnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - Poznate tri gradske manifestacije (<i>Dani glamočkog krumpira, Glamočko ljeto i Rok festival</i>) - Glamočko kolo na UNESCOvoj listi zaštićene nematerijalne kulturne baštine - Bogatstvo kulturnog i historijskog nasljeđa - Brojno iseljenišvo (<i>spona sa turizmom</i>) - Potencijalni vjetroparkovi 	<p>Položaj, prirodni resursi, okoliš i infrastruktura</p> <ul style="list-style-type: none"> - Loša lokalna putna infrastruktura koja povezuje sela - Plavljenje dijela poljoprivrednog zemljišta u proljeće i jesen - Nedostatak vode u ljetnjem periodu - Zagađenost prostora minskim poljima - Loš efekat privatizacije - Nerazvijena mreža poljskih puteva <p>Gospodarstvo</p> <ul style="list-style-type: none"> - Neorganizovanost poljoprivrednih proizvođača (<i>nema udruženja, klastera, zadruga...</i>) - Nepostojanje organizovanog otkupa i prerade poljoprivrednog proizvoda (<i>nema zadruga, udruženja...</i>) - Nedostatak privrednih investicija - Nepostojanje finalizacije u drvnoprerađivačkom sektoru <p>Stanovništvo i društvene djelatnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nedovoljna pokrivenost stanovništva javnim uslugama (<i>zdravstvo, socijalna zaštita...</i>) - Nedovoljna pokrivenost stanovništva komunalnim uslugama (<i>vodovod, prečištač, prikupljanje otpada...</i>) - Nerazvijen nevladin sektor (<i>nevladine organizacije nisu aktivne...</i>) - Depopulacija i negativan prirodni priraštaj - Nepovoljna starosna struktura stanovništva - Još uvijek neobnovljeni stambeni objekti (<i>stvara loš imidž općine...</i>) - Nerazvijena sportska i kulturna infrastruktura (<i>nema sportske dvorane, nema kina, kazališta,</i>) - Odlazak radno i seksualno produktivnog stanovništva <p>Upravljanje razvojem</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mjesne zajednice nisu aktivne - Neusklađenost obrazovne politike s potrebama tržišta rada - Nema instrumenata podrške privatnom sektoru - Nesređeni imovinsko-pravni odnosi - Nedostatak obrazovnog kadra - Opština nema primarnu ulogu u upravljanju poljoprivrednim zemljištem (zakonska regulativa)

PRILIKE	PRIJETNJE
<p>Položaj, prirodni resursi, okoliš i infrastruktura</p> <ul style="list-style-type: none"> - Značajne investicije u najavi - auto put Banjaluka-Mliništa-Split - Pojačan interes za ulaganja u obnovljive izvore energije <p>Gospodarstvo</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dostupnost IPA i drugih donatorskih programa (<i>Eu4Agri, EU4Energy, EU4Competitiveness...</i>) - Dostupnost fondova s viših razina vlasti (<i>kantonalne, federalne i državne institucije</i>) - Rast potražnje za specifičnim vrstama turizma (<i>ciklo, aktivni, ruralni, lovni</i>) - Rastući trend potražnje za zdravom hranom <p>Stanovništvo i društvene djelatnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - Potražnja za autentičnim i mirnim sadržajem <p>Upravljanje razvojem</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prekogranična i međuopćinska suradnja - Regionalna saradnja u upravljanju otpadom - Uspostavljen aktivan dijalog sa kantonalnim nivoom vlasti - Donošenje strateških dokumenata na kantonalnoj i entitetskoj razini (<i>ruralni razvoj, turizam, kultura, obrazovanje, promocija ulaganja...</i>) 	<p>Položaj, prirodni resursi, okoliš i infrastruktura</p> <ul style="list-style-type: none"> - Elementarne nepogode (<i>požari, poplave, potresi</i>) - Dio glamočkog polja podložan poplavama - Sporost u procesima deminiranja - Poligon za uništenje MIMES-a (<i>nametnuto rješenje</i>) <p>Gospodarstvo</p> <ul style="list-style-type: none"> - Politička nestabilnost u kantonu, Federaciji, BiH i šire - Nepravedan sistem raspodjele sredstava (Federacija-Kanton-Opština) na račun opština <p>Stanovništvo i društvene djelatnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pojačan trend iseljavanja stanovništva - Migrantska kriza - Nepovoljna zakonska rješenja na višim nivoima vlasti u kontekstu rješavanja određenih socijalnih, zdravstvenih i drugih pitanja - Nepredviđene pojave koje ograničavaju društvene interakcije (<i>epidemije, bolesti...</i>) <p>Upravljanje razvojem</p> <ul style="list-style-type: none"> - Neusklađenost zakonske regulative iz oblasti šumarstva sa potrebama lokalne zajednice i evropskom poveljom o pravima lokalne zajednice - Nemaran odnos Kantona prema lokalnim zajednicama - Komplikovan administrativni aparat koji odbija ulagače/investitore

b) Strateško fokusiranje

Strateški fokusi opštine Glamoč su bazirani na analizi stanja te na kombinaciji unutrašnjih i vanjskih faktora koji mogu utjecati na buduću razvoj opštine, kao i na iskorištavanje dostupnih prilika i izbjegavanje ili smanjivanje utjecaja vanjskih prijetnji. Na osnovu ovih analiza izdvojili su se sljedeći ključni strateški fokusi:

Tabela 18. – Pregled strateških fokusa

STRATEŠKI FOKUSI	
1.	<p>Iskoristiti prirodne potencijale za razvoj poljoprivrede i malog i srednjeg preduzetništva</p> <p>Opština je izrazito ruralno područje na kojem se stanovnici bave određenim oblicima poljoprivredne proizvodnje. Trenutno poljoprivreda ne osigurava dovoljan iznos dohotka neophodnog za siguran ostanak stanovništva koje napušta ova područja. Zbog ovog se treba fokusirati na unapređenje poljoprivredne proizvodnje osiguravajući neophodnu komunalnu i javnu infrastrukturu, te adekvatna znanja koja će podići standarde i kvalitetu proizvodnje u skladu sa EU standardima i rekonstruisati postojeću tradicionalnu proizvodnju u modernu, baziranu na tržišnim osnovama. Poljoprivredni razvoj treba bazirati na iskustvu i tradiciji gdje se treba istaći glamočki krompir, stočarstvo i mljekarstvo. Drvo i drvna industrija predstavljaju drugi važan fokus. Iako je prije rata bila nosilac razvoja danas je u dosta teškom stanju, te ju je neophodno revitalizirati mogućim pokretanjem postojećih kapaciteta i pokretanjem novih uz stvaranje preduslova među kojima su najvažniji prostorna osnova i poticajne mjere za pokretanje ove grane djelatnosti. Ove mjere treba pratiti promocija i unapređenje mehanizama za dokvalifikaciju radne snage što će rezultirati postepenim smanjenjem odliva stanovnika i povećati</p>

zapošljavanje oživljavajući privredne aktivnosti i samozapošljavanje. Poluga i pokretač svih navedenih potencijala je adekvatna institucionalna podrška, naročito lokalne uprave, koja će u bližoj suradnji sa privrednim i nevladinim sektorom identificirati ključne probleme i zajednički definisati rješenja za planski organiziran razvoj i stavljanje u funkciju raspoloživih prirodnih i proizvedenih potencijala.	
2.	Iskoristiti kulturno-istorijsku i prirodnu baštinu za razvoj specifičnih vrsta turizma
Analiza stanja je pokazala kako opština Glamoč ima izuzetno velike potencijale za razvoj specifičnih vrsta turizma, odnosno turizma baziranog na prirodi, što uključuje planinarenje, biciklizam, pješačenje, lovni turizma te sve to integrirano sa poljoprivrednom proizvodnjom, obiteljskim smještajem. Bogata kulturno historijska baština je dobra podloga za nadogradnju turističkih sadržaja. S obzirom na rastući trend potražnje za ovim oblicima turizma opština Glamoč treba iskoristiti svoje potencijale i razvijati potrebnu infrastrukturu i sadržaje da bude prepoznatljiva po ovoj vrsti turističke ponude.	
3.	Poboljšati kvalitetu života ljudi i dostupnost javnih usluga, te kvalitetu zaštite okoliša
U opštini Glamoč evidentan je nedostatak društvene infrastrukture (zdravstveni centar, institucija za kulturu, sportske aktivnosti, slobodne aktivnosti mladih), te socijalne infrastrukture koja se odnosi na obezbjeđenje adekvatne brige za stare i nemoćne osobe i osobe sa posebnim potrebama, odnosno socijalno isključenih kategorija. Poseban problem je odlazak mladih ljudi, jer jednostavno ne mogu pronaći posao. Zbog toga u narednom periodu treba se fokusirati na unapređenje zdravstvenog i socijalnog sistema, uz paralelno podizanje kvaliteta ostalih društvenih sektora i ostvarivanje partnerstva sa civilnim društvom. Također, rekonstrukcijom postojeće komunalne infrastrukture i izgradnjom nove treba doći do stepena ekološke uređenosti opštine na kojoj se mogu razvijati strategije razvoja turizma, a zatim i poljoprivrede, pa i prehrambeno prerađivačke industrije, te paralelno s tim raditi na edukaciji o zaštiti životne sredine i njenoj promociji. Glamoč će težiti razvijanju ovih oblasti pojedinačno i u sprezi jedne sa drugom. Isticanje turističkih i poljoprivrednih potencijala, proisteklih iz Strategija, omogućit će privlačenje stranih investitora.	
4.	Iskoristiti potencijal dijaspora
Analizom stanja je utvrđeno kako većina izvornog stanovništva opštine Glamoč zbog ratnih dešavanja, te zbog ekonomski nepovoljnog stanja živi izvan opštine. Međutim, dijaspora se može smatrati snagom ukoliko se konkretnim mjerama uspije probuditi interes za ulaganja u opštinu i obnovu svojih domova. Ovo se ne odnosi isključivo na trajni povratak koliko na stavljanje u funkciju vlastite imovine i uvezivanje sa Glamočanima koji se nalaze u dijaspori, a u cilju jačanja privrede, ponajprije kroz turizam. Takođe, neophodno je uspostaviti, prije svega svojevrstu bazu podataka koja se tiče dijaspore i kroz te izvore jačati međusobne odnose i privlačiti ih da ulažu ovo područje. Naime, teško je očekivati da će u sljedećem sedmogodišnjem periodu doći do povratka stanovništva odnosno trajnog povratka stanovništva koje se odselilo. Međutim, potrebno je stvoriti ambijent u kojem će dijaspora prepoznati potencijal i obnoviti svoju imovinu kako bi je, pored povremenog boravka, stavila u ekonomsku funkciju.	

2.3. Vizija razvoja i strateški ciljevi, sa indikatorima

a) Vizija razvoja

Dobra vizija ima vanjsku i unutrašnju dimenziju, koje su međusobno usklađene. Vanjska dimenzija se izražava u vidu konkurentne pozicije koju lokalna zajednica namjerava zauzeti u svom okruženju.

Unutarnja dimenzija se izražava u vidu zajedničke perspektive lokalnih aktera o tomu kakvu zajednicu namjeravaju graditi u narednom strateškom razdoblju.

U tom je kontekstu opština Glamoč definirala svoju razvojnu viziju koja će biti vodilja za razvoj opštine u budućnosti. Vizija razvoja opštine Glamoč utemeljena je na prepoznatljivim vrijednostima i načelima održivog razvoja zajednice. Također, vizija razvoja opštine Glamoč predstavlja karakter opštine koji se želi izgraditi u budućnosti a koja će biti smjernica ne samo za stanovništvo već i za buduća ulaganja u opštinu.

Glamoč do 2027.

Malo, prepoznatljivo mjesto sa razvijenim porodičnim biznisom i rastućim malim i srednjim preduzećima. Mjesto aktivnog odmora i zajednica koja živi u skladu sa prirodnim i duhovnim bogatstvom Glamočkog polja.

Vizija razvoja opštine Glamoč bazira se na sljedećim vrijednostima:

- **Prostor** – Opština Glamoč je jedna od najvećih opština u BiH ali i jedna od najmanje naseljenih. Obiluje prostorom koji je pogodan za poljoprivredu, stočarstvo i turizam
- **Baština** – Opština Glamoč je jedna od bogatijih opština kulturno-istorijskim spomenicima
- **Dijaspora** – Velika većina Glamočana živi izvan Glamoča
- **Tradicija** – Opština Glamoč ima izraženu tradiciju u kulturi i poljoprivredi te je uvijek bila poznata po Glamočkom kolu i Glamočkom krompiru

b) Strateški ciljevi, sa indikatorima

Strateški cilj (SC) 1: Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima

Opština Glamoč je izrazito nenaseljeno područje sa samo 3,7 stanovnika na četvorni kilometar. Prema provedenoj analizi stanja i SWOT analizi vidljivo je kako opština ima velike potencijale za daljnji razvoj poljoprivredne proizvodnje i stočarstva. Opština Glamoč također ima velike potencijale za razvoj specifičnih vrsta turizma tj. aktivnog turizma kao što su planinarenje, bicikliranje, pješčenje, lovni turizam, te agro turizam. U sljedećih 7 godina opština Glamoč može pokrenuti jednu jedinstvenu priču malog planinskog mjesta koje može pružiti specifičan doživljaj sela, poljoprivrede, zdrave hrane, zdravog načina života. Turizam se, također, može integritati s kulturnim sadržajima koji se razvijaju i mogu razvijati.

Pored poljoprivrede, stočarstva i turizma opština Glamoč će težiti razvoju prerađivačke industrije bazirane na prirodnim resursima s posebnim naglaskom na malo i srednje poduzetništvo. Posebna pažnja će se posvetiti stimuliranju proizvodnje i prerade hrane, te proizvodnji i preradi proizvoda više dodane vrijednosti.

Ovaj se cilj izravno veže na identificirane strateške fokuse 1., 2. i 4. kroz korištenje prirodnih potencijala za razvoj poljoprivrede i malog i srednjeg preduzetništva, korištenje kulturno-istorijske i prirodne baštine za razvoj specifičnih vrsta turizma, te korištenje potencijala dijspore.

Strateški cilj (SC) 2: Unapređena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva, posebno mladih, unapređenjem obrazovne, zdravstvene, socijalne i kulturne politike i jačanjem civilnog društva

U analizi stanja te SWOT analizi identificirane su neke od ključnih slabosti kao što su slabe javne usluge na cijelom prostoru opštine te nedostatak sadržaja koji bi mogli povećati kvalitetu života u Glamoču, posebno mladih ljudi. Još uvijek dosta stambenih objekata nije obnovljeno, i izražena je depopulacija sela kao i migracije izvan opštine. Nevladin sektor nije razvijen, a mjesne zajednice kao osnovne organizacije lokalne samouprave nisu aktivne. Izražene slabosti su nedostatak infrastrukture i sadržaja za mlade u segmentu kulture i sporta, kao i nedostatna zdravstvena i socijalna zaštita. Sve ove pojave ostavljaju puno prostora za kvalitetu života u Glamoču. Stoga se u sljedećih sedam godina želi napraviti pomak upravo u podizanju kvalitete života ne samo u centru opštine nego na cijelom prostoru opštine. Ovaj cilj će posebno biti u sinergiji sa druga dva strateška cilja kojima se stvaraju potrebne poslovne prilike i nužna komunalna infrastruktura.

Ovaj se cilj izravno veže na strateški fokus br. 3., tj. kroz njega će se pokušati osigurati poboljšanje kvalitete života ljudi i dostupnost javnih usluga, te kvalitetna zaštita okoliša.

Strateški cilj (SC) 3: Unaprijeđena kvaliteta komunalne infrastrukture i zaštite okoliša

Ovim strateškim ciljem se žele stvoriti infrastrukturne pretpostavke za kvalitetu života i poslovnih mogućnosti te odgovarajuća zaštita okoliša. U analizi stanja su identificirani nedostaci u kvaliteti i nedostupnosti komunalne infrastrukture kao što su vodovodna i kanalizacijska struktura te loša kvaliteta putne infrastrukture, posebno u ruralnim prostorima. Unatoč postojanju divljih deponija i nesanitarnoj glavnoj deponiji, stjecajem okolnosti okoliš uglavnom nije zagađen, jer se ne proizvodi velika količina otpada (posebno ne industrijskog), pa stoga odgovoran odnos prema okolišu mora bit dio strateškog pristupa. Ovo je posebno važno s obzirom da se budući razvoj opštine temelji na razvoju poljoprivrede, stočarstva, turizma i prerađivačke industrije bazirane na prirodnim resursima.

Ovaj se cilj izravno veže na strateški fokus br. 3, odnosno ide u pravcu osiguranja i poboljšanja tj. kvalitete života ljudi i dostupnost javnih usluga, te osiguranje kvalitetnije zaštite okoliša.

Tabela 19. – Indikatori realizacije strateških ciljeva

STARTEŠKI CILJ1	Indikator (uticaja)	Polazna vrijednost (2018.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima	- Broj nezaposlenih	437	300
	- Broj zaposlenih u privredi uklj. poljoprivredu	510	660
	- Rang razvijenosti	68	55
STRATEŠKI CILJ 2	Indikator (uticaja)	Polazna vrijednost (2018.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Unapređena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva, posebno mladih,	- Broj upisanih učenika u osnovnoj školi	251	300
	- Stopa prirodnog priraštaja	-25	-15

unapređenjem obrazovne, zdravstvene, socijalne i kulturne politike i jačanjem civilnog društva	- Udio stanovnika u dobi do 14 godina starosti	13%	15%
STRATEŠKI CILJ 3 Unaprijeđena kvaliteta komunalne infrastrukture i zaštite okoliša	Indikator (uticaja)	Polazna vrijednost (2018.)	Ciljna vrijednost (2027.)
	- Udio stanovništva koji ima pristup pitkoj vodi	46%	66%
	- Udio stanovništva pokriven sa kanalizacijskim sistemom	20%	60%
	- Površina opštine pokrivena organiziranim prikupljanjem otpada	30%	60%

3. Prioriteti i mjere sa indikatorima

Prioriteti predstavljaju ključna polja i smjerove djelovanja za ostvarenje vizije i strateških ciljeva i kao takvi imaju najveći uticaj na razvoj, odnosno ostvarenje strateških indikatora. Definirani prioriteti su grupisani pod relevantnim strateškim ciljevima (Tabela 21).

Tabela 20. - Prioriteti

STARTEŠKI CILJ 1: Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima	<ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 1.1. – Razvijeni ruralni i aktivni turizam • Prioritet 1.2. – Razvijena poljoprivreda i stočarstvo • Prioritet 1.3. – Razvijena prerađivačka industrije
STRATEŠKI CILJ 2 : Unaprjeđena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva, posebno mladih, unaprjeđenjem obrazovne, zdravstvene, socijalne i kulturne politike i jačanjem civilnog društva	<ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 2.1. – Unaprjeđena kvaliteta javnih usluga • Prioritet 2.2. – Unaprjeđeni obrazovanje, kultura i sport
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprjeđena kvaliteta komunalne infrastrukture i zaštite okoliša	<ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 3.1. – Unaprjeđena kvaliteta lokalne javne infrastrukture • Prioritet 3.2. – Unaprjeđen sistem zaštite okoliša

a) Pregled prioriteta i pripadajućih mjera sa indikatorima

Prioriteti za strateški cilj 1, uključujući pripadajuće mjere, prikazani su u Tabeli 22. U sklopu svakog prioriteta definirani su indikatori (krajnjeg) rezultata sa početnim i ciljnim vrijednostima.

Tabela 21. – Prioriteti Strateškog cilja 1 sa indikatorima

Strateški cilj 1 - Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima	Indikator (krajnjeg) rezultata	Početna vrijednost (2018)	Ciljna vrijednost (2027.)
PRIORITET 1.1. – Razvijeni ruralni i aktivni turizam	- Broj registriranih ležajeva	70	150
	- Broj registriranih posjeta	0	150
	- Broj registriranih poslovnih subjekata u turizmu	19	30
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA			
M.1.1.1. Razvoj turističke infrastrukture			
M.1.1.2. Podrška razvoju turističkih sadržaja			
M.1.1.3. Promocija turističke ponude			
PRIORITET 1.2. – Razvijena poljoprivreda i stočarstvo	Broj OPG registriranih kao poslovni subjekti	25	35
	Broj zadruga i klastera	1	4
	Ukupna površina poljoprivrednog zemljišta pod usjevima	5000 ha	6000 ha
	Broj proizvođača koji su povećali stada ovaca za 15%	-	7

PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA			
M.1.2.1. Podrška organiziranju poljoprivrednih proizvođača			
M.1.2.2. Podrška razvoju ratarstva			
M.1.2.3. Podrška razvoju stočarstva			
M.1.2.4. Podrška razvoju pčelarstva			
PPRIORITET 1.3. – Razvijena prerađivačka industrije	Broj poslovnih subjekata	48	60
	Porezni prihodi u opštini po glavi stanovnika	85 KM	130 KM
	Broj obrta	82	95
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA			
M.1.3.1. Podrška razvoju malog biznisa i obrta			
M.1.3.2. Promocija i privlačenje novih ulaganja			

Prioriteti za Strateški cilj 2 sa pripadajućim mjerama prikazani su u Tabeli 23. U sklopu svakog prioriteta definisani su indikatori (krajnjeg) rezultata sa početnim i ciljnim vrijednostima.

Tabela 22. - Prioriteti za strateški cilj 2 sa pripadajućim mjerama

Strateški cilj (SC) 2: Unapređena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva, posebno mladih, unapređenjem obrazovne, zdravstvene, socijalne i kulturne politike i jačanjem civilnog društva	Indikator (krajnjeg) rezultata	Početna vrijednost (2018.)	Ciljna vrijednost (2027.)
PRIORITET 2.1. – Unaprijeđena kvaliteta javnih usluga	Broj stanovnika obuhvaćen zdravstvenom zaštitom	2500	3000
	Broj obavljenih usluga/ aktivnosti iz sfere socijalne zaštite godišnje	0	2
	Broj domaćinstava	1802	2002
	Broj podržanih i uspješno implementiranih projekata nevladinih organizacija godišnje	10	15
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA			
M.2.1.1. Organizacija zdravstvene zaštite na cijelom prostoru opštine			
M.2.1.2. Pобољшanje uvjeta za pružanje socijalne zaštite			
M.2.1.3. Obnova stambenog fonda			
M.2.1.4. Jačanje i unaprjeđenje kapaciteta opštine i NVO sektora			
PRIORITET 2.2. – Unaprijeđeni obrazovanje, kultura i sport	% opremljenosti školskih i predškolske ustanova/e (računari, internet, didaktička oprema)	50%	80%
	Broj organiziranih sportskih događaja	2	4
	Broj aktivnih sportskih klubova u opštini	1	4

	Broj posjetilaca kulturnih manifestacija	2400	5000
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA			
M.2.2.1. Opremanje institucija obrazovanja M.2.2.2. Podrška razvoju kulture i sporta			

Prioriteti za Strateški cilj 3 sa pripadajućim mjerama prikazani su u Tabeli 24. U sklopu svakog prioriteta definisani su indikatori (krajnjeg) rezultata sa početnim i ciljnim vrijednostima.

Tabela 23. - Prioriteti za strateški cilj 3 sa pripadajućim mjerama

Strateški cilj (SC) 3: Unaprijeđena kvaliteta komunalne infrastrukture i zaštite okoliša	Indikator (krajnjeg) rezultata	Početna vrijednost (2018.)	Ciljna vrijednost (2027.)
PRIORITET 3.1. – Unaprijeđena kvaliteta lokalne javne infrastrukture	- Broj priključaka na kanalizacijsku mrežu	399	450
	- Postotak vodovodne mreže spremne za investiranje	70%	80%
	- Postotak asfaltiranih lokalnih nekategoriziranih cesta	27,04%	35%
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA			
M.3.1.1. Poboljšanje kvaliteta vodosnabdjevanja i upravljanja otpadnim vodama M.3.1.3. Uređenje i održavanje putne i tehničke infrastrukture			
PRIORITET 3.2. – Unaprijeđen sistem zaštite okoliša	Udio prikupljenog otpada od ukupne procjenjene količine otpada	30%	60%
	Godišnja izdvajanja iz budžeta za grijanje i rasvjetu	74.676	60.000
	Procjenjena količina otpada na divljim deponijama u tonama	1010 t	100 t
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA			
M.3.2.1. Upravljanje čvrstim otpadom M.3.2.2. Energetska učinkovitost			

4. Ključni strateški projekti

Strateški projekti su intervencije od najvećeg značaja i trebaju imati višestruki efekat a njihova implementacija je osnov za pokretanje drugih projekata. Opština Glamoč je identificirala tri ključna strateška projekta.

1. Zaštita i brendiranje glamočkog krompira

Kratki opis projekta:

Glamočki krompir sam po sebi predstavlja brend BiH. Nadmorska visina, rastresito i blago rastresito zemljište čine da krompir ovog podneblja ima sve karakteristike vrhunskog krompira: od oblika, težine, visokog sadržaja suhe materije, kao mogućnosti čuvanja tokom cijele zime i ranog proljeća. Obzirom da se do sada nije posvetila pažnja zaštiti i brendiranju krompira, Opština Glamoč bi putem ovog projekta bi zajedno sa proizvođačima sa područja opštine pokrenula ovaj proces. Prva faza projekta bi se odnosila na formiranje Udruženja proizvođača krompira, koje bi svojim radom i zalaganjem preuzelo inicijativu vezanu za projekat certifikacije i zaštite Glamočkog krompira. Sama procedura traje 2-3 godine pri ovlaštenoj Agenciji za certifikaciju koja donosi zvaničnu odluku o zaštiti i brendiranju. Po okončanju ove procedure, svi proizvođači sa područja opštine bi se pri registraciji kod Udruženja proizvođača krompira mogli učlaniti i na taj način osigurati zaštitu vlastitih proizvoda. Kriteriji za registraciju i zaštitu vlastitih proizvoda bi se usuglasili sa Agencijom i unutar samog Udruženja. Sam proces registracije i osnivanja udruženja pri samoj opštini bi bio osiguran od strane Opštine Glamoč, a proces zaštite i brendiranja bi izvršilo Udruženje. Takođe, svi članovi udruženja i zainteresirani bi bili u obavezi da plaćaju određenu godišnju članarinu kojom bi se omogućavalo godišnje "obnavljanje" certifikata pri Agenciji.

Ovaj ključni strateški projekat je direktno vezan za strateški cilj br. 1. „Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima“.

Očekivani razvojni efekat:

Žaštitom i brendiranjem krompira dobili bi bolji status glamočkog krompira. Isti bi bio zaštićen na tržištu BiH, a i šire (EU). Takođe, lakši bi bio plasman proizvoda, kao i cijena samog krompira.

Indikativni finansijski okvir za realizaciju:

Procijenjena vrijednost: 10.000,00 KM

(Izvor; Opština Glamoč – 7.000,00 KM i članovi Udruženja proizvođača – 3.000,00 KM)

2. Izrada prostorno-planske dokumentacije za opštinu Glamoč

Kratki opis projekta:

Projekat podrazumjeva kvalitetno i detaljno projektovanje i izradu cjelokupne prostorno-planske dokumentacije za Opštinu Glamoč, za koju postoje samo djelomično izrađeni prostorno-planski dokumenti za određene dijelove opštine. Prostorno-planska dokumentacija je od ključne važnosti za realizaciju svih budućih projekata na području opštine, i ista treba da uzme u obzir sve što je planirano za naredni period kako bi se investiranje u opštinu olakšalo. Prostorno-planska dokumentacija bi se radila

fazno, i bila bi usklađena sa kantonalnim prostorno-planskim dokumentima koji već postoje ili su trenutno u izradi.

Ovaj ključni strateški projekat je direktno vezan za strateški cilj br. 3. „Unaprjeđenje kvaliteta komunalne infrastrukture i zaštite okoliša“, ali će svakako imati uticaja i biti od velike koristi za ostvarenje i druga dva strateška cilja.

Očekivani razvojni efekt:

Realizacijom ovog projekta bi se stekli uslovi za kvalitetna ulaganja i investiranja unutar opštine, te bi se uredili svi trenutno postojeći problemi koji se odnose na raspoloživost obradivog poljoprivrednog zemljišta, imovinsko-pravni odnosi i sl. Najveći efekat se može ogledati u činjenici što bi se izradom ove dokumentacije stvorili adekvatni uslovi za razvijanje projekata koji se odnosi na uspostavljanje jedne poslovne zone unutar same opštine.

Indikativni finansijski okvir za realizaciju:

Procijenjena vrijednost je 50.000,00 KM.

(Izvor: Opština Glamoč)

3. Donošenje administrativnih i planskih mjera za razvoj turizma u opštini Glamoč

Kratki opis projekta:

Iako veoma bogat prirodnim i kulturnim bogatstvima, Glamoč se zahvaljujući svom geografskom položaju nalazi na margini turističkih dešavanja iako raspolaže kvalitetnim i zanimljivim bogatstvima koja bi zasigurno privukla mnogo turista. Ovim projektom bi se od strane opštine donijele odluke i razvojni planovi koji bi ponudili rješenja za jačanje i uspostavljanje turističke ponude unutar opštine (definisale bi se poticajne mjere za turističke poduzetnike, pojednostavile procedure za ishodovanje različitih dozvola, razvile mjere za poboljšanje infrastrukture u okviru turističkih atraktivnih lokacija, pripremila projektna dokumentacija za potencijalne investitore, pripremio turistički vodič i sl.). Ovaj projekat korespondira sa projektom brendiranja Glamočkog krompira, jer se cjelokupna turistička priča u Glamoču treba vezati za agroturizam i Opština bi u tom dijelu iskoristila svoje kapacitete kroz promociju i pružanje podrške u unaprjeđenju i gradnji turističke infrastrukture.

Ovaj ključni strateški projekat je direktno vezan za strateški cilj br. 1. „Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima“.

Očekivani razvojni efekt:

Ovim projektom bi se pokrenula cijela priča vezana za promociju turizma u opštini Glamoč, setom mjera i razvojnih planova Opština Glamoč bi svojim sugrađanima olakšala i podržala ih u okviru turističkih djelatnosti.

Indikativni finansijski okvir:

30.000,00 KM

(Izvor: Opština Glamoč)

Provjera međusobne usklađenosti strateških dokumenata

Strateški dokument višeg nivoa	Vežani strateški cilj, prioritet i/ili mjera iz strategije razvoja
Strategija razvoja Hercegbosanske županije 2016-2020	
Strateški cilj 1: Konkurentno gospodarstvo kroz intenziviranje proizvodnje i povećanje zaposlenosti	<p>Strateški cilj 1. Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 1.1. – Razvijeni ruralni i aktivni turizam <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i> • Prioritet 1.2. – Razvijena poljoprivreda i stočarstvo <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i> • Prioritet 1.3. – Razvijena prerađivačka industrije <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i>
Strateški cilj 2: Poboljšanje komunalne infrastrukture i zaštita okoliša	<p>Strateški cilj 3: Unaprijeđena kvaliteta komunalne infrastrukture i zaštite okoliša</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 3.1. – Unaprijeđena kvaliteta lokalne javne infrastrukture <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i> • Prioritet 3.2. – Unaprijeđen sistem zaštite okoliša <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i>
Strateški cilj 3: Razvoj ljudskih potencijala i struktura za upravljanje razvojem u funkciji povećanja kvalitete života	<p>Strateški cilj 3: Unaprijeđena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva, posebno mladih, unapređenjem obrazovne, zdravstvene, socijalne i kulturne politike i jačanjem civilnog društva</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 3.1. – Unaprijeđena kvaliteta javnih usluga <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i> • Prioritet 3.2. – Unaprijeđeni obrazovanje, kultura i sport <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i>
Strategija razvoja Federacije BiH (2021-2027) - nacrt	
Strateški cilj 1: Ubrzan ekonomski razvoj	<p>Strateški cilj 1. Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 1.1. – Razvijeni ruralni i aktivni turizam <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i> • Prioritet 1.2. – Razvijena poljoprivreda i stočarstvo <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i> • Prioritet 1.3. – Razvijena prerađivačka industrije <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i>
Strateški cilj 3: Resursno efikasan i održiv razvoj	<p>Strateški cilj 3: Unaprijeđena kvaliteta komunalne infrastrukture i zaštite okoliša</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 3.1. – Unaprijeđena kvaliteta lokalne javne infrastrukture <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i> • Prioritet 3.2. – Unaprijeđen sistem zaštite okoliša <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i>
Strateški cilj 4: Transparentan, efikasan i odgovoran javni sektor	<p>Strateški cilj 4: Unaprijeđena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva, posebno mladih, unapređenjem obrazovne, zdravstvene, socijalne i kulturne politike i jačanjem civilnog društva</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 4.1. – Unaprijeđena kvaliteta javnih usluga <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i>

STRATEŠKI PLAN RURALNOG RAZVOJA BOSNE I HERCEGOVINE (2018-2021) - Okvirni dokument	
Strateški cilj 1: Osiguranje stabilnosti dohotka i izjednačavanje uslova poslovanja sa okruženjem	Strateški cilj 1. Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima <ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 1.2. – Razvijena poljoprivreda i stočarstvo <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i> • Prioritet 1.3. – Razvijena prerađivačka industrije <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i>
Strateški cilj 5: Poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima kroz ostvarivanje novih izvora prihoda i unapređenje fizičke infrastrukture, društvene uključenosti i dostupnosti javnih usluga	Strateški cilj 1. Konkurentno gospodarstvo kroz intenziviranje proizvodnje i povećanje zaposlenosti <ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 1.1. – Razvijeni specifični oblici turizma <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i> Strateški cilj 2: Unapređena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva, posebno mladih, unapređenjem obrazovne, <ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 2.1. – Unapređena kvaliteta javnih usluga <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i>
Okvirna strategija prometa Bosne i Hercegovine 2015.-2030.	
Strateški cilj: Zadovoljiti potrebe u smislu održavanja, poboljšanja i razvoja prometne infrastrukture	Strateški cilj 3: Unaprijeđena kvaliteta komunalne infrastrukture i zaštite okoliša <ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 3.1. – Unaprijeđena kvaliteta lokalne javne infrastrukture <ul style="list-style-type: none"> - <i>Strateško usmjerenje višeg nivoa vlasti</i> - <i>Zajednički podržana intervencija višeg i nižeg nivoa vlasti</i>
OKVIR ZA CILJEVE ODRŽIVOG RAZVOJA U BIH – SDG OKVIR	
Razvojni pravac: "Pametna rast" <i>Akcelerator 2.1 Povoljno okruženje za poduzetništvo i inovacije</i> <i>Akcelerator 2.2 Povećanje investicija u infrastrukturu</i> <i>Akcelerator 2.3 Unapređenje pristupa i kvalitete obrazovanja i nauke</i> <i>Akcelerator 2.5 Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem</i>	Strateški cilj 1. Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima <ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 1.1. – Razvijeni ruralni i aktivni turizam • Prioritet 1.2. – Razvijena poljoprivreda i stočarstvo • Prioritet 1.3. – Razvijena prerađivačka industrije Strateški cilj 2: Unapređena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva, posebno mladih, unapređenjem obrazovne, zdravstvene, socijalne i kulturne politike i jačanjem civilnog društva <ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 2.1. – Unaprijeđena kvaliteta javnih usluga • Prioritet 2.2. – Unaprijeđeni obrazovanje, kultura i sport Strateški cilj 3: Unaprijeđena kvaliteta komunalne infrastrukture i zaštite okoliša <ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 3.1. – Unaprijeđena kvaliteta lokalne javne infrastrukture • Prioritet 3.2. – Unaprijeđen sistem zaštite okoliša

<p>Razvojni pravac: "Socijalna uključenost – društvo jednakih mogućnosti" <i>Akcelerator 3.1</i> <i>Unapređenje politike socijalne zaštite</i></p> <p><i>Akcelerator 3.3 Efikasna zdravstvena zaštita za sve</i></p>	<p>Strateški cilj 2: Unapređena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva, posebno mladih, unapređenjem obrazovne, zdravstvene, socijalne i kulturne politike i jačanjem civilnog društva</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prioritet 2.1. – Unaprjeđena kvaliteta javnih usluga • Prioritet 2.2. – Unaprijeđeni obrazovanje, kultura i sport
---	---

Indikativni finansijski okvir

INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR					
ZA PERIOD VAŽENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA					
Redni broj i oznaka	Struktura	Ukupno	Budžet institucije	Ostali izvori	
				(KM)	Naziv potencijalnog izvora
1. Strateški cilj - Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija....	30,61%	1.325.000,00	410.000,00	915.000,00	
1.1. Prioritet - Razvijeni ruralni i aktivni turizam	7,45%	345.000,00	180.000,00	165.000,00	
1.1.1. Mjera - Razvoj turističke infrastrukture	4,73%	200.000,00	100.000,00	100.000,00	Kanton 10, Vlada FBiH, UNDP, USAID
<i>1.1.1.1.1. Ključni strateški projekat - 3. Donošenje administrativnih i planskih mjera za razvoj turizma</i>		<i>30.000,00</i>	<i>30.000,00</i>	<i>0,00</i>	
1.1.2. Mjera - Podrška razvoju turističkih sadržaja	2,36%	100.000,00	40.000,00	60.000,00	Kanton 10, Vlada FBiH, UNDP, EU4AGRI Projekt, USAID
1.1.3. Mjera - Promocija turističke ponude Glamoča	0,35%	15.000,00	10.000,00	5.000,00	Kanton 10, Vlada FBiH, UNDP, EU4AGRI Projekt, USAID
1.2. Prioritet - Razvijeni poljoprivreda i stočarstvo	21,28%	900.000,00	200.000,00	700.000,00	
1.2.1. Mjera- Podrška organiziranju poljoprivrednih proizvođača	3,31%	140.000,00	40.000,00	100.000,00	Kanton 10, Vlada FBiH, Ambasada Republike Češke u BiH, Britanska ambasada u BiH, USAID, EU4Agri Project
1.2.2. Mjera - Podrška razvoju ratarstva	13,00%	550.000,00	50.000,00	500.000,00	EU4Agri Project, Ambasada Republike Češke u BiH, Britanska ambasada u BiH, USAID, IPA fond

Redni broj i oznaka	Struktura	Ukupno	Budžet institucije	Ostali izvori	
				(KM)	Naziv potencijalnog izvora
1.2.2.1. <i>Strateški projekt - Zaštita i brendiranje Glamočkog krompira</i>		10.000,00	3.000,00	7.000,00	Udruženje proizvođača Glamočkog krompira
1.2.3. Mjera - Podrška razvoju stočarstva	4,73%	200.000,00	100.000,00	100.000,00	Kanton 10, Vlada FBiH, Norveška ambasada u BiH, FAO, IPA fond
1.2.4. Mjera - Podrška razvoju pčelarstva	0,24%	10.000,00	10.000,00	0,00	
1.3. Prioritet - Razvijena prerađivačka industrija	1,89%	80.000,00	30.000,00	50.000,00	
1.3.1. Mjera - Podrška razvoju malog biznisa i obrta	0,71%	30.000,00	20.000,00	10.000,00	FMRPO, Ambasada Republike Češke u BiH.
1.3.2. Mjera - Promocija i privlačenje novih ulaganja	1,18%	50.000,00	10.000,00	40.000,00	FAO, USAID, UNDP
2. Strateški cilj - Unaprjeđena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva	20,92%	885.000,00	345.000,00	540.000,00	
2.1. Prioritet - Unaprjeđena kvaliteta javnih usluga	11,23%	475.000,00	185.000,00	290.000,00	
2.1.1. Mjera - Organizacija zdravstvene zaštite na cijelom prostoru opštine	0,59%	25.000,00	5.000,00	20.000,00	Kanton 10 i Federalno ministarstvo zdravstva
2.1.2. Mjera - Pобољшanje uslova za kvalitetniju socijalnu zaštitu	2,36%	100.000,00	10.000,00	90.000,00	Kanton 10, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Vlada Republike Srbije
2.1.3. Mjera - Obnova stambenog fonda	5,91%	250.000,00	125.000,00	125.000,00	Kanton 10, Vlada FBiH, MLJPI, Fond za povratak BiH
Redni broj i oznaka	Struktura	Ukupno	Budžet	Ostali izvori	

			institucije	(KM)	Naziv potencijalnog izvora
2.1.4. Mjera - Jačanje i unaprjeđenje kapaciteta opštine i NVO sektora	2,36%	100.000,00	45.000,00	55.000,00	Kanton 10, Švicarska ambasada u BiH, UNDP,
2.2. Prioritet - Unaprjeđeni kultura, obrazovanje i sport	9,69%	410.000,00	160.000,00	250.000,00	
2.2.1. Mjera - Opremanje institucija obrazovanja	1,42%	60.000,00	60.000,00	0,00	
2.2.2. Mjera - Podrška razvoju kulture i sporta	8,27%	350.000,00	100.000,00	250.000,00	Kanton 10, Federalno ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, međunarodne institucije
3. Strateški cilj - Unaprjeđena kvaliteta komunalne infrastrukture i zaštite okoliša	47,75%	2.020.000,00	225.000,00	1.795.000,00	
3.1. Prioritet - Unaprjeđena lokalna javna infrastruktura	20,09%	850.000,00	75.000,00	775.000,00	
3.1.1. Mjera - Poboljšanje kvaliteta vodosnabdijevanja i upravljanja otpadnim vodama	5,91%	250.000,00	25.000,00	225.000,00	Kanton 10, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, međunarodne institucije
3.1.2. Mjera - Uređenje i održavanje putne infrastrukture	14,18%	600.000,00	50.000,00	550.000,00	Kanton 10, međunarodne institucije
<i>3.1.1.1. Ključni strateški projekat - Izrada prostorno-planske dokumentacije</i>			50.000,00	0,00	
3.2. Prioritet - Unaprjeđen sistem zaštite okoliša	27,66%	1.170.000,00	150.000,00	1.020.000,00	

Redni broj i oznaka	Struktura	Ukupno	Budžet institucije	Ostali izvori	
				(KM)	Naziv potencijalnog izvora
3.2.1. Mjera - Upravljanje čvrstim otpadom	13,00%	550.000,00	150.000,00	400.000,00	Kanton 10, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, Fond za zaštitu okoliša FBiH, međunarodne institucije
3.2.2. Mjera - Energetska učinkovitost	14,66%	620.000,00	0,00	620.000,00	Kanton 10, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, međunarodne institucije, UNDP
Ukupno iz strateškog dokumenta**	99%	4.230.000,00	980.000,00	3.250.000,00	
PREGLED PO IZVORIMA					
(iznosi u KM i procenti)					
			Kreditna sredstva	Sredstva EU i drugih međunarodnih donatora	Ostale donacije
	Budžetska sredstva				
	980.000,00		0	1.680.000,00	1.570.000,00
	23,17%		0,00%	39,72%	37,12%

* Struktura učešća finansiranja (u %) prioriteta i strateških ciljeva u ukupnom iznosu finansiranja strateškog dokumenta.

** Struktura finansiranja po izvorima finansiranja.

5. Okvir za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja

Realizacija Strategije razvoja je veliki izazov za jedinicu lokalne samouprave. Stepen i kvalitet realizacije strategije, kao zbir svih pojedinačno realizovanih projekata i mjera, jasno će pokazati koliko je jedinica lokalne samouprave koja se treba uspostaviti unutar organa uprave blizu ili daleko od ostvarenja definisanih strateških ciljeva i vizije razvoja opštine. Za uspješnu realizaciju Strategije razvoja potrebno je prilagoditi postojeće ili uspostaviti nove organizacione strukture i obezbijediti odgovarajuće ljudske kapacitete, te jasno definisati ključni operativni mehanizam za upravljanje razvojem. Zadatak tog mehanizma je svakodnevno staranje o realizaciji strategije, kao cjeline i svakog projekta pojedinačno, koordinacija svih aktivnosti i aktera od promocije, pripreme i pokretanja projekata, izvođenja, praćenja, izvještavanja do iniciranja ažuriranja strategije.

Integrirana strategija razvoja opštine Glamoč objedinjuje sve sektore koji su u nadležnosti opštine (i više od toga), kao i sve aktere i zainteresovane strane na koordiniran način. Uključivanjem svih pitanja kojima se bavi jedna opština u jednu sveobuhvatnu strategiju otvaraju se mogućnosti za kreiranje sinergije, dodatnih vrijednosti i inovativnosti kroz međusektorsku saradnju. Stoga je važno navesti da je, pored djelotvorne uspostave i funkcioniranja struktura za planiranje razvoja, kao i struktura koje će pratiti provođenje strateških dokumenata, veoma značajno jačanje sveukupne koordinacije unutar opštinske administracije u procesu implementacije strategije. Pored toga, neophodno je osigurati da provođenje strategije bude podržano od strane socio-ekonomskih partnera u opštini. Svako od njih treba da ima značajne uloge u implementaciji, obezbjeđivanju finansijskih sredstava, te u praćenju i vrednovanju.

Opština Glamoč ima u planu za naredni period formiranje jedinice/tima za upravljanje razvojem (JURA). Tim za upravljanje razvojem učestvovao bi u izradi projekata, programa i njihovom praćenju implementacije. Planirana uloga JURA-e bila bi i u saradnji sa višim nivoima vlasti, donatorima, NVO i dr. Takođe, jedna od bitnih uloga pomenutog tima bila bi praćenje implementacije te ažuriranje i evaluacija Strategije razvoja opštine Glamoč.

Shodno tome, ključni akteri u implementaciji strategije razvoja bi bili:

- Opštinsko vijeće,
- Opštinski načelnik,
- Jedinica za upravljanje razvojem (JURA),
- Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove,
- Služba za stambeno-komunalne poslove, obnovu i razvoj, geodetske, imovinsko-pravne poslove i katastar nekretnina,
- Služba za opštu upravu, društvene djelatnosti, stručne i zajedničke poslove,
- Služba civilne zaštite i vatrogastva
- Opštinske institucije i organizacije (Javna preduzeća i ustanove, Institucije za kulturu, škole, služba za socijalni rad, zdravstvene ustanove, zadruge i poslovna udruženja...),
- Specijalizovane obrazovne, istraživačke i konsultantske organizacije,
- Lokalne nevladine i sportske organizacije i udruženja,
- Resorna ministarstva i agencije.

Svako od njih treba da ima precizno definisane uloge u implementaciji, obezbjeđenju finansijskih sredstava, te u praćenju i vrednovanju.

Trenutno u Opštini ne postoji organizacijski struktuiran pristup izradi i imlementaciji strategije razvoja niti postoji osoba zadužena za koordinaciju i organizaciju implementacije razvojne strategije, Koordinacija opštinskih službi u implementaciji prethodne strategije je sporadična. S tim u vezi, nužno je uspostaviti i osnažiti djelotvorne opštinske strukture za implementaciju strategije, prilagođene potrebama opštine, te precizirati dužnosti i odgovornosti. Naročito je važno osnažiti kapacitete za

pripremu i djelotvornu implementaciju projekata domaćih i međunarodnih donatora sa naglaskom na fondove EU.

Takođe, u pogledu prikupljanja, obrade i ažuriranja podataka za planiranje i praćenje razvoja, Opština ne posjeduje sveobuhvatnu bazu podataka već je samo dio podataka u elektronskoj formi što u narednom periodu predstavlja jedan od prioriteta.

Izgradnju kapaciteta neophodno je izvršiti u sljedećim poljima:

- Upravljanje projektnim ciklusom (PCM)
- Međuoštinska suradnja
- Privatno-javno partnerstvo
- EU i nacionalne nabavke: zakonski i praktični aspekti
- EU IPA finansijski aspekti: politika i praksa
- Engleski jezik

U narednim aktivnostima ključni koraci obuhvataju sljedeće:

- Jačanje struktura u opštinskoj administraciji za upravljanje i koordinaciju implementacije razvojne strategije, te uspostavljanje mehanizma za kontinuirano praćenje, ocjenjivanje i izvještavanje,
- Kontinuirano proaktivno učešće Opštinskog načelnika u operacionalizaciji i implementaciji strategije razvoja putem delagiranja jasnih zadataka odgovornim službama, te redovno dobijanje informacija o napretku strategije razvoja,
- Uspostavljanje i stručno usavršavanje jedinice/tijela za planiranje i praćenje razvojne strategije i priprema projekata za njenu implementaciju uz osiguranje učešća aktera u procesu implementacije, praćenja i izvještavanja, te dorade opisa posla i pojedinačnih odgovornosti uposlenika u opštinskoj administraciji koji bi se bavili implementacijom i ažuriranjem strategije,
- Jačanje struktura, mehanizama i kapaciteta za izradu i implementaciju projekata, kako u okviru općinske uprave tako i relevantnih socio-ekonomskih aktera, te definisanje ovih funkcija u opisima poslova relevantnih uposlenika,
- Kontinuirana uključenost i podrška Opštinskog vijeća i Partnerske grupe u implementaciji strategije putem dostavljanja redovnih izvještaja, te usklađivanje opštinskih politika sa prioritetima strategije razvoja,
- Uspostavljanje jedinstvenog sistema i elektronske baze za praćenje i ocjenjivanje napretka razvojne strategije koja će omogućiti sveobuhvatnu analizu podataka o implementaciji projekata.

Stvarni rezultati razvoja, koji proizilaze iz implementacije integrirane strategije lokalnog razvoja, mogu biti vidljivi i mjerljivi jedino ukoliko Opština Glamoč, kao najodgovornija za implementaciju strategije, bude sistematski provodila praćenje i vrednovanje realizacije strategije.

U donjoj tabeli dat je kratak pregled ključnih uloga i odgovornosti u pogledu koordinacije, implementacije, monitoringa i evaluacije lokalne razvojne strategije:

Tabela 24 - Pregled aktivnosti i odgovornosti za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja Opštine Glamoč

Osnovne aktivnosti i odgovornosti za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja	
Aktivnosti^(*)	Nadležnost (ko?)
Priprema mehanizama i alata za praćenje i izvještavanje o ostvarenju strategije razvoja (uključujući lokalizirane ciljeve održivog razvoja BIH)	Nosilac procesa: Pomoćnik načelnika Službe za privredu, finansije i inspeksijske poslove Učesnici procesa: Pomoćnici načelnika iz drugih službi
Definisanje prioriteta na osnovu strateško-programskih dokumenata za naredni 1+2 planski ciklus	Nosilac procesa: Pomoćnici načelnika službi na čelu sa Načelnikom Učesnici u procesu: ostali službenici
Priprema trogodišnjih i godišnjih planova rada službi, uključujući projekte iz strategije razvoja i vezane redovne aktivnosti	Nosilac procesa: Načelnik Učesnici procesa: Pomoćnici načelnika službi sa ostalim ključnim službenicima
Izrada Trogodišnjeg i Godišnjeg plana rada JLS (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Pomoćnici načelnika službi na čelu sa Načelnikom Učesnici procesa: ostali službenici
Uključivanje ključnih strateških projekata i aktivnosti u plan Budžeta (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Načelnik Učesnici procesa: Pomoćnici načelnika službi
Usklađivanje godišnjih planova rada službi/odjeljenja i Godišnjeg plana rada JLS sa usvojenim Budžetom (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Načelnik Učesnici procesa: Pomoćnici načelnika službi
Usvajanje Godišnjeg plana rada JLS (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Načelnik Učesnici procesa: Opštinsko vijeće
Razrada projekata iz Godišnjeg plana rada JLS	Nosilac procesa: Stručni saradnik za pripremu i implementaciju projekata Učesnici procesa: Ostali službenici
Praćenje i privlačenje eksternih izvora finansiranja projekata	Nosilac procesa: Stručni saradnik za pripremu i implementaciju projekata Učesnici procesa: Ostali službenici
Praćenje provođenja Godišnjeg plana rada JLS i ostvarenja strateških ciljeva	Nosilac procesa: Pomoćnici načelnika službi Učesnici procesa: Ostali službenici zajedno sa službenicima koji vode poslove finansija
Izrada godišnjih izvještaja o radu službi/odjeljenja	Nosilac procesa: Načelnik Učesnici procesa: Pomoćnici načelnika službi
Uključivanje javnosti/ Partnerske grupe u praćenje provođenja strategije razvoja ^(**)	Nosilac procesa: Stručni saradnik za pripremu i implementaciju projekata Učesnici procesa: Ostali službenici; Članovi Partnerske grupe
Priprema i razmatranje Izvještaja o razvoju (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Pomoćnik načelnika Službe za privredu, finansije i inspeksijske poslove Učesnici procesa: Ostali službenici sa Načelnikom
Priprema i razmatranje Godišnjeg izvještaja o radu JLS (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Načelnik Učesnici procesa: Pomoćnici načelnika službi
Usvajanje i objavljivanje Izvještaja o razvoju (za prethodnu godinu)	Nosilac Inicijator i vlasnik procesa: Načelnik Učesnici procesa: Opštinsko vijeće
Usvajanje i objavljivanje Godišnjeg izvještaja o radu JLS (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Načelnik JLS Učesnici procesa: Opštinsko vijeće
Ostale važne aktivnosti: ▪ Uspostavljanje i unapređenje međuopćinske saradnje ▪ Pokretanje procesa evaluacije strategije razvoja	Nosilac procesa: Stručni saradnik za pripremu i implementaciju projekata Učesnici procesa: Ostali službenici

6. Prilozi

6.1 Sažeti pregled strategije razvoja

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
1. Strateški cilj	Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		- Broj nezaposlenih	437	300
		- Broj zaposlenih	510	660
		- Rang razvijenosti	68	55
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
	410.000,00	915.000,00	1.325.000,00	
1.1. Prioritet	Razvijen ruralni i aktivni turizam	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		- Broj registriranih noćenja	70	150
		- Broj registriranih posjeta	0	150
		- Broj registriranih poslovnih subjekata u turizmu	19	30
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
	180.000,00	165.000,00	345.000,00	
1.1.1. Mjera	Razvoj turističke infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Broj uređenih turističkih lokacija stavljenih u funkciju	0	8
		- Broj izgrađenih planinarskih domova	0	2
		- Dužina uređenih planinarski staza u km	10 km	100 km
		- Dužina obilježenih biciklističkih ruta u km	0 km	100 km
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
			100.000,00	100.000,00
1.1.2. Mjera	Podrška razvoju turističkih sadržaja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti

		- Broj organiziranih događaja koji imaju turistički karakter	3	5
		- Broj upisanih osoba u registar subjekata u turizmu	0	10
		- Broj polaznika seminara i treninga vezanih za turizam godišnje	0	20
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		40.000,00	60.000,00	100.000,00
1.1.3. Mjera	Promocija turističke ponude Glamoča	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Broj promotivnih događaja ili sajмова na kojima se prezentira opština	1	5
		- Broj marketinških kanala za promociju opštine (instagram, youtube, facebook, isl.)	0	3
		- Broj ciljano objavljenih promotivnih članaka ili priča o Glamoču u BiH medijima	15	30
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		10.000,00	5.000,00	15.000,00
1.2. Prioritet	Razvijeni poljoprivreda i stočarstvo	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		- Broj OPG registriranih kao poslovni subjekti	25	35
		- Broj zadruga, udruga i klastera	1	4
		- Ukupna površina obrađenog poljoprivrednog zemljišta	5000 ha	6000 ha
		- Broj proizvođača koji su povećali stado ovaca za 15%	-	7
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		200.000,00	700.000,00	900.000,00
1.2.1. Mjera	Podrška organiziranju poljoprivrednih proizvođača	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti

		- Broj održanih seminara i edukacija za poljoprivrednike godišnje	1	5
		- Broj poljoprivrednika koji su prošli programe edukacije	0	50
		- Broj poljoprivrednih proizvođača koji godišnje koristi pijacu	0	10
		- Broj proizvođača nositelja zaštićene oznake glamočkog krompira	0	15
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		40.000,00	100.000,00	140.000,00
1.2.2. Mjera	Podrška razvoju ratarstva	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Iznos izdvojenih finansijskih sredstava iz budžeta za podršku ratarstvu na godišnjoj razini	0	15.000 KM
		- Broj parcela s proizvodnjom organske hrane	1	30
		- Broj korisnika skladišnih objekata (registrovanih pri Udruženju proizvođača krompira)	8	25
		- Postotak obradive površine	25%	30%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		50.000,00	500.000,00	550.000,00
1.2.3. Mjera	Podrška razvoju stočarstva	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Broj proizvođača mlijeka i sira	70	98
		- Količina proizvedenog sira	4t	10t
		- Broj farmi koje se bave proizvodnjom i preradom mlijeka	4	8
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)

		100.000,00	100.000,00	200.000,00
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
1.2.4. Mjera	Podrška razvoju pčelarstva	- Količina proizvedenog meda	7t	15t
		- Broj članova novoosnovanog udruženja pčelara	0	20
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		10.000,00	-	10.000,00
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
1.3. Prioritet	Razvijena prerađivačka industrija	- Broj poslovnih subjekata	48	60
		- Porezni prihodi u opštini po glavi stanovnika	85 KM	130 KM
		- Broj obrta	82	95
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		30.000,00	50.000,00	80.000,00
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
1.3.1. Mjera	Podrška razvoju malog biznisa i obrta	- Iznos godišnje financijske podrške za obrtnike	0 KM	5.000,00 KM
		- Broj održanih seminara za obrtnike i MMSP na godišnjem osnovu	0	2
		- Broj polaznika edukacija/seminara za obrtnike i MMSP na godišnjoj razina	0	20
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		20.000,00	10.000,00	30.000,00
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
1.3.2. Mjera	Promocija i privlačenje novih ulaganja	- Izrađena studija izvodljivosti za poslovne zone	0	1
		- Broj formalno pokrenutih poslovnih inicijativa za	0	5

	ulaganja/otvaranje poslovnog subjekta		
	Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
	10.000,00	40.000,00	50.000,00

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
2. Strateški cilj	Unaprjeđena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva, posebno mladih, unapređenjem obrazovne, zdravstvene, socijalne i kulturne politike i jačanjem civilnog društva	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		- Broj upisanih učenika u osnovnoj školi	251	300
		- Stopa prirodno priraštaja	-25	-15
		- Udio stanovnika u dobi do 14 godina starosti	13%	15 %
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		345.000,00	540.000,00	885.000,00
		2.1. Prioritet	Unaprjeđena kvalitete javnih usluga	Indikatori prioriteta
- Broj stanovnika obuhvaćen zdravstvenom zaštitom	2500			3000
- Broj obavljenih usluga/ aktivnosti iz sfere soc. zaštite godišnje	0			2
- Broj domaćinstava	1802			2002
- Broj podržanih i uspješno implementiranih projekata nevladinih organizacija godišnje	10			15
Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)			Ukupno (KM)
185.000,00	290.000,00			475.000,00
2.1.1. Mjera	Organizacija zdravstvene zaštite na cijelom prostoru općine	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Formiran patronažni tim	0	1
		- Formiran mobilni tim	0	1
		- Broj održanih seminara o prevenciji oboljenja godišnje	0	2
		- Broj posjeta	4	6

		specijalista Domu zdravlja sedmično		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		5.000,00	20.000,00	25.000,00
2.1.2. Mjera	Poboljšanje uslova za kvaliteteniju socijalnu zaštitu	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Broj podržanih i realiziranih projekata NVO u domenu socijalne brige	0	15
		- Iznos sredstava obezbjeđenih iz budžeta za podršku socijalno najugroženijih godišnje	15.000,00 KM	25.000,00 KM
		- Uspostavljena i opremljena sigurna kuća	0	2
		- Broj sudionika ranjivih kategorija na seminarima/savjetovanjima	0	20
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		10.000,00	90.000,00	100.000,00
2.1.3. Mjera	Obnova stambenog fonda	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Broj obnovljenih objekata	0	5
		- Broj obnovljenih stambenih jedinica	0	20
		- Dužina uređenog trotoara	0	2000 m
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		185.000,00	125.000,00	310.000,00
2.1.4. Mjera	Jačanje i unaprjeđenje kapaciteta opštine i NVO sektora	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Rekonstruisan objekat Opštine Glamoč	0	1
		- Izrađena oficijelna web stranica Opštine Glamoč	0	1
		- Broj organiziranih tribina/sastanaka	0	2

		između NVO sektora i opštine		
		- Broj dodjeljenih stipendija za deficitarna zanimanja	0	40
		- Visina sredstava za podršku NVO na godišnjoj razini	15.884,00 KM	22.000,00 KM
		- Broj djece na godišnjoj razini koja na korištenje imaju igrališta	250	350
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		45.000,00	55.000,00	100.000,00
2.2. Prioritet	Unaprjeđeni obrazovanje, kultura i sport	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		- % opremljenosti školskih i predškolske ustanova/e	50%	75%
		- Broj organiziranih sportskih događaja	2	4
		- Broj aktivnih sportskih klubova na godišnjem nivou	1	4
		- Broj posjetilaca kulturnih manifestacija	2400	5000
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		160.000,00	250.000,00	410.000,00
2.2.1. Mjera	Opremanje institucija obrazovanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Broj djece koja koriste usluge vrtića	34	50
		- Broj učenika osnovnog obrazovanja	238	250
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		60.000,00	0	60.000,00
2.2.2. Mjera	Podrška razvoju kulture i sporta	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Broj obnovljenih i izgrađenih sportskih objekata	1	2
		- Broj spremnih lokacija za izgradnju sportskih terena (gotova projektno-tehn.	0	7

		dokumentacija)		
		- Pripremljena dokumentacija za izgradnju planinarskog doma	0	1
		- Broj održanih kulturnih manifestacija godišnje	3	5
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		100.000,00	250.000,00	350.000,00

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
		Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
3. Strateški cilj	Unaprijeđenje kvaliteta komunalne infrastrukture i zaštite okoliša	- Udio stanovništva koji ima pristup pitkoj vodi	46%	66%
		- Udio stanovništva koje je pokriveno organiziranim prikupljanjem otpada	30%	60 %
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		225.000,00	1.795.000,00	2.020.00000
3.1. Prioritet	Unaprijeđena lokalna javna infrastruktura	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		- Broj priključaka na kanalizacijsku mrežu	399	450
		- Postotak vodovodne mreže spremne za investiranje	70	80
		- Postotak naselja sa uređenom putnom infrastrukturom	27,04%	35 %
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		75.000	775.000	850.000
3.1.1. Mjera	Poboljšanje kvaliteta vodosnabdjevanja i	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti

	upravljanja otpadnim vodama	- Izrađen elaborat o održivosti sistema vodosnadbjevanja	0	1
		- Urađena studija izvodljivosti	0	1
		- Dužina kilometara kanalizacione mreže	1000 m	5000 m
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		25.000,00	225.000,00	250.000,00
3.1.2. Mjera	Uređenje i održavanje putne i tehničke infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Broj postavljenih znakova i označenih pješačkih prelaza	20	50
		- Broj lociranih i izgrađenih autobuskih stajališta	0	3
		- Dužina asfaltiranih lok. nekategorisanih puteva u KM	32 km	50km
		- Broj elektrificiranih naselja	0	23
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		50.000,00	550.000.000	600.000,00
3.2. Prioritet	Unaprjeđen sistem zaštite okoliša	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		- Pokrivenost opštine odvozom komunalnog otpada	30%	60%
		- Godišnja izdvajanja iz budžeta za grijanje i rasvjetu	74.676 KM	60.000 KM
		- Količina otpada na divljim deponijama	1010t	100t
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		150.000,00	1.020.000,00	1.170.000,00
3.2.1. Mjera	Upravljanje čvrstim otpadom	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Izrađen Plan upravljanja otpadom	0	1
		- Broj nabavljenih	0	1

		kamiona za odvoz komunalnog otpada		
		- Broj postavljenih kontejnera	0	25
		- Broj održanih događaja za podizanje svijesti stanovništva o zaštiti okoliša godišnje	0	3
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		150.000,00	450.000,00	600.000,00
3.2.2. Mjera	Energetska učinkovitost	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		- Broj postavljenih led lampi	50	150
		- Broj energetske obnovljenih objekata	0	4
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		-	620.000,00	620.000,00

6.2. Detaljan pregled mjera

Strateški cilj 1 - Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima

Veza sa strateškim ciljem	1. Razvijeni poljoprivreda, turizam i prerađivačka industrija bazirana na prirodnim resursima i postojećim prerađivačkim kapacitetima		
Prioritet	1.1. Razvijeni ruralni i aktivni turizam		
Naziv mjere	1.1.1. Razvoj turističke infrastrukture		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Opština Glamoč ima ogromne potencijale za razvoj turizma vezanog za prirodu, odnosno aktivnog turizma. Prirodni potencijali još uvijek nisu dovoljno iskorišteni. Također, postoje i određene lokacije (sportsko-rekreaciona zona Busija i Hrast, Kruge, tvrđava Tabija) koje predstavljaju mogućnost za razvoj i privlačenje posjetitelja i turista ali čiji kapaciteti nisu iskorišteni. Čak i ako uzmemo u obzir posljedice pandemije COVID-19 koja je u 2020. godini pogodila cijeli svijet, predviđanja su da će ovakav vid turizma biti sve traženiji. U tom pogledu je potrebno razvijati turističku infrastrukturu koja bi privukla dolazak turista i posjetitelja a koji će potom zahtijevati i druge sadržaje.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mapiranje turističkih potencijala i uspostavljanje turističke signalizacije • Izgradnja Glamočke etno kuće • Uređenje (revitalizacija) izletišta Busija i Homar • Sređivanje brane/plaže na jezeru Zmajevac • Uređenje vikend naselja Ćirići-Brusnice • Izgradnja planinarskih domova (dvije lokacije) • Uređenje i označavanje staza na ruti Via Dinarica 		
Ključni strateški projekti	Donošenje administrativnih i planskih mjera za razvoj turizma u opštini Glamoč	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		<ul style="list-style-type: none"> - Do kraja 2023. mapirani svi turistički potencijali opštine Glamoč - Izrađen Turistički vodič opštine Glamoč do kraja 2024. godine - Uspostavljena turistička signalizacija na području opštine do kraja 2024. godine 	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj uređenih turističkih lokacija stavljenih u funkciju	- 0	- 8
	- Broj izgrađenih planinarskih domova	- 0	- 2
	- Dužina uređenih planinarski staza u km	- 10 km	- 100 km
	- Dužina obilježenih biciklističkih ruta u km	- 0 km	- 100 km
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvoj turističke infrastrukture je pretpostavka za razvoj turističkih sadržaja i privlačenje posjetitelja i turista. Razvoj i uređenje potrebne infrastrukture doprinjet će razvoju malog biznisa i integracije poljoprivrede i turizma, te će biti motiv zainteresiranim stranama da pokrenu vlastite poslovne inicijative u sektoru turizma.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 200.000,00 Izvor: Opština Glamoč: 100.000 KM Eksterni izvori: 100.000 KM		
Period implementacije mjere	2021-2027		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč
Nosioci mjere	Služba za stambeno komunalne poslove, obnovu i razvoj, geodetske, imovinsko pravne poslove i katastar nekretnina
Ciljne grupe	Mladi, OPGovi, planinari, turisti koji vole prirodu,

Veza sa strateškim ciljem	1. RAZVIJENI POLJOPRIVREDA, TURIZAM I PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA BAZIRANA NA PRIRODNIM RESURSIMA I POSTOJEĆIM PRERAĐIVAČKIM KAPACITETIMA		
Prioritet	1.1. Razvijen ruralni i aktivni turizam		
Naziv mjere	1.1.2. Podrška razvoju turističkih sadržaja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Ova se mjera odnosi na podizanje i jačanje kapaciteta javne uprave da upravlja razvojem turizma i promocijom turističke ponude opštine Glamoč. Također, paralelno sa razvojem turističke infrastrukture treba se raditi i na razvoju novih sadržaja koji će se nuditi turistima i posjetiteljima, kao što su određeni događaji, usluge i proizvodi i sl., a koji će omogućiti uključivanje lokalnih dionika u turizmu. U isto je vrijeme potrebno raditi na jačanju kapaciteta dionika da razumiju potrebe turizma i omogućiti im da prepoznaju poslovnu priliku u turizmu, te da su spremni integrirati se u lanac vrijednosti.</p> <p>Okrvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formiranje sektora za turizam u okviru Opštine Glamoč, • Izrada registra subjekata u turizmu, • Organizacija seminara i treninga u turizmu, • Organizacija manifestacija i događaja kao što su Dani Opštine Glamoč, Dani krompira – krompirijada, Rok fest „Busija“ i dr. 		
Ključni strateški projekti	-	-	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj organiziranih događaja - Broj upisanih osoba u registar subjekata iz oblasti turizma - Broj polaznika seminara i treninga vezanih za turizam godišnje	- 3 - 0 - 0	- 5 - 10 - 20
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Izgradnja kapaciteta u javnom sektoru za podršku razvoju turizma, podrška organizaciji događaja i sadržaja, te u isto vrijeme rad s krajnjim korisnicima utjecat će na prepoznatljivost opštine Glamoč te će doprinijet novim poslovnim mogućnostima stanovništvu.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 100.000,00 KM Izvor: Opština Glamoč: 40.000,00 Eksterni izvori: 60.000,00		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Kancelarija načelnika		

Ciljne grupe	Mladi, OPGovi, planinari, turisti koji vole prirodu
---------------------	---

Veza sa strateškim ciljem	1. RAZVIJENI POLJOPRIVREDA, TURIZAM I PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA BAZIRANA NA PRIRODNIM RESURSIMA I POSTOJEĆIM PRERAĐIVAČKIM KAPACITETIMA		
Prioritet	1.1. Razvijen ruralni i aktivni turizam		
Naziv mjere	1.1.3. Promocija turističke ponude opštine Glamoč		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Promocija turizma je ključna u kreiranju percepcije neke destinacije odnosno nekog turističkog sadržaja. Paralelno sa provedbom drugih mjera kao što su razvoj infrastrukture i jačanje kapaciteta te razvoj turističkih sadržaja potrebno je raditi i na aktivnoj promociji opštine i turističkih potencijala opštine kako bi se potencijalnim turistima i posjetiteljima približio Glamoč i doživljaj Glamoča, te ih motiviralo na posjetu Gamoču.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada promotivnog materijala opštine Glamoč kao što su vodiči i mape - Sudjelovanje opštine na vanjskim manifestacijama i sajmovima - Promocija opštine kroz društvene mreže - Snimanje promotivnog video materijala (kratki klipovi i fotografije) - Organizacija promotivnih posjeta novinara, blogera i agencija u opštinu Glamoč - Izrada online vodiča kroz opštinu Glamoč 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	<ul style="list-style-type: none"> - Broj događaja ili sajмова na kojima se prezentira opština - Broj marketinških kanala za promociju opštine (instagram, youtube, facebook, isl.) - Broj ciljano objavljenih promotivnih članaka ili priča o Glamoču u BiH medijima 	<ul style="list-style-type: none"> - 1 - 0 - 15 	<ul style="list-style-type: none"> - 5 - 3 - 30
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Promocija turističke ponude doprinijet će pozitivnoj percepciji opštine Glamoč i omogućit će privlačenje turista i posjetitelja u opštinu te samim tim će stvoriti pretpostavke da se stanovništvo motivira za bavljenje turizmom kao osnovnom ili dopunskom djelatnošću.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 15.000,00 Izvor: Budžet Opštine Glamoč 10.000 Eksterni izvori: 5.000		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Kancelarija načelnika		
Ciljne grupe	Mladi, OPGovi, planinari, turisti koji vole prirodu		

Veza sa strateškim ciljem	1. RAZVIJENI POLJOPRIVREDA, TURIZAM I PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA BAZIRANA NA PRIRODNIM RESURSIMA I POSTOJEĆIM PRERAĐIVAČKIM KAPACITETIMA
Prioritet	1.2. Razvijeni poljoprivreda i stočarstvo

Naziv mjere	1.2.1. Podrška organizovanju poljoprivrednih proizvođača		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Poljoprivreda je egzistencijalna djelatnost stanovništva Glamoča. Opština Glamoč posjeduje velike potencijale i resurse za razvoj poljoprivrede. U isto vrijeme poljoprivredna proizvodnja nije na razini na kojoj može biti. Jedna od ključih slabosti je svakako neorganiziranost poljoprivrednih proizvođača i njihovih kapaciteta.</p> <p>Cilj ove mjere je potaknuti organiziranje poljoprivrednika kroz niz aktivnosti usmjerenih ka podizanju svijesti sticanja znanja i pozicioniranja na tržištu, privlačenje inicijativa i projekata, te zajednički nastup i zaštitu svojih interesa. Također, potrebno je podići konkurentnost poljoprivredne proizvodnje, a posebno krompira koji može biti jedan od prepoznatljivih i zaštićenih poljoprivrednih proizvoda.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Organizovanje seminara vezanih za poljoprivrednu proizvodnju - Promocija zadružnog i klsterskog udruživanja - Finansijska podrška Opštine Glamoč organizovanju poljoprivrednih proizvođača - Rekonstrukcija i stavljanje u rad gradske pijace 		
Ključni strateški projekti		Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	<ul style="list-style-type: none"> - Broj održanih seminara vezanih za poljoprivrednu proizvodnju - Broj poljoprivrednika koji su prošli programske edukacije - Broj poljoprivrednih proizvođača godišnje koristi pijacu - Broj proizvođača krompira nositelja zaštićene oznake glamočkog krompira 	<ul style="list-style-type: none"> - 1 - 0 - 0 - 0 	<ul style="list-style-type: none"> - 5 - 50 - 10 - 25
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Organizovanje seminara dovešće do edukacije poljoprivrednika, upoznavanja sa novim sortama, zaštitom poljoprivrednih proizvoda, kao i do podizanja svijesti o značaju formiranja udruženja/zadruga/klastera.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 140.000,00 Izvor: Budžet Opštine Glamoč 40.000,00 KM Eksterni izvori: 100.000,00 KM		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Služba za privredu finansije i inspeksijske poslove		
Ciljne grupe	Poljoprivrednici		
Veza sa strateškim ciljem	1. RAZVIJENI POLJOPRIVREDA, TURIZAM I PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA BAZIRANA NA PRIRODNIH RESURSIMA I POSTOJEĆIM PRERAĐIVAČKIM KAPACITETIMA		

Prioritet	1.2. Razvijeni poljoprivreda i stočarstvo		
Naziv mjere	1.2.2. Podrška razvoju ratarstva		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Od svih grana poljoprivrede u opštini Glamoč najzastupljenija grana je ratarstvo. Uredjenje zemljišta, parcela, kao i određeni podsticaji dodatno bi doprinjeli razvoju ove grane poljoprivrede. Jedan od važnijih faktora je i melioracija polja. Cilj mjere je povećati veličinu obradivog poljoprivrednog zemljišta, podići obim poljoprivredne proizvodnje, kao i plasman. Samim tim bi se povećali i prihodi u poljoprivredi.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Finansijska podrška projekatima za nabavku ratarske opreme • Podrška proizvodnji organske hrane • Podrška opštine Udruženju proizvođača Glamočkog krompira • Komasaacija Glamočkog polja i povećanje obradivih površina u opštinskom vlasništvu 		
Ključni strateški projekti	- Brendiranje glamočkog krompira	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		- 25 proizvođača nositelja zaštićene oznake glamočkog krompira do kraja 2027. godine	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Iznos izdvojenih finansijski sredstava iz budžeta Opštine Glamoč za podršku ratarskoj proizvodnji na godišnjoj razini	- 0	- 15.000,00 KM
	- Broj parcela s proizvodnjom organske hrane	- 1	- 30
	- Broj korisnika skladišnih objekata	- 8	- 25
	- Postotak obradive površine	- 25%	- 30%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom ove mjere stvorili bi se uslovi za povećanje obima poljoprivredne proizvodnje, tj. povećale bi se obradive površine, a samim tim i količina proizvodnje, što bi omogućilo veće prihode lokalnom stanovništvu.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos 275.000,00 KM Izvor: Eksterni izvori: 250.000 Opština Glamoč u 25.000		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Opštinska služba za za privredu, finansije i inspeksijske poslove		
Ciljne grupe	Poljoprivrednici		

Veza sa strateškim ciljem	1. RAZVIJENI POLJOPRIVREDA, TURIZAM I PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA BAZIRANA NA PRIRODNYM RESURSIMA I POSTOJEĆIM PRERAĐIVAČKIM KAPACITETIMA
Prioritet	1.2 Razvijeni poljoprivreda i stočarstvo
Naziv mjere	1.2.3. Podrška razvoju stočarstva

Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Stočarstvo u Glamoču ima dugu tradiciju, ali se još uvijek odlikuje nedovoljnom razvijenošću i ekstenzivnošću. Ipak, značajni pomaci su učinjeni u oblasti stočarske proizvodnje zahvaljujući donacijama i naporima samih poljoprivrednih proizvođača. Izgrađeno je 5 stočarskih farmi koje uglavnom uzgajaju goveda. Proizvodnja govedeg mesa u posljednje tri godine odnosno od 2017. do 2019. godine bilježi trend rasta. Na području Glamoča u otkupu mlijeka zastupljene su dvije mljekare: „Meggle“ Bihać, i „Mljekara“ Livno. U Glamoču postoji određen broj individualnih poljoprivrednih proizvođača koji se bave proizvodnjom tvrdog punomasnog sira i kajmaka, ali nisu registrovani kao takvi. Također, nijedna od tri navedene farme nema odgovarajući prostor ni opremu za povećanje proizvodnje sira i svoj sir uglavnom plasiraju po vrlo nepovoljnim prodajnim cijenama koje se kreću do 15KM/kg sira i niže. Cilj ove mjere bi bio povećati konkurentnost proizvodnje i prerade mlijeka i mliječnih proizvoda.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Podrška proizvođačima mliječnih proizvoda • Izgradnja mini mljekare • Uređivanje stočne pijace 								
Ključni strateški projekti	<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 60%;"></td> <td colspan="2" style="text-align: right;">Očekivani krajnji rezultat projekta</td> </tr> <tr> <td></td> <td colspan="2" style="text-align: center;">-</td> </tr> </table>				Očekivani krajnji rezultat projekta			-	
	Očekivani krajnji rezultat projekta								
	-								
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata) <ul style="list-style-type: none"> • Broj proizvođača mlijeka i sira • Količina proizvedenog sira u tonama • Broj farmi koje se bave proizvodnjom i preradom mlijeka 	Polazne vrijednosti** - 70 - 4t - 4	Ciljne vrijednosti*** - 98 - 10t - 8						
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova mjera će izravno doprinijeti povećanju broja OPGova kao i povećanju prihoda u opštini								
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 200.000,00 KM Opština Glamoč: 100.000 KM Eksterni izvori: 100.000 KM								
Period implementacije mjere	2021-2027								
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč								
Nosioci mjere	Opštinska služba za za privredu, finansije i inspeksijske poslove								
Ciljne grupe	Privrednici, stočari								

Veza sa strateškim ciljem	1. RAZVIJENI POLJOPRIVREDA, TURIZAM I PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA BAZIRANA NA PRIRODNIM RESURSIMA I POSTOJEĆIM PRERAĐIVAČKIM KAPACITETIMA
Prioritet	1.2 Razvijeni poljoprivreda i stočarstvo
Naziv mjere	1.2.4. Podrška razvoju pčelarstva

Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Na području Opštine Glamoč pčelarstvo ima dugu tradiciju. Jedno od najmedonosnijih područja u BiH je područje sela Rore, koje se nalazi na sjeverozapadnom dijelu opštine. Velike površine livada i pašnjaka predstavljaju idealno stanište za razvoj pčelarstva na području naše opštine. Broj košnica u zadnje tri godine iznosio je 487 košnica i ukupna proizvodnja meda je 2.932 kg. Jedan od ključnih problema pčelarstva je nepostojanje aktivnih udruženja pčelara, te neovlašteno dovoženje pčelinjih društava pčelara iz drugih opština koje je nemoguće iskontrolisati. Cilj ove mjere je povećati konkurentnost i količinu proizvedenog meda.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Finansijsko-edukativna podrška udruživanju pčelara • Podrška proizvođačima meda i ostalih pčelarskih proizvoda • Podrška udruživanju pčelara 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj članova novoosnovanog udruženja	- 0	- 20
	- Količina proizvedenog meda	- 7t	- 15t
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova mjera će izravno doprinijeti povećanju broja OPGova kao i povećanju prihoda u opštini		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 10.000, 00 Izvor: Budžet Opštine		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Opštinska služba za za privredu, finansije i inspeksijske poslove		
Ciljne grupe	Pčelari		

Veza sa strateškim ciljem	1. RAZVIJENI POLJOPRIVREDA, TURIZAM I PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA BAZIRANA NA PRIRODNIM RESURSIMA I POSTOJEĆIM PRERAĐIVAČKIM KAPACITETIMA
Prioritet	1.3. Razvoj prerađivačke industrije
Naziv mjere	1.3.1. Podrška razvoju malog biznisa i obrta
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Broj obrta u opštini Glamoč posljednjih godina je u stalnom opadanju, dok broj pravnih osoba tj. firmi ima trend rasta. Broj zaposlenih je posljednjih godina bio u stalnom padu te je samo u 2018. godini zabilježen rast što je ponajviše zahvaljujući otvaranju pojedinig privrednih društava. Uzimajući u obzir prirodne potencijale koji su još neiskorišteni postoji mogućnost daljnjeg razvoja malog biznisa. Međutim, još uvijek nije izgrađeno stimulatívno okruženje kako bi se pomoglo ljudima da pokrenu svoj vlastiti biznis ili obrt. U tom smislu cilj ove mjere je pokrenuti određene aktivnosti kroz koje će se barem</p>

	dijelom olakšati ljudima pokretanje biznisa i prepoznavanje određenih prilika:		
	Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: <ul style="list-style-type: none"> - Razvoj male financijske sheme za poticaj obrtnicima i malim privrednicima uz suradnju sa opštinom i višim nivoima vlasti (vezati se za javne pozive viših nivoa vlasti koji se odnose na podršku poduzetnicima, zapošljavanju i sl.); - Organizacija stručnih predavanja vezanih za funkcioniranje obrta i biznisa; - Izrada online vodiča za registraciju obrta i preduzeća, te uspostava registra pri opštini u kojem su evidentirani svi preduzetnici i obrtnici; - Podrška opštine svim privrednicima prilikom učešća na prodajnim sajmovima. 		
Ključni strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	<ul style="list-style-type: none"> - Iznos godišnje financijske podrške za obrtnike i male biznise - Broj održanih seminara za obrtnike i MMSP na godišnje - Broj polaznika edukacija/seminara za obrtnike i MMSP na godišnjoj razina 	<p>0 KM</p> <p>0</p> <p>0</p>	<p>6.000,00 KM</p> <p>2</p> <p>20</p>
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacijom ove mjere direktno bise stimuliralo otvaranje novih obrta i malog biznisa te u konačnici otvaranje novih radnih mjesta		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 30.000,00 Izvor: Budžet Opštine Glamoč, 20.000,00 KM, Eksterni izvori 10.000,00 KM		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Opštinska služba za Privredu, finansije i inspekcijske poslove		
Ciljne grupe	Stanovnici, mladi, poljoprivrednici		

Veza sa strateškim ciljem	1. RAZVIJENI POLJOPRIVREDA, TURIZAM I PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA BAZIRANA NA PRIRODNIIM RESURSIMA I POSTOJEĆIM PRERAĐIVAČKIM KAPACITETIMA
Prioritet	1.3. Razvijena prerađivačka industrija
Naziv mjere	1.3.2. Promocija i privlačenje novih ulaganja
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U opštini Glamoč je registrirano vrlo malo gospodarskih subjekata. U 2018. godini je samo 48 poslovnih subjekata predalo završne račun, a koji imaju 248 zaposlenih. S obzirom da opština Glamoč posjeduje potencijale za rast prerađivačke industrije zasnovane na prirodnim resursima (poput drvnih sortimenata, plodnog polja, raznoliko zdravo bilje i sl.) postoji potreba privlačenja i promocije novih ulaganja u opštinu. Cilj ove mjere je stvoriti

	pretpostavke za nova ulaganja u opštinu. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: <ul style="list-style-type: none"> Izrada studije izvodljivosti za izgradnju poslovnih zona; Uvođenje administrativnih olakšica ulagačima. 		
Ključni strateški projekti		Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Izrađena studija izvodljivosti za poslovne zone - Broj formalno pokrenutih poslovnih inicijativa za ulaganja/otvaranje poslovnog subjekta	- 0 - 0	- 1 - 5
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova će mjera izravno doprinijeti povećanju broja zaposlenih u opštini Glamoč		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 50.000,00 KM Izvor: Budžet Opštine Glamoč 10.000,00 KM i Eksterni izvori: 40.000,00 KM		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Služba za privredu ,finansije i inspeksijske poslove		
Ciljne grupe	Privrednici, cjelokupno stanovništvo opštine Glamoč		

Strateški cilj 2 - Unapređena opšta kvaliteta života stvaranjem uslova za zadržavanje stanovništva, posebno mladih, unapređenjem obrazovne, zdravstvene, socijalne i kulturne politike i jačanjem civilnog društva

Veza sa strateškim ciljem	2. UNAPRIJEĐENA OPŠTA KVALITETA ŽIVOTA STVARANJEM USLOVA ZA ZADRŽAVANJE STANOVNIŠTVA, POSEBNO MLADIH, UNAPRIJEĐENJEM OBRAZOVNE, ZDRAVSTVENE, SOCIJALNE I KULTURNE POLITIKE I JAČANJEM CIVILNOG DRUŠTVA
Prioritet	2.1. Unaprijeđenje kvaliteta javnih usluga
Naziv mjere	2.1.1. Organizacija zdravstvene zaštite na cijelom prostoru opštine
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Opština Glamoč je ruralnog karaktera i veliki broj stanovnika živi u ruralnim i udaljenim naseljima kojima nedostaje osnovnih usluga te je nedostupna kvalitetna zdravstvena zaštita. Također, u ruralnim područjima većinom živi stanovništvo starije starosne dobi koje nije u mogućnosti da jednostavno ostvari svoje osnovne životne potrebe (kupovina, lječnički pregledi i sl.) Cilj ove mjere je omogućiti dostupnost zdravstvenih usluga na cijelom prostoru opštine. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: <ul style="list-style-type: none"> Organizacija češćih posjeta specijalista lokalnom Domu zdravlja; Seminari o prevenciji; Uspostavljanje mobilnog zdravstvenog tima; Organiziranje patronažnog tima.

Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	<ul style="list-style-type: none"> - Formiran patronažni tim - Formiran mobilni tim - Broj održanih seminara o prevenciji i zaštiti od bolesti godišnje - Broj posjeta specijalista Domu zdravlja sedmično 	<ul style="list-style-type: none"> - 0 - 0 - 0 - 4 	<ul style="list-style-type: none"> - 1 - 1 - 2 - 6
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova mjera direktno će doprinijeti smanjenju odljeva stanovništva iz ruralnih naselja te će dugoročno doprinijeti povećanju broja stanovnika, posebno mlađe kategorije stanovništva.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 25.000,00 Izvor: Opština Glamoč: 5.000 Eksterni izvori: 20.000 KM		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Dom zdravlja		
Ciljne grupe	Zdravstveno ugroženi stanovnici opštine, porodilje, djeca		

Veza sa strateškim ciljem	2. UNAPRIJEĐENA OPŠTA KVALITETA ŽIVOTA STVARANJEM USLOVA ZA ZADRŽAVANJE STANOVNIŠTVA, POSEBNO MLADIH, UNAPRIJEĐENJEM OBRAZOVNE, ZDRAVSTVENE, SOCIJALNE I KULTURNE POLITIKE I JAČANJEM CIVILNOG DRUŠTVA
Prioritet	3.1. Unaprijeđenje kvaliteta javnih usluga
Naziv mjere	2.1.2. Poboljšanje uslova za pružanje socijalne zaštite
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>U Opštini Glamoč 85 lica prima naknadu na ime materijalnog obezbjeđenja od strane Centra za socijalni rad. Socijalnu pomoć uglavnom primaju kategorije starih i iznemoglih (za rad nesposobna) lica između 50 i 65 godina starosti, izbjegla i raseljena lica, samohrani roditelji i osobe sa invaliditetom. Mnoge od ovih osoba nemaju rješenja o invalidnosti, jer nisu bila na komisiji za procjenu invaliditeta. Također, u analizi stanja su idntifikovane dvije kategorije ranjivih grupa: odgojno zanemarena i zapuštena djeca, te stare i iznemogle osobe koje se nalaze u ruralnim naseljima, kojima je potrebno osigurati dostupnost usluga, o kojima se ne vodi nikakva službena evidencija. U tom kontekstu problem predstavlja i velika udaljenost pojedinih naselja od centra opštine što otežava brigu o ovim kategorijama stanovništva. Ovakvo stanje nužno dovodi i do određenih pojava nasilja u porodicama što može dovesti do stvaranja još jedne kategorije ranjihov grupa a to su osobe ugrožene zbog nasilja u porodici. Stoga je cilj ove mjere pokrenuti aktivnosti kako bi se ovim kategorijama stanovništva obezbjedila odgovarajuća briga i pomoć.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sufinanciranje rada i projekata nevladinih organizacija iz domena socijalne zaštite a u kontekstu opisanih potreba

	<ul style="list-style-type: none"> - Definisana budžetska pomoć Opštine Glamoč socijalno najugroženijim - Organizovanje okrugli stolova po pitanju posljedica i prevencije nasilja u porodici - Psihološko savjetovalište ranjivim kategorijama stanovništva - Obezbjediti i opremiti „sigurnu kuću/stan“ 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj podržanih i realiziranih projekata NVO u domenu socijalne brige	- 1	- 3
	- Iznos sredstava obezbjeđenih iz budžeta za podršku socijalno najugroženijih	- 15,000.00 KM	- 22,000.00 KM
	- Uspostavljena i opremljena sigurna kuća	- 0	- 2
	- Broj učesnika ranjivih kategorija na seminarima/savjetovanjima	- 0	- 10
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacija ove mjere će direktno doprinijeti ublažavanju negativnih posljedica u kojima se nalaze ranjive grupe te će doprinijeti boljoj socijalnoj zaštiti stanovništva i kvaliteti javnih usluga.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 100.000,00 KM Izvor: Budžet Opštine: 10.000 Eksterni izvori: 90.000 KM		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Opština, Centar za socijalni rad		
Ciljne grupe	Nevladine organizacije, Ugroženo stanovništvo		

Veza sa strateškim ciljem	2 UNAPRIJEĐENA OPŠTA KVALITETA ŽIVOTA STVARANJEM USLOVA ZA ZADRŽAVANJE STANOVNIŠTVA, POSEBNO MLADIH, UNAPRIJEĐENJEM OBRAZOVNE, ZDRAVSTVENE, SOCIJALNE I KULTURNE POLITIKE I JAČANJEM CIVILNOG DRUŠTVA
Prioritet	2.1 Unaprijeđenje kvaliteta javnih usluga
Naziv mjere	2.1.3. Obnova stambenog fonda
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Veliki broj stambenih jedinica u opštini Glamoč još uvijek nije obnovljen. Najteža situacija je u rubnim selima i najužem gradskom centru (jer su ti dijelovi bili apsolutno devastirani i porušeni). Do sada je obnovljeno oko 1.100 stambenih jedinica. Cilj ove mjere je obnoviti stambeni fond i stvoriti pretpostavke za stavljanje u funkciju imovine koja je još uvijek neupotrebijiva, a u cilju povratka i ostanka domicilnog stanovništva. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:

	<ul style="list-style-type: none"> - Rekonstrukcija užeg centra grada; - Rekonstrukcija tri devastirane zgrade u I. Zoni u ulicama Ive Lole Ribara i Dušana Čubića (ishodovanje dozvola za rekonstrukciju užeg centra grada, priprema projektno-tehničke dokumentacije i sl.); - Izgradnja trotoara u I. gradskoj zoni. 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	<ul style="list-style-type: none"> - Broj obnovljenih objekata - broj obnovljenih stambenih jedinica - Dužina uređenog trotoara 	<ul style="list-style-type: none"> - 0 - 0 - 0 m 	<ul style="list-style-type: none"> - 5 - 20 - 2000 m
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova mjera će direktno doprinijeti poboljšanju kvalitete život i omogućavanju dolaska i ostanka u opštini Glamoč.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 250.000, 00 Izvor: Opština Glamoč 125.000 KM Eksterni izvori: 125.000 KM		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Služba za stambeno komunalne poslove, obnovu i razvoj, geodetske, imovinsko pravne poslove i katastar nekretnina		
Ciljne grupe	Stanovništvo		

Veza sa strateškim ciljem	2 UNAPRIJEĐENA OPŠTA KVALITETA ŽIVOTA STVARANJEM USLOVA ZA ZADRŽAVANJE STANOVNIŠTVA, POSEBNO MLADIH, UNAPRIJEĐENJEM OBRAZOVNE, ZDRAVSTVENE, SOCIJALNE I KULTURNE POLITIKE I JAČANJEM CIVILNOG DRUŠTVA
Prioritet	2.1 Unaprijeđenje kvaliteta javnih usluga
Naziv mjere	2.1.4. Jačanje i unaprijeđenje kapaciteta opštine i NVO sektora
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Jedna od ključnih pretpostavki za kvalitetu javnih usluga je i kapacitirana javna uprava. Pretpostavka za kvalitetnije usluge je i osiguravanje materijalnih i drugih uslova za rad unutar samog organa uprave. Objekat unutar kojeg se nalazi organ uprave Opština Glamoč apsolutno ne zadovoljava osnovne uslove za rad kako uposlenika samog organa, tako i sa aspekta pružanja usluga građanima (npr. nepostojanje šalter sale, nepostojanje oficijelne web stranice opštine na kojoj bi se mogli naći svi osnovni obrasci za ostvarenje određenih prava i informacije za građane i sl.). Cilj ove mjere je stvoriti pretpostavke za kvalitetnije pružanje usluga građanima unutar samog organa uprave, ali i ojačati i unaprijediti kapacitete aktivnog NVO sektora koji u suradnji sa opštinom može kroz različite inicijative poboljšati uslove života svih građana Glamoča.</p> <p>Zadržavanje mladih u opštini Glamoč je od ključne važnosti za budućnost opštine. Isto tako nevladin sektor još uvijek nije dovoljno razvijen. Naime, u opštini Glamoč postoje 54 nevladine organizacije i udruženja građana, kulturno-umjetnička društva i sportski klub, međutim, većina ovih udruženja nije aktivna. Naime, aktivno je tek 24 udruženja koji</p>

	<p>imaju neku aktivnost u toku godine. Također, veliki problem za opštinu Glamoč je iseljavanje mladih ljudi i slaba organizovanost mladih kroz nevladin sektor ili kroz inicijative mladih.</p> <p>Stoga je potrebno poduzeti aktivnosti kako bi se nevladin sektor ojačao i „uvezao“ sa Opštinom Glamoč, te kako bi se kroz podršku projektima nevladinom sektoru i mladima podržalo formiranje novih udruženja s posebnim naglaskom na mlade, te kako bi se identificirale potrebe mladih, te potrebe za obrazovanim kadrovima u budućnosti.</p> <p>Mjera bi se trebala ostvariti djelovanjem u slijedećim okvirnim područjima:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rekonstrukcija objekta u kojem će se nalaziti Opština Glamoč; - Izrada oficijelne web stranice Opštine Glamoč; - Organizacija javnih tribina/sastanaka s temom potreba za kadrovima - Stipendiranje studenata; - Izgradnja i rekonstrukcija dječijih igrališta (tri lokacije); - Razvoj programa podrške projektima nevladinog sektora. 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Rekonstruisan objekat Opštine Glamoč	- 0	- 1
	- Izrađena oficijelna web stranica Opštine Glamoč	- 0	- 1
	- Broj organiziranih tribina/sastanaka godišnje	- 0	- 1
	- Broj dodijeljenih stipendija	- 30	- 40
	- Broj djece na godišnjoj razini koja na korištenje imaju igrališta	- 250	- 350
	- Broj podržanih projekata NVO na godišnjem nivou	- 0	- 2
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova mjera direktno doprinosi poboljšanju kvalitete života u opštini, na način da će se osigurati bolji kvalitet pružanja osnovnih javnih usluga građanima i da će se uspostaviti bolja suradnja između mladih.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos:100.000,00 KM Izvor: Eksterni izvori: 55.000 KM Opština Glamoč: 45.000 KM		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Služba za Privredu, finansije i inspeksijske poslove		
Ciljne grupe	Djeca, mladi		
Veza sa strateškim ciljem	2 UNAPRIJEĐENA OPŠTA KVALITETA ŽIVOTA STVARANJEM USLOVA ZA ZADRŽAVANJE STANOVNIŠTVA, POSEBNO MLADIH, UNAPRIJEĐENJEM OBRAZOVNE, ZDRAVSTVENE, SOCIJALNE I		

	KULTURNE POLITIKE J JAČANJEM CIVILNOG DRUŠTVA		
Prioritet	2.2. Unaprijeđeni obrazovanje kultura i sport		
Naziv mjere	2.2.1. Opremanje institucija obrazovanja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Obrazovanje je od krucijalnog značaja za Opštinu i njene stanovnike. Broj učenika konstantno opada, a nedostaje i odgovarajuće opreme za kvalitetno izvođenje nastave (npr. broj računara, nabavka fiskulturne opreme). Isto tako, od ključnog značaja je i održavanje dobrih uslova u dječijem vrtiću (nabavka didaktičke opreme, uređenje dvorišta vrtića). Cilj ove mjere je stvoriti materijalne pretpostavke za kvalitetnije izvođenje nastavnih i odgojnih aktivnosti.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Osiguranje materijalne tehničke podrške obrazovnim ustanovama; - Opremanje i uređenje predškolske ustanove; 		
Ključni strateški projekti		Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	<ul style="list-style-type: none"> - Broj djece upisane u vrtić - Broj učenika osnovnog obrazovanja - Nabavljena kompjuterska oprema za OŠ (kompjuteri, laptopi, skeneri) - Ograđeno i uređene vrtićko dvorište 	<ul style="list-style-type: none"> - 34 - 238 - 0 - 0 	<ul style="list-style-type: none"> - 50 - 250 - 15 - 1
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova će mjera doprinijeti povećanju broja učenika u budućnosti, a samim tim osigurati ostanak stanovništva u opštini.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 60.000,00 KM Izvor: Budžet Opštine Glamoč		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Kancelarija načelnika		
Ciljne grupe	Učenici, prosvjetni radnici		

Veza sa strateškim ciljem	2 UNAPRIJEĐENA OPŠTA KVALITETA ŽIVOTA STVARANJEM USLOVA ZA ZADRŽAVANJE STANOVNIŠTVA, POSEBNO MLADIH, UNAPRIJEĐENJEM OBRAZOVNE, ZDRAVSTVENE, SOCIJALNE I KULTURNE POLITIKE J JAČANJEM CIVILNOG DRUŠTVA
Prioritet	2.2 Unaprijeđeni obrazovanje sport i kultura
Naziv mjere	2.2.2. Podrška razvoju kulture i sporta

Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Glamoč je opština siromašna kulturnim i sportskim dešavanjima, za razliku od kulturnog i sportskog naslijeđa koji je na zavidnom nivou, ali na čijoj promociji treba da se poradi u narednom periodu. Infrastruktura za razvoj sporta i sportskih i rekreativnih sadržaja nije razvijena, a isto tako niti kulturni sadržaji nisu dovoljno afirmisani kako bi zadovoljili potrebe mladih ljudi ali i ukupnog stanovništva. Stoga je cilj ove mjere je poboljšati uslove za razvoj kulturnih i sportskih sadržaja.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rekonstrukcija gradskog stadiona - Izgradnja sportske dvorane - Odabrana lokacija i pripremljena dokumentacija za izgradnju planinarskog doma - Pripremljena projektna dokumentacija za izradu sportskih terena - Organizacija kulturnih događanja i manifestacija 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj obnovljenih i izgrađenih sportskih objekata	- 1	- 2
	- Broj dozvola i saglasnosti za izgradnju sportskih terena i planinarskog doma	- 0	- 8
	- Broj održanih kulturnih manifestacija	- 3	- 5
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Stekli bi se bolji uslovi za razvoj sportskih i kulturnih događaja, a neposredno i razvijanju konzumiranja sporta.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 350.000,00 KM Izvor: Eksterni izvori: 450.000 KM Opština Glamoč: 175.000 KM		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Služba za stambeno komunalne poslove, obnovu i razvoj, geodetske, imovinsko pravne poslove i katastar nekretnina		
Ciljne grupe	Sportski radnici, konzumatori sporta (planinari), stanovništvo, mladi, turisti.		

Strateški cilj 3 - Unaprijeđenje kvaliteta komunalne infrastrukture i zaštite okoliša

Veza sa strateškim ciljem	3. UNAPRIJEĐENJE KVALITETA KOMUNALNE INFRASTRUKTURE I ZAŠTITE OKOLIŠA
Prioritet	3.1. Unaprijeđena lokalna javna infrastruktura
Naziv mjere	3.1.1. Poboljšanje kvaliteta vodosnabdjevalnja i upravljanja otpadnim vodama
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Opština Glamoč već decenijama ima problema sa snabdjevanjem vodom i ti problemi su izraženi u ljetnim mjesecima: manjak vode, gubici vode u mreži, zastarjelost sistema cijevi. Također, opština Glamoč nema adekvatnu kanalizacionu mrežu, odnosno nije

	obuhvaćena čitava gradska zona, što stvara ogromne probleme za stanovništvo i za okoliš. Cilj ove mjere bi bio da se stvore pretpostavke za konstantno održavanje vodovodnog sistema i izgradnju kanalizacione mreže te da se poboljša sistem upravljanja otpadnim vodama.		
	Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: <ul style="list-style-type: none"> - Izrada elaborata o održivosti sistema vodosnabdjevanja; - Izrada katastra podzemnih instalacija; - Izrada studije izvodljivosti kanalizacione mreže sa prečišćivačem; - Izgradnja kanalizacione mreže. 		
Ključni strateški projekti		Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	<ul style="list-style-type: none"> - Broj izrađenih studija i elaborata za vodosnabdjevanje i upravljanje otpadnim vodama - Urađena studija izvodljivosti - Dužina kilometara kanalizacione mreže 	<ul style="list-style-type: none"> - 0 - 0 - 1000m 	<ul style="list-style-type: none"> - 1 - 1 - 5000m
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova mjera stvara pretpostavke za unaprjeđenje kvalitete komunalne infrastrukture		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 250.000, 00 KM Izvor: Opština Glamoč 25.000 KM Eksterni izvori: 225.000 KM		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Služba za stambeno komunalne poslove, obnovu i razvoj, geodetske, imovinsko pravne poslove i katastar nekretnina		
Ciljne grupe	Stanovništvo, komunalni radnici		

Veza sa strateškim ciljem	3. UNAPRIJEĐENJE KVALITETA KOMUNALNE INFRASTRUKTURE I ZAŠTITE OKOLIŠA
Prioritet	3.1. Unaprijeđena lokalna javna infrastruktura
Naziv mjere	3.1.2. Uređenje i održavanje putne i tehničke infrastrukture
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Kvalitetno i smisleno izrađena prostorno-planska dokumentacija jedne lokalne zajednice predstavlja ključni osnov za razvoj te iste zajednice, jer se njom definiraju i postavljaju dugoročni ciljevi i mjere prostornog razvoja u skladu sa privrednim, društvenim i historijskim razvojem samog tog prostora. Obzirom da Opština Glamoč nema detaljnu i unificiranu prostorno-plansku dokumentaciju, jer se njena izrada direktno veže za sve privredne, društvene i druge djelatnosti. Izradom jednog takvog dokumenta stvorili bi se

	<p>svi preduoslovi za nova, značajnija ulaganja u samu opštinu i definirali prioritete za ta ulaganja. U vezi s tim, razvijena i dostupna lokalna infrastruktura u svim dijelovima opštine je jedan od osnovnih preduoslova za kvalitetan život, ali i za razvijenu zajednicu. S obzirom da u opštini Glamoč još uvijek postoje naselja bez pristupa električnoj energiji, te da su lokalne ceste u ruralnim naseljima loše kvalitete, potrebno je poduzeti aktivnosti da se riješe ove infrastrukturne pretpostavke. Cilj mjere je da se izradom dokumentacije definiraju sve oblasti, te da se za početak, obezbjedi kvalitetna putna i tehnička infrastruktura u svim naseljima i selima u opštini Glamoč i tako omogućiti stanovništvu lakši i kvalitetniji život.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada prostorno-planske dokumentacije; - Postavljanje verikalne i horizontalne signalizacije; - Lociranje i izgradnja autobuskih stajališta; - Elektrifikacija povratničkih naselja; - Asfaltiranje lokalnih nekategorisanih puteva. 		
Ključni strateški projekti	- Izrada prostorno-planske dokumentacije za opštinu Glamoč	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		- Do kraja 2027. godine izrađena Prostorno-planska dokumentacija opštine Glamoč	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj postavljenih znakova i označenih pješačkih prelaza	- 0	- 50
	- Broj lociranih i izgrađenih autobuskih stajališta	- 0	- 3
	- Dužina asfaltiranih lok. nekategorisanih puteva u KM	- 32	- 50
	- Broj elektrificiranih naselja	- 0	- 23
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom mjere bi se doprinijelo ugodnijoj i boljoj kvaliteti života u opštini Glamoč		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 600.000,00 KM Izvor: Opština Glamoč: 50.000,00 KM i Eksterni izvori: 550.000,00 KM		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Služba za stambeno komunalne poslove, obnovu i razvoj, geodetske, imovinsko pravne poslove i katastar nekretnina		
Ciljne grupe	Stanovništvo		

Veza sa strateškim ciljem	2 UNAPRIJEĐENJE KVALITETA KOMUNALNE INFRASTRUKTURE I ZAŠTITE OKOLIŠA
Prioritet	3.2. Unaprijeđen sistem zaštite okoliša
Naziv mjere	3.2.1. Upravljanje čvrstim otpadom

Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Opština Glamoč je 49% vlasnik regionalne deponije. Plan je zatvoriti lokalnu deponiju i prilagoditi odvoz smeća na novu regionalnu deponiju. To bi dodatno iziskivalo i nabavku nove komunalne opreme. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: <ul style="list-style-type: none"> - Plan upravljanja otpadom-prilagođavanje regionalnoj deponiji „Korićina“; - Nabavka komunalne opreme (kamioni, kontejneri); - Zatvaranje divlje deponije „Suhopolje“. 		
Ključni strateški projekti		Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	<ul style="list-style-type: none"> - Izrađen Plan upravljanja otpadom - Broj nabavljenih kamiona za odvoz komunalnog otpada - Broj postavljenih kontejnera - Broj održanih događaja za podizanje svijesti stanovništva o zaštiti okoliša godišnje 	<ul style="list-style-type: none"> - 0 - 0 - 0 - 0 	<ul style="list-style-type: none"> - 1 - 1 - 25 - 3
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Sa izradom pomenutih projekata dostigla bi se čišća i zdravija okolina, koja će stvoriti dodatne pretpostavke za turizam i kvalitetu života		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 550.000,00 KM Izvor: Eksterni izvori: 400.000 KM Opština Glamoč: 150.000 KM		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	JP „Komunalac“ d.o.o.		
Ciljne grupe	Stanovništvo		

Veza sa strateškim ciljem	3. UNAPRIJEĐENJE KVALITETA KOMUNALNE INFRASTRUKTURE I ZAŠTITE OKOLIŠA		
Prioritet	3.2 Unaprijeđen sistem zaštite okoliša		
Naziv mjere	3.2.2. Energetska učinkovitost		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Prvi korak u pogledu energetske učinkovitosti Opštine Glamoč bilo je postavljanje led rasvjete u užem centru grada. Naredni koraci podrazumjevaju proširenje djelatnosti i na javne objekte/zgrade. Okvirna područja djelovanja u sklopu mjere: <ul style="list-style-type: none"> - Postavljanje led rasvjete; - Utopljavanje javnih zgrada uz primjenu EE (vrtić, Dom zdravlja i sl.) 		
Ključni strateški projekti		Očekivani krajnji rezultat projekta	

	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Broj postavljenih led lampi - Broj energetski obnovljenih objekata 	<ul style="list-style-type: none"> - 50 - 0 	<ul style="list-style-type: none"> - 150 - 4
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacija mjere će izravno doprinijeti zaštiti okoliša kroz smanjivanje negativnih utjecaja na okoliš		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 620.000,00 KM Izvor: Eksterni izvori		
	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Glamoč		
Nosioci mjere	Služba za stambeno komunalne poslove, obnovu i razvoj, geodetske, imovinsko pravne poslove i katastar nekretnina		
Ciljne grupe	Zdravstveni radnici opštine, djeca , cjelokupno stanovništvo		